

ΔΑΥΛΟΣ

ΤΑ ΥΒΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ **ΕΠΙΣΗΜΑ** ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

(Όσα χρησιμοποιεῖ καὶ ἐγκρίνει
σήμερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος)

ΑΘΗΝΑ 2007

ΔΑΥΛΟΣ

ΤΑ ΥΒΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

(Όσα χρησιμοποιεῖ καὶ ἐγκρίνει
σήμερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος)

ΑΘΗΝΑ 2007

Τίτλος:

«ΤΑ ΥΒΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ.

– “Όσα χρησιμοποιεῖ καὶ ἐγκρίνει **σήμερα** ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπιλογή-Κατάταξη-Ἐπιμέλεια-Ἐξώφυλλο:

Δημήτρης Ι. Λάμπρου

Ἔκδοση-Κεντρικὴ διάθεση:

Περιοδικὸ «ΔΑΥΛΟΣ», Κυδαθηναίων 29, 105 58 ΑΘΗΝΑ.

Τηλέφωνα: 2103223957, 2109841655 • Τηλομοιότυπος: 2103314997.

Ἡλεκτρονικὴ διεύθυνση: davlos@davlos.gr.

ISBN: 978-960-7473-01-1

Copyright: Δημήτρης Ι. Λάμπρου, Μουσῶν 51, Τ.Κ. 175 01, Π. ΦΑΛΗΡΟ.

Ἀφιερώνεται στοὺς ἐπώνυμους καὶ ἀνώνυμους
συνεργάτες μου, ποὺ συγκέντρωσαν, καθένας
στὸ μέτρο ποὺ τοῦ ἀναλογεῖ, παρουσίασαν καὶ
κατάγγειλαν πολλὰ ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ συμπερι-
ελήφθησαν στὸ βιβλίο αὐτὸ μὲ ἄρθρα τους στὸν
«Δαυλό» ἀπὸ τὸ 1982 ἕως τὸ 2007.

Δ.Ι.Λ.

Περιεχόμενα

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	9
1. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ	
α. Βιβλία Προφητών	13
β. Βιβλία Μακκαβαίων	14
2. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ	
α. Εὐαγγέλια	16
β. Ἐπιστολὲς ἀποστόλου Παύλου	16
γ. «Πράξεις Ἀποστόλων»	16
3. ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	
α. Ἰωάννης Χρυσόστομος	17
β. Μέγας Βασίλειος	22
γ. Μέγας Ἀθανάσιος	23
δ. Τατιανός	24
ε. Ἐφραίμ ὁ Σύρος	26
στ. Θεόφιλος Ἀντιοχείας	26
ζ. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς	28
η. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς	32
θ. Ὠριγένης	32
ι. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός	32
ια. Κύριλλος Ἱεροσολύμων	33
ιβ. Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης	33
4. ΣΥΝΑΞΑΡΙΑ - ΑΓΙΟΙ	
α. Ἀπὸ τὰ Συναξάρια τῶν Ἀγίων	34
β. Ὁ Συναξαριστὴς τοῦ ἁγίου Πορφυρίου	36
γ. Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς	37
5. ΚΑΝΟΝΕΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ	
Οἱ ἐπὶ τὰ ἀναθεματισμοὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ	38
6. «ΠΗΔΑΛΙΟΝ»	41
7. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	
α. «Παρακλητικὴ» ἢ «Ὁκτώηχος»	45

β. «Τριώδιον»	48
γ. «Πεντηκοστάριον»	49
δ. «Ύμνολόγιον τὸ Χαρμόσουνον».....	49
ε. «Μηναῖα»	50
8. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (Τουρκοκρατία)	
α. Πατριάρχη Γεωργίου Σχολαρίου	55
β. Γρηγόριος Ε΄ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων	55
γ. Κατὰ Εὐκλείδη: Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἀνθρακίτη	56
8. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ	
α. Οἱ 4 πατριαρχικὲς ἐπιστολὲς κατὰ τῆς Ἐπανάστασης τῶν νησιωτῶν τὸ 1770-1774 (Ὀρλωφικά)	57
β. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κατὰ <i>κακούργων</i> Σουλιωτῶν	61
γ. Ὁ ἀφορισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν τὸ 1805	62
δ. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς Μπουμπουλίνας	66
ε. Ὑβρεις Π.Π. Γερμανοῦ κατὰ Δικαίου-Παπαφλέσσα	67
στ. Ἅγιον Ὅρος κατὰ Ἐμμανουὴλ Παπᾶ	68
ζ. Οἱ τρεῖς ἀφορισμοὶ τοῦ Εἰκοσιένα ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ε΄	68
1. Ὁ πρῶτος ἀφορισμὸς	68
2. Ὁ δεῦτερος ἀφορισμὸς	72
3. Ὁ τρίτος ἀφορισμὸς	77
η. Κείμενα τοῦ Εὐγενίου Β΄, διαδόχου τοῦ Γρηγορίου Ε΄	80
9. ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣΦΑΤΩΣ ΑΓΙΟΠΟΙΗΘΕΝΤΩΝ	
α. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ	82
β. Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου	82
γ. Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου	83
10. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	
α. Ἡ συγκρότηση «Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τῆς Ἀρχαιολατρίας»	84
β. Ἡ νέα ἐπίσημη ἐπίθεση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	85
γ. Ὑβρεις τοῦ μητροπολίτη Αὐγουστίνου Καντιώτη	87
ΑΝΤΙΕΠΙΛΟΓΟΥ	
Τὸ ἰδεολογικὸ πλαίσιο	90

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ὁ παρὸν βιβλίο θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἀποτελέσῃ κατὰ τὴ γνώμῃ μου κομβικὸ σταθμὸ καὶ καταλύτῃ στὴν πορεία τῆς διαχρονικῆς Ἑλληνικῆς Συνείδησης. Ἀποτελεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἓνα Ἀπάνθισμα ἐπίσημων κειμένων τοῦ Χριστιανισμοῦ γενικώτερα, δηλαδή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· καὶ εἰδικώτερα τῆς Ὁρθοδοξίας, δηλαδή τῶν Κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν λειτουργικῶν τῆς βιβλίων καὶ ἐπίσημων κειμένων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Ἀρχιερέων τῆς, Συναξαριστῶν τῆς καὶ Ἀγίων τῆς, ποὺ γράφτηκαν ἐπὶ Βυζαντινοῦ Μεσαίωνα, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κατὰ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ἐπὶ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφονται ἕως σήμερα. Τὰ κείμενα αὐτὰ παρουσιάζονται συγκεντρωμένα γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ ὅχι ὡς πλήρες corpus, ὅπωςδῆποτε ὅμως ὡς ἓνα συστηματικὸ καὶ πολὺ ἀντιπροσωπευτικὸ δειγματολόγιο.

Ἡ λέξη Ἀπάνθισμα χρησιμοποιεῖται βέβαια ἐδῶ συμβατικά· διότι στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ συλλογὴ δηλητηριωδῶν «φυτῶν», γιὰ καταγραφή ἐνὸς ἀτελείωτου ὁκετοῦ ὕβρεων, συκοφαντιῶν, ἀπειλῶν, στρεβλώσεων, ἐπισήμων καταδικαστικῶν κειμένων κατάρας, ἀναθεματισμοῦ, ἀφορισμοῦ καὶ ἀκρότατης ἀπαξίωσης ὅλων τῶν εἰδῶν, ποὺ ξεχειλίζουν ἀπὸ μῖσος, ἄρνηση, ἀπέχθεια καὶ ὀλοκληρωτικὴ ἀπόρριψη παντὸς Ἑλληνικοῦ, ὅχι μόνο τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας, ὅπως ἐπικαλοῦνται ὡς δῆθεν ἄλλοθι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ἀπολογητὲς τοῦ ἰδεολογήματος τοῦ «Ἑλληνοχριστιανισμοῦ», ἀλλὰ τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐθνικῆς ὀντότητας, τῶν μεγάλων διανοητῶν-καλλιτεχνῶν-δημιουργῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, τῶν πολιτιστικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν δημιουργημάτων τους, τῶν νεώτερων ἱστορικῶν ἀγώνων τους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν τους ἀνεξαρτησίαν – μὲ μία λέξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ἱστορικοῦ φαινομένου, ὡς ἔθνους καὶ ὡς πολιτικῆς ὑπαρξης.

Τὰ καταγραφόμενα κείμενα στρέφονται κατὰ τῶν Ἑλλήνων **ὀνομαστικῶς**· καὶ δὲν συμπεριλαμβάνονται στὴν παρούσα συλλογὴ πλεῖστα ἄλλα, σὰ ὅποια ὁ ἀνθελληνισμὸς εἶναι εὐκόλως ἐννοούμενος ἀλλὰ ὅχι ὀνομαστικὸς (ἐκτὸς ἀπὸ λίγα, τῶν ὁποίων προηγεῖται ἄλλο ἀπόσπασμα ποὺ ρητῶς τοὺς κατονομάζει), ὅπως π.χ. ὅσα ἀναφέρονται σὺς ἔννοιες «ἐθνικός», «εἰδῶλα», «μωρία», «πλάνη», «μανία», «φιλοσοφία», «σοφία» κ.ἄ. – ἔννοιες οἱ ὁποῖες προδήλως ὑπονοοῦν πάντοτε τοὺς Ἕλληνες, δεδομένου

ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι τὸ ἔθνος-στόχος, ἐναντίον τοῦ ὁπὸς οὗ ὁ Χριστιανισμὸς ἐστράφη, πολέμησε καὶ διέπραξε τὸ ἱστορικὸ ἔγκλημα τῆς ἐξαφάνισής του γιὰ 16 αἰῶνες ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ προσκίνητο. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἀποδίδονται στὴ Δημοτική, ἐκτὸς τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ ἄλλων ποὺ εἶχαν γραφῇ σὲ σχετικὰ προσιτὴ γλῶσσα (Καθαρεύουσα), καθὼς καὶ κειμένων μὲ ἰδιαίτερη ἐπισημότητα (ὅπως π.χ. οἱ ἀναθεματισμοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους), τὰ ὁποῖα δημοσιεύομε στὴ γλῶσσα τοῦ πρωτοτύπου τους. Δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐπίσης πλεῖστα κρατικὰ κείμενα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (νόμοι, κώδικες, διατάγματα, ἀποφάσεις καὶ διαταγὲς πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἡγετῶν κ.λπ.), τὰ ὁποῖα ἐπίσης βρῖθουν ἀπὸ ρητῶς ἀνθελληνικὰ στοιχεῖα.

* * *

ὁ φαινόμενο τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθελληνισμοῦ ἐμφανίστηκε πρὶν ἀπὸ περισσότερους τῶν 20 αἰῶνων καὶ παραμένει ζωντανὸ καὶ διαχρονικὸ σ' ὅλες τὶς μετέπειτα ἐποχές, διατηρῶντας τὴν ἰσχὺ καὶ τὴν ἔντασή του ἀκέραιες ἕως σήμερα. Διότι καὶ σήμερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὄχι μόνον δὲν ἔχει ἀποκηρύξει κανένα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ καὶ στὴν Δογματική της, καὶ στὴν Κατήχησή της, καὶ στὴ Λειτουργική της· πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦν ἐν χρήσει ψαλμοὺς, ἀναγνώσεις, ὕμνους, τροπάρια, ᾠδὲς κ.λπ., ποὺ ψάλλονται καὶ διαβάζονται καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδας εἰς ἐπὶκοον τῶν ἐκκλησιαζόμενων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται στὰ κηρύγματα τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν καὶ ἱεροκηρύκων, ὅπως καὶ τῶν σύγχρονων «ἐλληνορθῶ οἷον» ἀπολογητῶν στὴν πολεμική τους κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ποὺ γέμουν τέτοιων κειμένων, οἱ ἱερεῖς εἶναι κανονικὰ διατεταγμένοι καὶ νομικὰ ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν στὶς ἱεροπραξίες τους.

* * *

Πολλὲς σκέψεις, κρίσεις, συμπεράσματα, σχόλια καὶ ἱστορικὲς ἀξιολογήσεις θὰ μπορούσαν νὰ διατυπωθοῦν γιὰ τὸ Ἀπάνθισμα αὐτό, ἀλλὰ θὰ προτιμήσουμε νὰ περιορισθοῦμε ἐδῶ σὲ δύο μόνο παρατηρήσεις, ποὺ κατ' ἀπόλυτη λογικὴ ἀναγκαιότητα προκύπτουν ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτά –παρατηρήσεις ποὺ φρονοῦμε ὅτι ἀφήνουν ἄναυδο εἰδικὰ τὸν σημερινὸ Ἕλληνα:

- Ⓐ Τὴν πολεμική τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ἀδιάλειπτα συνεχιζόμενη ὥς σήμερα, καμμία ἱστορικὴ ἀλλαγὴ, πολιτισμικὴ ἐξέλι-

ξη ἢ πολιτικὴ πρόοδος δὲν στάθηκαν ἱκανὲς νὰ τὴν ἀμβλύνουν, νὰ τὴν μετριάσουν, νὰ τὴν σταματήσουν. Ἡ μόνη ἐρμηνεία ποὺ μπορεῖ νὰ δοθῇ στοὺς παράδοξο καὶ μοναδικὸ αὐτὸ φαινόμενο στὴν ἱστορία τῆς ἐξέλιξης τῆς ἀνθρωπότητας εἶναι προφανής: Ὁ Ἑλληνισμός, δηλαδὴ ὁ τρόπος σκέψης καὶ ζωῆς ποὺ διαμόρφωσαν οἱ προχριστιανικοὶ Ἕλληνες, ὑπῆρξε τὸ μοναδικὸ ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀσιατικοῦ δογματισμοῦ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισί του καὶ στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς ἐπικράτησής του, καὶ ἀποτελεῖ καὶ σήμερα τὸν μοναδικὸ «κίνδυνο», πού, ἂν σταματήσει ὁ διωγμὸς καὶ ἡ ἀπαξίωσή του, μπορεῖ νὰ ἀνασυγκροτηθῇ καὶ νὰ κλονίσῃ καὶ καταργήσῃ τὴν ἰδεολογικὴ κυριαρχία του· ἐπομένως ἡ ἐπαγρύπνηση καὶ ἡ συνεχὴς πολεμικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποτελοῦν ζωτικῆς σημασίας πολιτικὴ τοῦ πρώτου, ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ ἱστορικὴ του ἐπιβίωση.

- Β** Ἡ ἐπίσημη ὀνομαστικὴ ἐπίθεση κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ Ἕλληνες κληρικούς στὶς ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ μία πραγματικότητα ἐπίσης πρωτοφανὴ στὰ ἱστορικὰ χρονικά, πού, ἂν δὲν ἦταν γνωστὴ τοῖς πᾶσι, προφανὴς καὶ αὐταπόδεικτη, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνήκει στὴ σφαῖρα τῆς φαντασίας. Ὅμως μὲ διαρκὴ καὶ ἀπεριορίστως ἰσχύουσα ἐντολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅλοι οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ ἐξαπολύουν σχεδὸν καθημερινὰ τὴν ἐπίθεση αὐτὴ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες πιστοὶ τὴν ὑφίστανται ἐπὶ αἰῶνες, χωρὶς ποτὲ κάποιοι νὰ ἀντιδράσῃ στοὺς παραμικροὺς.

* * *

Πῶς νὰ σχολιάσω τὸ καταπληκτικὸ αὐτὸ φαινόμενο, ποὺ προφανῶς δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ κατάσταση «ἐθνικῆς ἀφασίας», ἓνα «ἱστορικὸ κῶμα», ὅπως εἶναι σίγουρα σὲ ὁμαδικό-πολιτικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης καὶ ἓνας κατ' ἐξακολούθηση ψυχολογικὸς βιασμὸς ἀλλὰ καὶ ἓνας κατὰ συρροὴν μαζοχισμὸς σὲ ἀτομικό-ὑποκειμενικὸ ἐπίπεδο; Τὸ συναίσθημα τῆς ἀμνηχανίας γιὰ τὸν ἑαυτό μου δὲν μοῦ ἐπιτρέπει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ βιώσω ἀφ' ἑνὸς μιὰ θλίψη γιὰ τὴν ἔσχατη κατάντια τοῦ ἱστορικώτερου ἔθνους τῆς Γῆς, τοῦ ἔθνους ποὺ δημιούργησε τὸν πανανθρώπινον πολιτισμὸ καὶ νὰ διαγνώσω ἀφ' ἑτέρου τὴν βαθύτερη, τὴν ἀθέατη, ἀλλὰ βέβαιη αἰτία, τὴν παλαιὰ καὶ σύγχρονη, ποὺ ὠδήγησε κάποτε καὶ διατηρεῖ σταθερὰ ἔκτοτε τὸν Ἑλληνισμὸ στὸ ἐθνικὸ, ψυχολογικὸ καὶ ἠθικὸ χάλι ποὺ βρίσκεται σήμερα.

(Ἰανουάριος 2007)

Δημήτρης Ι. Λάμπρου

1. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Α. Βιβλία Προφητῶν

[Πρὶν τὸν 12ο π.Χ. αἰ. ἐγκαταστάθηκαν, ἐκ Κρήτης προερχόμενοι, οἱ Φιλισταῖοι στὰ παράλια τῆς Παλαιστίνης, ποὺ τότε εὐρίσκετο ὑπὸ Αἰγυπτιακὴ μᾶλλον ἐπικυριαρχία. Στὰ πρῶτα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐξιστορεῖται, πῶς οἱ Ἑβραῖοι μὲ τὴν βοήθεια τοῦ θεοῦ τοὺς ἀγωνίσθηκαν ἐναντίον τῶν Φιλισταίων (Γολιάθ-Σαμψὼν κ.λπ.). Στὰ νεώτερα βιβλία τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Μακκαβαίων οἱ Ἕλληνες ἀναφέρονται ὀνομαστικά.]

- «Θὰ ξεσηκώσω τὰ παιδιὰ σου, Σιών, ἐναντίον τῶν παιδιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ θὰ σὲ κρατήσω ὡς ξίφος πολεμικό... ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ θὰ τοὺς ὑπερασπίσῃ (τοὺς Ἑβραίους), καὶ θὰ τοὺς κατασπαράξουν (τοὺς Ἕλληνες), καὶ θὰ τοὺς θάψουν κάτω ἀπὸ πέτρες σφεντόνας, καὶ θὰ τοὺς πιοῦν σὰν κρασί, καὶ θὰ γεμίσουν (μὲ τὸ αἷμα τους) φιάλες σὰν αὐτὲς τοῦ θυσιαστηρίου» (Ζαχαρίας, θ' 13-15).
- «Καὶ ἐξολοθρεύσω **Κρητάς** καὶ ἀπολώ (θὰ καταστρέψω) τοὺς καταλοῖπους τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραλίαν καὶ ποιήσω ἐν αὐτοῖς ἐκδικήσεις μεγάλας, καὶ ἐπιγνώσονται (=θὰ ἔρθουν στὰ συγκαλὰ τους), διότι ἐγὼ Κύριος ἐν τῷ δοῦναι τὴν ἐκδίκησίν μου ἐπ' αὐτούς» (Ἰεζεκιήλ, κε' 16-17).
- «**Οὐαὶ (ἀλίμονο!)** οἱ κατοικοῦντες τὸ σχοίνισμα (= τὶς ἀκτές) τῆς θαλάσσης **πάροικοι Κρητῶν** λόγος Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς, Χαναὰν γῆ ἀλλοφύλων, καὶ ἀπολώ ὑμᾶς (θὰ σᾶς καταστρέψω) ἐκ κατοικίας καὶ ἔσται **Κρήτη νομὴ ποιμνίων καὶ μάνδρα προβάτων...**» (Σοφονίας, β' 5-6).
- «Τάδε λέγει Κύριος ...καὶ **ἐξαποστελῶ πῦρ ἐπὶ τὰ τεῖχη Γάζης καὶ καταφάγεται θεμέλια αὐτῆς καὶ ἐξολοθρεύσω κατοικοῦντας ἐξ Ἀζώτου καὶ ἐξαρθήσεται (= θὰ ἐξαφανισθῇ) φυλὴ ἐξ Ἀσκαλῶνος καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρα μου ἐπὶ Ἀκκαρὼν καὶ ἀπολοῦνται οἱ κατάλοιποι τῶν ἀλλοφύλων, λέγει Κύριος**» (Ἀμώς, α' 6-8). [Πρόκειται γιὰ τὶς τέσσερες πόλεις τῶν Φιλισταίων-Κρητῶν.]
- «Καὶ **ράξει (= θὰ τσακίσῃ)** ὁ Θεὸς τοὺς ἐπανιστανομένους ἐπ' ὄρος Σιών ἐπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν **διασκεδάσει (= θὰ διασκορπίσῃ)** Συρίαν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν καὶ **τοὺς Ἕλληνας ἀφ' ἡλίου δυσμῶν τοὺς κατεσθίοντας τὸν Ἰσραὴλ ὅλῳ τῷ στόματι...**» (Ἠσαΐας, θ' 10-11).
- «Πέρσαι καὶ **Κρητές** καὶ Λυδοὶ καὶ Λίβυες καὶ πάντες οἱ ἐπίμικτοι καὶ

τῶν υἱῶν τῆς διαθήκης Μου **μαχαίρα πεσοῦνται ἐν αὐτῇ...**» (Ἰεζεκιήλ, λ' 5).

- «Ὁ **τράγος τῶν Αἰγῶν βασιλεὺς Ἑλλήνων**» (Δανιήλ, η' 21). [Ἀναφέρεται στὸν Μέγα Ἀλέξανδρο.]

Β. Βιβλία Μακκαβαίων

- «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ πατάξαι Ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου τὸν Μακεδόνα, ὃς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς Χεττειίμ, καὶ ἐπάταξε τὸν Δαρεῖον βασιλέα Περσῶν καὶ Μήδων καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ πρότερος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα [...] καὶ ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος ἔτη δώδεκα καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἐπεκράτησαν οἱ παῖδες αὐτοῦ ἕκαστος ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καὶ ἐπέθεντο πάντες διαδήματα μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὀπίσω αὐτῶν ἔτη πολλὰ **καὶ ἐπλήθυναν κακὰ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῶν ῥίζα ἁμαρτωλὸς Ἀντίοχος Ἐπιφανής, υἱὸς Ἀντιόχου βασιλέως.**» («Μακκαβαίων Α'», α' 1-10.)
- «Ἦν δ' οὕτως ἀκμή τις Ἑλληνισμοῦ καὶ πρόσβασις ἀλλοφυλισμοῦ διὰ τὴν τοῦ ἄσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως Ἰάσονος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν [...] ὁ δὲ **τρισαλιτῆριος Νικάτωρ** (σ.σ. Ἑλληνας στρατηγὸς τοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς), ὁ τοὺς χιλίους ἐμπόρους ἐπὶ τὴν πρᾶσιν (δουλεμπόριο) τῶν Ἰουδαίων ἀγαγών, ταπεινωθεὶς ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὸν νομιζομένων ἐλαχίστων εἶναι, τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ τὴν δοξικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα, διὰ τῆς μεσογειοῦ, δραπέτου τρόπον, ἔρημον ἑαυτὸν ποιήσας, ἤκεν εἰς Ἀντιόχειαν ὑπεράγαν δυσημερήσας ἐπὶ τῇ τοῦ στρατοῦ διαφθορᾷ [...] **Ὁ μὲν οὖν ἀνδροφόνος καὶ βλάσφημος τὰ χεῖριστα παθὼν ὥς ἑτέρους διέθηκεν ἐπὶ ξένης ἐν τοῖς ὄρεσιν, οἰκτίστῳ μόρῳ κατέστρεψε τὸν βίον.**» («Μακκαβαίων Β'», η' 34 - θ' 28.)
- «Ὡς πικρᾶς τῆς τότε ἡμέρας καὶ οὐ πικρᾶς, ὅτε **ὁ πικρὸς Ἑλλήνων τύραννος** (σ.σ. Ἀντίοχος Δ' ὁ Ἐπιφανής) πῦρ φλέξας λέβησιν ὠμοῖς καὶ ζέουσι θυμοῖς ἀγαγὼν ἐπὶ τὸν καταπέλτην καὶ πάσας τὰς βασάνους αὐτοῦ τοὺς ἐπὶ τὰ παῖδας τῆς Ἀβρααμίτιδος καὶ τὰς τῶν ὁμμάτων κόρας ἐπήρωσε καὶ γλώσσας ἐξέτεμε καὶ βασάνοις ποικίλαις ἀπέκτεινε. Ὑπὲρ ὧν ἡ θεία δίκη μετῆλθε καὶ μετελεύσεται **τὸν ἀλάστορα τύραννον**. Οἱ δὲ Ἀβρααμιαῖοι παῖδες σὺν τῇ ἀθλοφόρῳ μητρὶ χορὸν συναγελάζονται ψυχὰς ἀγνὰς καὶ ἀθανάτους ἀπειληφότες παρὰ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.» («Μακκαβαίων Δ'», ιη' 20-24.)

[Παρέκβαση: Οἱ πέντε ἀδελφοὶ Μακκαβαῖοι ἐορτάζονται ὡς ἅγιοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὴν 1η Αὐγούστου. Τὸ ἐπίσημο ὄργανο ἐκκλη-

σιαστικῶν ὁργανώσεων «Ὁρθόδοξος Τύπος» (25ῃ Ἰανουαρίου 2002) σὲ ἄρθρο τοῦ θεολόγου Μιχαὴλ Ε. Μιχαηλίδη μὲ τίτλο «Τὸ ἄγος τῶν Ἑλλήνων – Ἀντιβλασφημικὸς Συναγερμὸς» ἀναφέρει: «Στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ ἡρωικὰ τῶν Μακκαβαίων, ποὺ κυβερνοῦσε τὴν Παλαιστίνη ὁ Ἀντίοχος ὁ Δ΄ ὁ Ἐπιφανὴς -ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα **ἀσεβὴς καὶ ἀδίστακτος**-, στρατιῶ-
τες δικοὶ του εἶχαν καταλάβει κάποιον φρούριο καὶ ἀγέρωχοι τὸ θεωροῦσαν ἀπόρθητο. Μέσα λοιπὸν στὴν ἀλαζονεία τοὺς βλασφημοῦσαν τὸν Θεὸ καὶ τοὺς πολιορκητὲς τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου μὲ λόγους ἀθέμιτους καὶ ὑβριστικούς. Τὰ παλικάρια ὅμως τοῦ Ἰούδα ἄλλους ἔσφαξαν καὶ ἄλλους “πυρὰς ἀνάψαντες ζῶντας **τοὺς βλασφημοὺς** κατέκαιον”».]

2. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Α. Εὐαγγέλια

[Ὁ Ματθαῖος (ιε΄ 22-28) καὶ ὁ Μάρκος (ζ΄ 25-30) περιγράφουν τὴ θεραπεία τῆς κόρης μιᾶς γυναῖκας Ἑλληνίδας, ὃχι Ἑβραίας, ποὺ μιλοῦσε Ἑλληνικά, διότι γίνεται σαφὴς διάκριση: Εἶναι «Ἑλληνίδα Συροφοίνισσα στὸ γένος» («Κατὰ Μᾶρκον», ζ΄ 26). Στὴ νεοελληνικὴ ἀπόδοση τῶν χριστιανῶν μεταφραστῶν κατὰ κανόνα τὸ «Ἑλληνίς» μεταφράζεται σὲ «εἰδωλολάτρις». Ἡ γυναῖκα αὕτη ἔπese στὰ πόδια τοῦ Ἰησοῦ παρακαλῶντας τον νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἄρρωστη κόρη της.]

- *«Κι ἐκεῖνος δὲν τῆς ἀποκρίθηκε οὔτε μία λέξη. Καὶ τότε οἱ μαθητὲς τὸν πλησίασαν καὶ τοῦ εἶπαν· διώξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας. Κι ἐκεῖνος τοὺς ἀποκρίθηκε: “Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνο γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραὴλ. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παίρνῃς τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ καὶ νὰ τὸ δίνῃς στὰ σκυλιά”.*» [Ἡ λέξη καὶ στὸν Ματθαῖο καὶ στὸν Μᾶρκο εἶναι «*κυνάρια*», δηλαδὴ μικρὰ σκυλιά.] («Κατὰ Ματθαῖον» ιε΄ 26 καὶ «Κατὰ Μᾶρκον» ζ΄ 27-28).

Β. Ἐπιστολὲς ἀποστόλου Παύλου

- *«Εἰπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης· **Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.** Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. Δι’ ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει.»* («Πρὸς Τίτον», α΄ 12-13.)

Γ. «Πράξεις Ἀποστόλων»

- *«Μέχρι καὶ Ἕλληνες ἔβαλε μέσα στὸ ἱερὸ (συναγωγὴ) καὶ μόλυνε τὸν ἅγιό τοῦτο τόπο»* (κα΄ 28-29).

3. ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

[Τὰ πλείστα ἀπὸ τὴν πολύτομη ἔκδοσις «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» τοῦ χριστιανικοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Γρηγόριος Παλαμάς» (1980).]

Α. Ἰωάννης Χρυσόστομος

[Χαρακτηρίζει ὀνομαστικῶς τοὺς Ἑλληνες: ● «**μωρούς**»: τόμος 18, σελ. 17, ● «**ἐκφέροντες λόγους ματαίους καὶ ἀκαθάρτους**»: 18,113, ● «**κυλισμένους ὁμοῦ μὲ πόρνους καὶ μοιχοὺς...**»: 18,115, ● «**δεισιδαίμονας**»: 34,429, ● «**αἰμομείκτας μετὰ μητέρων καὶ ἀδελφῶν**»: 34,459, ● «**ἄσφωτέρους ἀπὸ τὰ ζῶα**»: 34, 497, ● «**ἐστιγματισμένους**», «**χειροτέρους ἀπὸ τοὺς χοίρους ποὺ πασαλείβονται μὲ περιττώματα**», «**κυνικὰ καθάρματα**», «**παναθλίους**», «**παμμιάρους**», «**ἀναισχύντους**» κ.ἄ.]

- Στὸ ἔργο του «Ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν»: «Ποῦ εἶναι τώρα οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ πυκνά τους γένεια, μὲ τοὺς ἔξωμους χιτῶνες τους καὶ μὲ τὰ παραφουσκωμένα λόγια; **Ὅλη τὴν βάρβαρη Ἑλλάδα** ὁ σκηνοποιὸς (ὁ Παῦλος) ἐπέστρεψε (=ἐκχριστιάνισε). Ἄς εἶναι κι αὐτὸς ἀνάμεσά τους **ὁ περιβόητος Πλάτων**, ποὺ τρεῖς φορὲς πῆγε στὴ Σικελία, **γεμᾶτος ἐπίδειξη καὶ κομπορημοσύνη**, μὰ κανεὶς δὲν τοῦ ἔδωσε προσοχή. Ὅμως ἐκεῖνος ὁ σκηνοποιὸς ὄχι μόνο στὴ Σικελία, ὄχι μόνο στὴν Ἰταλία ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη πέταξε καὶ δὲν σκανδάλισε, κι εἶναι φυσικὸ, γιατί οἱ διδάσκαλοι δὲν καταφρονοῦνται ἀπὸ τὴν ἐργασία τους ἀλλὰ ἀπ' τὰ ψέματά τους.»
- Αὐτόθι: «Δὲν βλέπετε στοὺς (Ὀλυμπιακοὺς) ἀγῶνες, ὅταν ὁ ἀγωνοθέτης βαδίζει διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς, πόση εὐταξία καὶ σιωπὴ ὑπάρχει στὸν λαό; Πῶς λοιπὸν **ἐκεῖ ποὺ ὁ Διάβολος πομπεύει** ὑπάρχει τέτοια σιωπή, κι ἐδῶ ποὺ εἶναι ὁ Χριστὸς ἔχει τόσο θόρυβος;»
- Στὴν ὁμιλία του «Εἰς Τεσσαρακοστήν»: «**Ἄς ντραποῦν οἱ Ἑλληνες** βλέποντας τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀποδεχόμεθα καὶ ἀσπαζόμεθα τὸν ἐρχομὸ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς κι ἃς ὀνομάζουν ἐκεῖνοι γιορτὲς καὶ πανηγύρια **τὴ μέθη κι ὅλες τὶς ἄλλες ἀκολασίες κι ἀσχήμες.**»
- Στὴν «Εἰς τὴν Α' Κορινθίους Δ' Ὁμιλίαν» του, τόμος 18, σελ. 92: «πόσον ἐκοπίασεν ὁ Πλάτων μὲ τοὺς μαθητάς του μὲ τὸ νὰ μᾶς συζητῇ περὶ γραμμῆς καὶ γωνίας καὶ σημείου καὶ περὶ ἀριθμῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν

καὶ ἴσων μεταξύ των καὶ ἀνίσων, καὶ διὰ τέτοια θέματα λεπτεπίλεπτα ὡς ὁ ἰστός τῆς ἀράχνης –διότι αὐτὰ εἶναι διὰ τὴν ζωὴν περισσότερον ἄχρηστα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὑφάσματα– καὶ **χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ πολὺ ἢ ὀλίγον μὲ τὰς συζητήσεις αὐτὰς ἐγκατέλειψεν ἔτσι τὴν ζωὴν;...».**

- Στὴν «Εἰς τὴν Α΄ Κορινθίους, Ὁμιλία Ζ΄», τόμος 18, σελ. 197: «**...διὰ νὰ καταισχύνωμεν καὶ τοὺς Ἑλλήνας.** Διότι τώρα, ἂν καὶ θέλω νὰ ἀπειθύνωμαι πρὸς αὐτοὺς, διστάζω, μήπως, ἐνῶ τοὺς νικῶμεν εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων, ἐπισύρομεν εἰς βάρος μας τὸν χλευασμὸν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τοῦ βίου, ἀφοῦ ἐκείνοι μὲν, **ἂν καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν πλάνην** καὶ δὲν πιστεύουν εἰς τίποτε ἰσάξιον μὲ τὴν ἰδικὴν μας πίστιν, ὅμως ζοῦν βίον φιλοσοφίας, ἐνῶ ἐμεῖς κάμνομεν τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Ἀλλ’ ὅμως θὰ ὀμιλήσω – διότι προσπαθοῦντες νὰ ἀνταγωνιζώμεθα αὐτοὺς, ἴσως ἐπιδιώξωμε νὰ γίνωμε καλύτεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴν.»
- Στὸν «ΚΣΤ΄ Λόγον εἰς τὴν Α΄ Κορινθίους», τόμος 18, Α΄, σελ. 177: «**ἀλλ’ ἐγὼ τώρα θρηνῶ,** ὅταν οἱ Ἑλληνες εἶναι φιλοσοφώτεροι ἀπὸ ἐμᾶς, ποὺ ἔχομε ἐντολὴ νὰ μιμούμεθα ἀγγέλους.»
- Στὴν παρ. β τῆς Ὁμιλίας «Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός»: «(οἱ ἀπόστολοι) **τοὺς βαρβάρους καὶ Ἑλλήνας** καὶ κάθε ἄλλο ἔθνος **κατετρόπωσαν**».
- «**Οἱ Ἑλληνες εἶναι βρωμεροὶ καὶ πανάθλιοι, μιαροὶ καὶ παμμίαροι.**» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β΄, παρ. α.)
- «Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός... εἶπε καὶ τοῦτο: “Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέω, αὐτὸς ποὺ πιστεύει σ’ ἐμένα, τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα κάνω ἐγὼ κι ἐκεῖνος θὰ κάμῃ, καὶ μεγαλύτερα ἀπ’ αὐτὰ θὰ κάμῃ”. Βέβαια πολλοὶ ἄλλοι καὶ διδάσκαλοι ἦσαν καὶ μαθητὲς εἶχαν καὶ θαύματα φανέρωσαν, ὅπως καυχῶνται οἱ παῖδες τῶν Ἑλλήνων, κι ὅμως οὐδέποτε κανεῖς ἀπ’ αὐτοὺς ἐσκέφθη τίποτε τέτοιο οὔτε τόλμησε νὰ πῇ. Οὔτε μποροῦσε ποτὲ κανεῖς Ἑλλήνας, **κι ἂς ἦταν τελείως ἀδιάντροποι («κᾶν πάντῃ ἀναισχυντοῖεν»)**, νὰ παρουσιάσῃ προφητεία ἢ τέτοιο λόγο δοσμένο σ’ αὐτούς... ἐνῶ γιὰ ὅλα τ’ ἄλλα **ὀμιλοῦν ἀδιάντροπα καὶ λένε ψέματα,** ὅσα τοὺς κατέβουν στὸ κεφάλι, τίποτα τέτοιο δὲν τόλμησαν νὰ πλάσουν ποτέ... **Εἶδαν μὲ πολλὴ πονηρίᾳ οἱ συμφοριασμένοι («λυμεῶνες»)** ἐκεῖνοι, ὅτι αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἐξαπατήσῃ, πρέπει νὰ κατασκευάσῃ μερικὰ πράγματα πιθανὰ καὶ καλοστολισμένα καὶ τόσο καλοπλεγμένα, ποὺ νὰ μὴν ἀποδειχθῇ ἢ ψευτιά τους. Ἐπλάσαν κι ἔφτιαξαν ὅσα μποροῦσαν, **γιὰ νὰ ξεγελάσουν τοὺς πιὸ ἀφελεῖς.**» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β΄ «Κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλλήνας», παρ. α.)

- «Πόση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἀνωτερότητα τῶν Χριστιανῶν καὶ **στὴ ντροπὴ («αἰσχύνῃν») τῶν Ἑλλήνων**» (ἐνθ. ἀνωτ., παρ. ζ).
- «(Εἶναι δυνατὸ οἱ Χριστιανοὶ νὰ εἶναι) χειρότεροι ἀπ' τοὺς Ἑλληνες; Διότι, ἂν ἐκεῖνοι γιὰ τὴν δόξα **ἐπέδειξαν τόσο κενὴ φιλοσοφία**, πόσο περισσότερο πρέπει ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὸν Θεὸ νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι;» (Ὁμιλία ΠΔ', περὶ τῆς αὐτῆς πραγματείας καὶ «Ὅτι οἱ Ἑλληνες τοὺς Χριστιανοὺς ἐν πολλοῖς ὑπερακοντίζουσι».)
- «Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος βρῖσκοντας τὸ ἐπίγραμμα (ἐνν. τὸ «τῷ ἀγνώστῳ θεῷ», στὴν Ἀθήνα) γραμμένο στὸ βωμὸ σὰν σὲ παράταξι ἐχθρική... Γιατὶ ἦταν ἐκεῖνο τὸ ἐπίγραμμα ξίφος τῶν Ἀθηναίων, μαχαίρι τῶν ἐχθρῶν, **μὲ αὐτὸ τὸ μαχαίρι ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τῶν ἐχθρῶν.**» («Ὁμιλία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» Α'.)
- «Ταῦτα οὖν ἐννοήσαντες καὶ **τὴν ἄνοιαν (βλακεία) καὶ παραπληξίαν (ἀποβλάκωση) τῶν Ἑλλήνων...**» («Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον», λόγος Ε', παρ. γ.)
- «...ἐντρέπει Ἑλληνας... Ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν αἵτιοι, ἡμεῖς **τοῦ μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πλάνης.**» (Ὁμιλία ΟΒ' «Περὶ τῆς ἀγάπης καὶ βίου ὀρθοῦ καὶ ὅτι ταῦτα μάλιστα τοὺς Ἑλληνας ἐντρέπει».)
- «(Ὁ ἅγιος Βαβύλας) διήλεγξε (=φανέρωσε) **τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπάτην**» («Εἰς μακάριον Βαβύλαν», Β', παρ. κγ).
- «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐσκόρπισε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ **ἡ Ἑλληνικὴ πλάνη διαλύθηκε**» («Εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον», Ὁμιλία Δ').
- «Καταγελῶντες μὲν **τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης...**» («Περὶ μοίρας καὶ προνοίας» Β').
- «**Φλυαρίες καὶ γελοιότητες εἶναι ὅλ' αὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνοησίας...**» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν» λόγος Β', παρ. δ).
- «Ἀληθῶς Ἑλληνες αἰεὶ παῖδες, γέροντες δὲ οὐδεῖς. Δέον γὰρ **τὴν οἰκείαν ἄνοιαν (βλακεία) θρηνεῖν...**» (ἐνθ. ἀνωτ., παρ. ιθ).
- «Ἀπὸ ποῦ διδαχθήκατε τὰ ἀριστοτελικὰ διδάγματα; Ποιὸς προτίμησε τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια; Ποιὸς πέταξε ἔξω τὸ κήρυγμα τῆς (ἀληθινῆς) πίστεως καὶ ἔφερε μέσα **τὴν ἄπιστη ἀναξήτηση;** Ποῦ ἔμαθες τὸ ἀγέννητος καὶ τὸ γεννητός;» (Στὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος», παρ. β.)
- «Καὶ γὰρ ἅπαντα ταῦτα ἀπὸ **τῆς κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἔξωθεν ἀνοίας ἐτίκτετο, καὶ αὕτη (= ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία) ἦν τῶν κακῶν ἡ μήτηρ...**» («Ὁμιλία εἰς Α' πρὸς Κορινθίους», τ. 18, σελ. 16.)
- «Κανένα ὄφελος καθαροῦ βίου δὲν ὑπάρχει ἀπὸ **δόγματα διεφθαρμένα.** Ἄν λοιπὸν τὴν ἔξωθεν (=ἑλληνικὴ) σοφία ἀκολουθοῦν, δὲν πρέπει νὰ

τοὺς θαυμάζουμε, ἀλλὰ **νὰ τοὺς περιφρονοῦμε**, ποὺ ἀκολουθοῦν **ἀνόητους διδασκάλους** («μωροῖς κέχρηται διδασκάλους»).» («Περὶ ἀναστάσεως κατὰ αἵρετικῶν καὶ φιλοσόφων», παρ. γ.)

- «**Οὔτε** γὰρ περὶ Θεοῦ οὔτε περὶ κτίσεώς **τι ὑγιὲς εὐρεῖν ἠδυνήθησαν ἐκεῖνοι** (οἱ Ἕλληνες σοφοί)· ἀλλ’ ἅπερ ἢ παρ’ ἡμῖν χήρα ἐπίσταται, **ταῦτα Πυθαγόρας οὐδέποτε ἦδει** (=ἐγνώριζε)· ἀλλ’ ἔλεγον ὅτι θάμνος ἐστὶ καὶ ἰχθύς, καὶ κύων γίγνεται ἢ ψυχὴ. Τούτοις οὖν, εἶπέ μοι, προσέχειν δεῖ; Μεγάλοι εἰσὶν ἐν τῇ κόμῃ ἐκεῖνοι, καλοὺς βοστρύχους (=κοταίδες) τρέφουσι, καὶ τρίβωνας ἀναβεβληνται (=φορᾶνε)· μέχρι τούτων αὐτοῖς ἢ φιλοσοφία. Ἄν δὲ τὰ ἐνδοθεν ἴδῃς, **τέφρα καὶ κόνις καὶ ὑγιὲς οὐδέν, ἀλλὰ τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν, πάντα ἀκαθαρσίας γέμοντα καὶ ἰχώρος** (σ.σ. «ἰχώρ»: τὸ πῦον ἢ τὸ δηλητήριο φιδιῶν), **καὶ τὰ δόγματα πάντα σκολήκων.**»
- «“Οὐδεὶς θεραπεύει τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ” αὐτὰ διδάσκουν μερικοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι. Ἄς αἰσχυρνωθῶμεν λοιπόν, ἐάν, ἐνῶ ὑπάρχει τοιαύτη φιλοσοφία **εἰς τοὺς ἀνοήτους Ἕλληνας**, ἐμεῖς φαινόμεθα κατώτεροι.» («Ὀμιλία εἰς Ἰωάννην», 51,3.)
- «Ἄν ξεκινήσουμε νὰ παραθέτουμε τὰ δόγματά τους, **θ’ ἀκολουθήσῃ πολὺν γέλιο** («πολὺς ἔψεται γέλως»).»
- «Ποῦ νῦν εἰσὶ οἱ τοὺς τρίβωνας ἀναβεβλημένοι, καὶ βαθὺ γένειον δεικνύνοντες, καὶ ρόπαλα τῇ δεξιᾷ φέροντες, **οἱ τῶν ἔξωθεν (Ἑλλήνων) φιλόσοφοι, τὰ κυνικὰ καθάρματα, οἱ τῶν ἐπιτραπεζίων κυνῶν ἀθλιώτερον διακαίμενοι, καὶ γαστροὺς ἐνεκεν πάντα ποιοῦντες;**» («Εἰς τοὺς ἀνδριάντας», ΙΖ’.)
- «(Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι) ποτὲ δὲν ἔκαμαν τὸ σωστό, ἀλλὰ **ἦσαν δειλοί, φιλόδοξοι, ἀλαζόνες καὶ εἶχαν ἀσυλλόγιστα πάθη**» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β’, παρ. στ).
- «(Οἱ ἀπόστολοι κατάφεραν) **τῶν φιλοσόφων τὴν γλῶσσα νὰ δένουν, τῶν ρητόρων τὰ στόματα νὰ κλείνουν**» («Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός», παρ. ε).
- «(Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ρήτορες εἶναι) **καταγέλαστοι καὶ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ λένε ἀνοησίες**. Γιατὶ δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους οὔτε ἓνα σοφὸ ἢ ἄσοφο, οὔτε ἄνδρα ἢ γυναῖκα, οὔτε ἓνα μικρὸ παιδί ἀπὸ τόσα ἔθνη καὶ ἀπὸ τόσοις λαοῖς, ἀλλὰ **προκαλοῦσαν τόσα γέλια τὰ βιβλία ποὺ εἶχαν γράψῃ**, ὥστε, μόλις τὰ παρουσίαζαν, νὰ ἐξαφανίζωνται, γι’ αὐτὸ καὶ χάθηκαν τὰ περισσότερα. Κι ἂν διασώθηκε κανένα καὶ βρίσκεται κάπου, θὰ τὸ ἔχουν σώσει

οἱ χριστιανοί. Τόσο δὲν φοβόμαστε μὴν πάθωμε κάποιο κακὸ ἀπὸ τὴν ἔχθρα τους, τόσο περιφρονούμε τὴν πολυμήχανη δραστηριότητά τους». («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν» καὶ «Κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας», λόγος Β΄, παρ. β.)

- «Κανένας βασιλιάς, ποὺ παραδέχεται τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔβγαλε τέτοια προστάγματα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, σὰν αὐτὰ ποὺ ἐπενόησαν ἐναντίον μας ὅσοι λάτρεψαν τοὺς δαίμονες (σ.σ. δηλ. τοὺς Ἑλληνες θεοὺς). Κι ὅμως, παρ' ὅλο ποὺ ἡ πλάνη τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας δὲν ἐνωχλήθηκε ποτὲ ἀπὸ κανένα, ἔσβησε μόνη της... Δὲν πάνε νὰ κρεμασθοῦνε (οἱ Ἑλληνες σοφοί) πουθενὰ ἢ νὰ γκρεμοτσακιστοῦνε, ἀφοῦ δὲν ξέρουν τί τοὺς γίνεται;» (ἔνθ. ἀνωτ., παρ. γ.)
- «Τίποτε δὲν κατώρθωναν, διότι τέτοια εἶναι ἡ πλάνη (τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων), ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὴν ἐνοχλῇ, διαλύεται.» («Εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον», Ὁμιλία Δ΄.)
- «Καὶ ὁ μὲν πολλὰ ληρήσας (φλύαρος) Πλάτων σεσίγηκεν· οὗτος (= ὁ Πέτρος) δὲ φθέγγεται... πανταχοῦ γῆς καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ποῦ νῦν τῆς Ἑλλάδος ὁ τύφος (= ἀλαζονεία); Ποῦ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὄνομα; Ποῦ τῶν φιλοσόφων ὁ λῆρος (= μωρολογία);... Τί οὖν οὐκ εἰς Πλάτωνα ἐνήργησεν ὁ Χριστός, οὐδὲ εἰς Πυθαγόραν, φησίν; Ὅτι πολλῶ φιλοσοφώτερα ἦν ἡ Πέτρου ψυχὴ τῶν ψυχῶν ἐκείνων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παῖδες ὄντες ἦσαν ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης περιτρεπόμενοι πανταχοῦ... Οὗτος (= ὁ Πλάτων) μὲν οὖν πάντα τὸν χρόνον ἠνάλωσε περὶ δόγματα στρεφόμενος ἀνόητα καὶ περιττά. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ μαθεῖν, ὅτι μυῖα μετέπιπτεν, ἀλλ' ἐπέβαινε τῇ ἐν Πλάτῳ οἰκούσῃ ψυχῇ; Ποίως ταῦτα οὐ ματαιολογίας; Πόθεν δὴ τοιαῦτα ληρεῖν ἐπεβάλετο; Εἰρωνίας μεστὸς ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ ζηλότυπος πρὸς ἅπαντας διακείμενος. Ὡσπερ οὖν φιλονεικῶν, μήτε οἴκοθεν μήτε παρ' ἐτέρου χρήσιμόν τι εἰσαγαγών· οὕτω παρὰ μὲν ἐτέρου τὴν μετεμψύχωσιν ἐδέξατο, παρὰ δὲ ἑαυτοῦ τὴν πολιτείαν εἰσήγαγεν, ἔνθα τὰ πολλῆς αἰσχρότητος γέμοντα ἐνομοθέτησε... Ποίαν οὐχ ὑπερβάλλει ταῦτα ἄνοιαν;... Ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν φιλοσόφων, ὡς ἐδόκει, καὶ ὅπλα ταῖς γυναιξὶ περιτίθῃσι, καὶ κράνη, καὶ κνημίδας, καὶ κυνῶν οὐδὲν διαφέρειν, λέγει, τὸ ἀνθρώπινον γένος... Ἀεὶ γὰρ δι' αὐτῶν ἐσπούδασεν ὁ διάβολος.» («Κατὰ Ἑλλήνων» «Σύγκρισις τοῦ Πλάτωνος πρὸς Πέτρον», παρ. γ.)
- «Καὶ γὰρ νὰ μὴν νομίση κανεῖς, ὅτι λέω μεγάλα λόγια, θὰ σᾶς παρουσιάσω τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ ὁδυρμοῦ καὶ τῆς θρηνηθῆσας ποὺ ἔκανε τότε ὁ σοφιστὴς (ὁ Λιβάνιος) τῆς πόλεως στὸν θεὸ αὐτὸ (τὸν Ἀπόλλωνα)... Κι

ἀκόμα πές μου, ἐσὺ ποὺ κάνεις τὸν σοφὸ, ποιὸς εἶναι ὁ νεκρὸς αὐτὸς (ὁ ἅγιος Βαβύλας) ποὺ ἐνοχλεῖ τὸν θεὸ σου. Γιατί, *ψευτοφιλόσοφε («ῶ ληρόσοφε»)*, δὲν λές, ποιὸς ἦταν ὁ νεκρὸς;... Ποίαν ἀνάπαυση στερηθήκαμε, *μιαρὲ (Λιβάνιε);*».

- «*Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε (Λιβάνιε).*» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλα», παρ. ιη καὶ ιθ.) [Ὁ φιλόσοφος Λιβάνιος ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου.]
- «...ἀλλὰ νὰ ἀνατρέφετε τὰ παιδιὰ μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴν νουθεσία τοῦ Κυρίου... Διότι ἡ ἡλικία αὐτὴ ἔχει πολλὴ ἀνοησία, καὶ *στὴν ἀνοησία ἔρχονται νὰ προστεθοῦν καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ λόγια, ὅταν τὰ παιδιὰ μάθουν, ὅτι οἱ (Ἕλληνες) ἤρωες ποὺ θαυμάζουν, αὐτοὶ εἶναι δοῦλοι στὰ πάθη καὶ δειλοὶ στὸν θάνατο.* Ὅπως ὁ Ἀχιλλέας ὅταν ἀλλάξῃ γνώμη, ὅταν πεθαίνῃ γιὰ μία ἐρωμένη, ὅταν ἄλλος μεθᾶ κι ἄλλα τέτοια πολλά. Χρειάζονται λοιπὸν στὸ παιδὶ αὐτὰ τὰ φάρμακα» (ἐνθ. ἀνωτ.).
- «*Τὰ παιδιὰ, νὰ ὑπακούτε στοὺς γονεῖς σας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου... Ὅμως ὅταν ὁ γονέας εἶναι Ἕλλην ἢ αἵρετικὸς, τότε τὸ παιδὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπακούῃ.*» («Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν πρὸς Ἐφεσίους», Ὁμιλία 21, παρ. α.)
- «*Γιατὶ ὁ ἅγιος Βαβύλας παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ ρίξῃ φωτιὰ στὸ ναὸ (ἐνν. τοῦ Ἀπόλλωνος στὴν Δάφνη) καὶ ἡ φωτιὰ αὐτὴ κατάκαψε ὅλη τὴν ὀροφὴ, ἀφάνισε τὸ εἶδωλο μέχρι τὸ τελευταῖο κομμάτι, ἔκαμε τὰ πάντα στάχτη καὶ σκόνῃ.*» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», Λόγος Β', παρ. ιζ.)
- «*Δὲν ἐπιτρέπεται κανεὶς νὰ ζῇ ἀνεξέλεγκτα, ὅπως συνέβαινε μὲ τοὺς Ἕλληνες, σὲ αἰσχροτήτα καὶ μέθη κι ἀδηφαγία κι ἀπολαύσεις καὶ πολυτέλεια.*» («Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν».)

Β. Μέγας Βασίλειος

- «*Μὴ δειλιάζεις ἀπὸ τὰ ξύλα τῶν δαυλῶν τούτων τῶν καπνιζόντων. Μὴ δειλιάζετε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πιθανολογήματα... τὰ ὁποῖα εἶναι σκέτα ξύλα, μᾶλλον δὲ δᾶδες ποὺ ἀπώλεσαν καὶ τοῦ δαυλοῦ τὴν ζωντάνια καὶ τοῦ ξύλου τὴν ἰσχύ, μὴ ἔχοντα δὲ οὔτε καὶ τοῦ πυρὸς τὴν φωτεινότητα ἀλλὰ ὡς δᾶδες καπνίζουσες καταμελανάνουν καὶ σπιλώνουν ὅσους τὰ πιάνουν καὶ φέρουν δάκρυα στὰ μάτια ὅσων τὰ πλησιάζουν.*»
- «*Ἄν μάλιστα θέλῃς νὰ καταλάβῃς τὴν ἀπὸ καπνίζοντες δαυλοὺς βλάβη, θυμήσου τὸν Σολομῶντα, ποὺ ἔλεγε: καθὼς τὰ ξυνὰ σταφύλια στὰ δόντια καὶ ὁ καπνὸς στὰ μάτια ἔτσι καὶ ἡ παρανομία.*»
- «*Εἶναι δὲ ἐχθροὶ οἱ Ἕλληνες, διότι διασκεδάζουν καταβροχθίζοντας*

μέ ὀρθάνοιχτο τὸ στόμα τὸν Ἰσραήλ. Στόμα δὲ λέγει ἐδῶ ὁ προφήτης τὴ σοφιστικὴ τὸν λόγου δύναμη, ἢ ὅποια τὰ πάντα ἐχρησιμοποίησε, γιὰ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς ἐν ἀπλότητι στὸν θεὸν πιστεύσαντας.» («Πρὸς τοὺς νέους».)

Υ. Μέγας Ἀθανάσιος

[Ἀπὸ τὸ ἔργο του «Κατὰ Ἑλλήνων». Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ ἀκολουθοῦν ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν ἔκδοση «Ἔργα Ἀπολογητικά», ἐποπτεία τοῦ καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Παν. Χρήστου, μτφρ. τοῦ καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Στέργιου Σάκκου.]

- «Τοιοῦτοι θεοὶ εἰς αὐτοὺς ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ἀφροδίτη τῆς Πάφου, εἰς τὴν Κρήτην ὁ περιβόητος ἐκεῖ Ζεὺς, καὶ ὁ ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἑρμῆς... ἡμεῖς ἔχομεν ἓνα παράδειγμα ἐναντίον πάσης εἰδωλολατρίας, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐφεῦρον ὅχι δι' ἄλλο τίποτε ἀλλὰ διὰ τὰ πάθη ἐκείνων ποὺ τὴν ἔπλασαν, ὅπως καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὸ πολλοῦ ἐμαρτύρησε λέγουσα “Ἀρχὴ τῆς πορνείας ἡ ἐπινόησις τῶν εἰδώλων”.» (Σοφ. Σολ. 14,12: 9,15-10.)
- «...οἱ λεγόμενοι φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες τῶν εἰδωλολατρῶν, ὅταν μὲν κατηγοροῦνται, δὲν ἀρνοῦνται ὅτι οἱ παρουσιαζόμενοι ὡς θεοὶ εἶναι μορφαὶ καὶ τύποι ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, ὅταν δὲ ἀπολογοῦνται, λέγουν ὅτι ἔχουν τὰ ὁμοιώματα, διὰ νὰ τοὺς ἀπαντᾷ τὸ θεῖον διὰ μέσου αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς ἐμφανίζεται –διότι, λέγουν, δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλιῶς νὰ γνωρίσουν τὸν ἴδιον τὸν ἀόρατον, παρὰ μόνον μὲ τὰ τοιαῦτα ἀγάλματα καὶ τὰς τελετάς. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ εἶναι ἀκόμη φιλοσοφώτεροι ἀπ’ αὐτοὺς καὶ νομίζουν ὅτι λέγουν περισσότερον βαθυστόχαστα πράγματα, ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ὁμοιώματα κατεσκευάσθησαν καὶ ἐξωγραφήθησαν, διὰ νὰ ἐπικαλοῦνται δι’ αὐτῶν καὶ νὰ ἐμφανίζωνται θεῖοι ἄγγελοι καὶ θεῖαι δυνάμεις, ὥστε ἐμφανιζόμενοι διὰ μέσου αὐτῶν νὰ τοὺς διδάσκουν τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ λέγουν, ὅτι αὐτὰ εἶναι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἓνα εἶδος γραμμάτων, τὰ ὅποια διαβάζοντες οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ κατανοήσουν τὸν Θεόν, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν θείων ἀγγέλων ποὺ γίνεται διὰ μέσου αὐτῶν. *Αὐτὰ βέβαια ἐκεῖνοι ἔτσι τὰ μυθολογοῦν, διότι ἀσφαλῶς δὲν θεολογοῦν, μὴ γένοιτο.*» («Κατὰ Ἑλλήνων», 19, 5-20.)
- «Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον, καθὼς λέγουν αὐτοὶ ποὺ ἱστοροῦν, εἶναι τὸ

ἐξῆς ὅτι, ἐνῶ οἱ Πελασγοὶ ἔμαθαν τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, δὲν γνωρίζουν αὐτοὶ τοὺς θεοὺς ποὺ λατρεύονται εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ λατρεύουν ἄλλους θεοὺς διαφορετικοὺς ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐκείνων. Καὶ εἶναι τελείως διαφορετικὴ ἡ θεωρία καὶ ἡ θρησκεία τῶν ἐθνικῶν, **οἱ ὅποιοι κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν εἰδώλων**, καὶ δὲν συναντῶνται τὰ αὐτὰ εἰς τοὺς αὐτούς.» (23)

[Τὴν ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας συνεχίζει ὁ Ἀθανάσιος καὶ στὸ ἀπολογητικὸ ἔργο του «Περὶ Ἐνανθρωπήσεως»:]

- «Οἱ φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων ἔγραψαν πολλὰ μὲ ἀληθοφάνειαν καὶ τέχνην ἔπαρουσίασαν λοιπὸν κάτι τόσον μέγα ὅσον ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ; Διότι μέχρι τοῦ θανάτου των τὰ σοφίσματά των εἶχον τὴν ἀληθοφάνειαν, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐθεωροῦσαν, ὅταν ἦσαν ζῶντες, ὅτι ἔχουν ἰσχύν, ἦσαν ἀντικείμενα ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ των, καὶ ἐφιλονέκουν μεταξύ των διὰ τὴν θεωρίαν των. Καὶ τὸ παραδοξότατον εἶναι, ὅτι, ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐδίδαξε μὲ πτωχοτέρας λέξεις, ἐπεσκίασε τοὺς περιφήμους σοφιστὰς καὶ κατήργησε τὰς διδασκαλίας ἐκείνων καὶ προσήλωσεν ὅλους πλησίον του καὶ ἐγέμισε τὰς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι, ὅτι μὲ τὴν κάθοδόν του ὡς ἀνθρώπου εἰς τὸν θάνατον **κατήργησε τὰ μεγάλα λόγια τῶν σοφῶν περὶ τῶν εἰδώλων. Ποίου ἀλήθεια ὁ θάνατός ποτε ἐξεδίωξε δαίμονας;**» (50, 5-15.)

δ. Τατιανὸς

[Ὁ Τατιανὸς (Β΄ αἰ. μ.Χ.), ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ἀπολογητὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔγραψε τὸ ἔργο μὲ τίτλο «Πρὸς Ἑλληνας».]

- «**Οἱ Ἑλληνες δὲν δημιούργησαν τίποτε δικό τους**, ἀλλὰ ὅλα τὰ παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους» (παρ. 1).
- «Συνέβη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς, πρεσβυτέραις μὲν ὡς πρὸς τὰ Ἑλλήνων δόγματα, θειοτέραις δὲ ὡς πρὸς τὴν **ἐκείνων πλάνην**» (παρ. 29).
- «Ἐπομένως ἀπεδείχθη ἀπ' τὰ προειρημένα, ὅτι ὁ Μωυσῆς εἶναι ἀρχαιότερος τῶν (Ἑλλήνων) ἡρώων τῶν (ἐλληνικῶν) πόλεων, τῶν δαιμόνων. Καὶ πρέπει νὰ πιστεύωμε στὸν ἀρχαιότερο κατὰ τὴν ἡλικία παρὰ στοὺς Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἔλαβαν τὰ δόγματα ἐκείνου ὡς ἀπὸ πηγῆ, ὅχι κατ' ἐπίγνωση. Διότι οἱ σοφιστὲς αὐτῶν χρησιμοποιοῦντες πολλὴν

περιέργειαν, ὅσα ἔμαθαν ἀπὸ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ὁμοίως μὲ αὐτὸν φιλοσοφούντων, **ἐπεχείρησαν νὰ παραχαράξουν**, πρῶτον μὲν διὰ νὰ νομισθοῦν, ὅτι λέγουν κάτι δικό τους, δεύτερον δὲ διὰ νὰ ἐπικαλύψουν ὅσα δὲν κατενόησαν μὲ κάποια **ἐπίπλαστον ρητορολογίαν** καὶ νὰ διαστρέψουν τὴν ἀλήθεια εἰς μυθολογίαν.»

- «(Ὁ Πλάτων ἦταν) **κοιλιόδουλος**» (παρ. 2).
- «(Ὁ Ἀριστοτέλης ἦταν) **κόλαξ**» τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
- «(Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἦταν) **μειράκιον μανιακόν**».
- «(Ὁ Ἡράκλειτος ἦταν) **ἄμαθής**» (παρ. 3).
- «(Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἡρακλείτου ἦταν) **Ἡρακλείτου σκότος**».
- «(Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἦταν) **ἀλαζών**».
- «(Ὁ Δημόκριτος ἦταν) **ἀβδηρολόγος**» (παρ. 17).
[Γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ποίηση, φιλοσοφία καὶ τέχνη:]
- «Ποιητικὴν δέ, μάχας ἵνα συντάσσητε θεῶν καὶ ἔρωτας καὶ **ψυχῆς διαφθοράν**» (παρ. 1β).
- «οἱ ποιηταὶ **ψευδολόγοι καὶ διὰ σχημάτων ἐξαπατῶντες** τοὺς ἀκροωμένους» (παρ. 22α).
- «Δίκαιος καὶ σῶφρων εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος τὴν **πορνεύσασα αὐτὴ γυναῖκα** (τὴν Ἑλένη) **μετέφερε στὰ Ἡλύσια πεδία;**» (παρ. 10).
- «Ἐπειτα πῶς δὲν ντρέπεσθε, νὰ ἔχετε τόσες ποιήτριες ὅχι γιὰ τίποτε χρήσιμο, **ἄπειρες πόρνες;**» (παρ. 34α).
- «Καὶ ἡ μὲν Σαπφὼ **γύναιον πορνικόν, ἐρωτομανές**, καὶ τὴν ἑαυτῆς **ἀσέλγειαν** ᾄδει» (παρ. 33α).
- «(Σεῖς οἱ Ἕλληνες) ρητορικὴν μὲν γὰρ **ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συνεστήσασθε**» (παρ. 16).
- «**Δὲν ρίπτετε εἰς τὸν βόθρον τὰ ὑπομνήματα τῆς κακίας** μαζὶ μὲ τὸν ποιήσαντα **Πυθαγόρα;**... Ὁ σῶφρων, ὁ ὁποῖος παρέδωσε διὰ συγγραμμάτων **ληρήματα καὶ φλυαρίες**, ἔγινε ἐνδοξότερος ἐξ αἰτίας τῆς χαλκευτικῆς (χάλκινος ἀνδριάντας), ἢ ὅποια σῶζεται ὥς σήμερα. Καὶ τὸν **ψευδολόγο Αἴσωπο** κατέστησαν ἀείμνηστον ὅχι μόνον τὰ μυθολογήματα ἀλλὰ καὶ ἡ περισπούδαστη πλαστικὴ τοῦ Ἀριστοδήμου... νὰ χάσκωμε ἐνώπιον τῶν ἔργων τοῦ Καλλιάρχου... Ποιὸ λόγο ἔχετε γιὰ τὸν **θηλυπρεπῆ Γανυμήδη** (σημ.: ἄγαλμα) τοῦ Λεωχάρους καὶ τὸν τιμᾶτε ὡς κάτι σπουδαῖο κτῆμα, καθὼς καὶ γιὰ **τὸ γύναιον μὲ τὰ βραχιόλια**, τὸ ὁποῖο ἐδημιούργησε ὁ Πραξιτέλης;» (παρ. 34α-34β).
- «Τώρα μόνον μὲ σᾶς (τοὺς Ἕλληνες) συμβαίνει νὰ μὴν ὁμοφωνῇτε οὔτε στὰ λόγια. Πράγματι οἱ Δωριεῖς δὲν ἔχουν τὴν ἴδια λέξη μὲ τοὺς Ἀττι-

κούς, καὶ οἱ Αἰολεῖς δὲν ὁμιλοῦν ὁμοίως μὲ τοὺς Ἴωνες. Ἀφοῦ παρατηρεῖται τόση διάσταση σὲ πράγματα ποὺ δὲν ἔπρεπε, **ἀπορῶ, ποιόν πρέπει νὰ καλῶ Ἑλλήνα**» (παρ. 10).

- «Πάψτε νὰ θριαμβολογῆτε γιὰ ξένους λόγους καὶ νὰ **στολίζετε ὅπως ὁ κολοῖδς (καρακάξα) μὲ πτερά**, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δικὰ σας. Ἐὰν κάθε πόλη ἀφαιρέσῃ ἀπὸ σᾶς τὴ λέξι της, θὰ ἐξασθενήσουν τελείως τὰ σοφίσματα σας. Ἐνῷ ζητεῖτε νὰ μάθετε, ποιός εἶναι ὁ θεός, ἀγνοεῖτε τὰ δικὰ σας. **Χάσκοντες δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸ πέφτετε κάτω στὰ βάραθρα**. Μὲ λαβύρινθους ὁμοιάζουν οἱ διατυπώσεις τῶν βιβλίων σας, οἱ δὲ ἀναγιγνώσκοντες ὁμοιάζουν μὲ τὸν πίθο τῶν Δαναίδων... Ἀρχὴ τῆς φλυαρίας σας ἔγιναν οἱ γραμματικοί, καὶ τεμαχίζοντας τὴν σοφία ἔχετε ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ σοφία... Γι' αὐτὸ δὲν εἴσθε τίποτε ὅλοι, ἰδιοποιούμενοι μὲν τοὺς λόγους, συζητοῦντες δὲ ὅπως ὁ τυφλὸς μὲ τὸν κουφό... Ἀντιληφθέντες λοιπὸν ὅτι εἴσθε τέτοιοι σᾶς ἐγκαταλείψαμε» (παρ. 26).

Ε. Ἐφραῖμ ὁ Σύρος

- «**Μίσησε φορέματα μαλακὰ (τῶν Ἑλλήνων), μίσησε βαψίματα ὁμορφα, μίσησε ὁμορφιὰ καὶ τὰ συνοδεύοντα αὐτὰ δαιμονικὰ ἄσματα, κιθάρες καὶ αὐλοὺς, τοὺς κρότους τῶν χορῶν καὶ τὶς ἄτακτες φωνές**. Δὲν γνωρίζεις, ἄθλιε, **πὼς ὅλα τοῦτα σπορὰ τοῦ διαβόλου εἶναι**;... Ποιὰ γραφὴ ἐπαινεῖ τοὺς ἀνλίζοντες, τοὺς κιθαρίζοντες, τοὺς γελῶντες, τοὺς χορεύοντες καὶ τοὺς ἀγαπῶντες τὸν κόσμον καὶ ὅλα τὰ τοῦ κόσμου;... Ἄς τιμῆσωμε τὶς ἐορτὲς τοῦ Κυρίου μὲ αὐλοὺς καὶ μὲ κιθάρες ὡς χριστιανοὶ καὶ **ὄχι ὡς Ἕλληνες** μὲ δάφνες καὶ ἄνθη ἢ **μὲ κάτι ἄλλο ποὺ θὰ μοιάξῃ μὲ ἐλληνικόν**.»

ΣΤ. Θεόφιλος Ἀντιοχείας

[Συνέγραψε τρεῖς βιβλία μὲ τίτλο «Πρὸς Αὐτόλυνκον».]

- «Τί ὠφέλησε τὸν Ὅμηρον τὸ ὅτι περιέγραψε τὸν Ἰλιακὸ πόλεμον **καὶ ἐξαπάτησε πολλοὺς** ἢ τὸν Ἡσίοδο ὁ κατάλογος τῆς Θεογονίας τῶν ὀνομαζόμενων ὑπ' αὐτοῦ θεῶν ἢ τὸν Ὀρφέα οἱ 365 θεοί;.. Τί δὲ ὠφέλησε τὸν Ἄρατο ἢ σφαιρογραφία τοῦ κοσμικοῦ κύκλου ἢ αὐτοὺς ποὺ εἶπαν ὅμοια πράγματα μ' αὐτόν, πλὴν τῆς κατ' ἄνθρωπον δόξας, τὴν ὁποίαν ἐκέρδισαν ὄχι κατ' ἀξίαν; Τί ἀληθὲς εἶπαν; ἢ τί ὠφέλησαν τὸν Εὐριπίδη

καὶ τὸν Σοφοκλῆ ἢ τοὺς ἄλλους τραγωδιογράφους οἱ τραγωδίες, τὸν Μένανδρο καὶ τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τοὺς λοιποὺς κωμικοὺς οἱ κωμωδίες ἢ τὸν Ἡρόδοτο καὶ τὸν Θουκυδίδη οἱ ἱστορίες τους ἢ τὸν Πυθαγόρα τὰ ἄδυστα ἁγιαστήρια καὶ οἱ στήλες τοῦ Ἡρακλέους ἢ τὸν Διογένη ἢ κυνική φιλοσοφία ἢ τὸν Ἐπίκουρο τὸ δόγμα ὅτι δὲν ὑπάρχει θεία πρόνοια ἢ τὸν Ἐμπεδοκλῆ ἢ διδασκαλία τῆς ἀθεότητος ἢ τὸν Σωκράτη ὁ ὄρκος εἰς τὸν Κύναι;. Γιατί πέθανε ἐκουσίως, ποιόν καὶ ποιᾶς φύσεως μισθὸ ἥλπιζε, ὅτι θὰ λάβῃ μετὰ θάνατον; Τί δὲ ὠφέλησε τὸν Πλάτωνα ἡ παιδεία, τὴν ὁποία διεμόρφωσε, ἢ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους τὰ δόγματά τους...; Αὐτὰ λέμε, **για νὰ ἐπιδείξουμε τὴν ἀνωφελῆ καὶ ἄθρη διάνοιά τους. Ὅλοι αὐτοί, ἀγαπήσαντες τὴν κενὴ καὶ μάταιη δόξα, οὔτε αὐτοὶ ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθεια οὔτε ἄλλους βεβαίως προέτρεψαν πρὸς τὴν ἀλήθεια**» (βιβλ. Γ', παρ. 2-3).

- «καθὼς εἶσαι φρόνιμος, εὐχαρίστως ἀνέχεσαι **τὶς (ἑλληνικὲς) μωρίες**» (βιβλ. Γ', παρ. 4).
- «Πλάτων δέ, ὁ δοκῶν Ἑλλήνων σοφώτερος γεγενῆσθαι, **εἰς πόσῃν φλυαρίαν ἐχώρησεν**» (βιβλ. Γ', παρ. 16),
- «(Οἱ Ἕλληνες σοφοί) οὐχὶ καὶ περὶ σεμνότητος πειρώμενοι γράφειν **ἀσελγείας... ἐδίδασαν ἐπιτελεῖσθαι...**» (βιβλ. Γ', παρ. 3).
- «**Συναντιέται σ' αὐτοὺς (τοὺς Ἕλληνες) καὶ ἡ ἀνθρωποφαγία**, πρῶτους δὲ ἀναγράφουν ὡς διαπράξαντες τὴν ἀνθρωποφαγία τοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους τιμοῦν» (βιβλ. Γ', παρ. 8).
- «Τί μοι λοιπὸν καταλέγειν τὰ περὶ Διονύσου καὶ Ἀφροδίτης **τῆς ἀναισχύντου;**» (βιβλ. Γ, παρ. 3).

[Γιὰ τοὺς Ἕλληνες ποιητές:]

- «**ὑπὸ δαιμόνων** δὲ ἐμπνευσθέντες καὶ ὑπ' αὐτῶν **φουσιωθέντες** (= ἄλλα-ζονευθέντες) ἃ εἶπον δι' αὐτῶν εἶπον· **φαντασία καὶ πλάνη ἐλάλησαν καὶ οὐ καθαρῶ πνεύματι ἀλλὰ πλάνῳ**».
- «**Τὰ πλάνα πνεύματα εἶναι δαίμονες**, οἱ ὁποῖοι καὶ τότε ἐνήργησαν **σ' ἐκεῖνους** (δηλ. στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες)» (βιβλ. Β', παρ. 8).

[Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη:]

- «Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς κοσμολογίας ἀσύμφωνα ἀλλήλοις καὶ **φαῦλα ἐξεῖπον**» (βιβλ. Β', παρ. 8).
- «Πολλοὶ λοιπὸν ἀπ' τοὺς (Ἕλληνες) συγγραφεῖς ἐμιμήθησαν (τοὺς

Ἑβραίους) καὶ ἠθέλησαν νὰ συντάξουν διήγησιν περὶ τούτων καὶ λαμβάνοντας ἀπὸ ἐδῶ (ἀπὸ τὴν Βίβλο) τὶς ἀφορμὲς εἴτε περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου εἴτε περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου **δὲν διευτύπωσαν οὔτε καὶ ἓνα σπινθήρα ἄξιο τῆς ἀλήθειας**. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἢ συγγραφέων καὶ ποιητῶν λεγόμενα εἶναι ἀξιόπιστα ἐξ ἀπόψεως ἐκφραστικοῦ καλλωπισμοῦ· ἀλλ' ὁ λόγος τοὺς δεικνύεται **μωρὸς καὶ κενός**, καθ' ὅσον **ἡ φλυαρία τοὺς εἶναι ἄφθονη**, δὲν εὐρίσκεται δὲ σ' αὐτὰ ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα ἀλήθεια» (Β, 12).

- «Τῶν προφητῶν μεταγενέστεροι γενόμενοι οἱ (Ἕλληνες) ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι **ἔκλεψαν ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν**» (Α, 14).
- «Ὅλα δὲ αὐτὰ μᾶς διδάσκει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκφρασθὲν διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν, ὥστε τὰ συγγράμματα ἡμῶν τῶν θεοσεβῶν (Ἑβραίων) εἶναι ἀρχαιότερα, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἀποδεικνύεται, ὅτι **εἶναι ἀληθέστερα ἀπὸ ὅλους τοὺς (Ἕλληνες) συγγραφεῖς καὶ ποιητές**» (Β, 30).
- «Ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ νομοθέτες εὐρίσκονται νὰ νομοθετοῦν μεταγενέστερα. Ἐὰν ἀναφέρῃ κανεῖς τὸν Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖο, αὐτὸς ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων Κύρου καὶ Δαρείου, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ προειρημένου προφήτου Ζαχαρίου, ζήσαντος πολλὰ ἔτη μεταγενέστερα (τοῦ Μωυσέως). Ἐὰν ἀναφέρῃ κανεῖς τοὺς νομοθέτες Λυκοῦργο, Δράκοντα ἢ Μίνωα, προηγοῦνται τούτων σὲ ἀρχαιότητα τὰ ἱερά μας (=ἑβραϊκά) βιβλία, ἀφοῦ τὰ γράμματα τοῦ θείου νόμου, τοῦ δοθέντος σ' ἡμᾶς διὰ τοῦ Μωυσέως, **δεικνύονται προγενέστερα καὶ τοῦ Διός**, βασιλέως τῶν Κρητῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου» (Γ 23).
- «(Οἱ Ἕλληνες ἦσαν) **ἄθλιοι καὶ δυσσεβέστατοι καὶ ἀνόητοι... καὶ φιλοσοφήσαντες ματαίως**», (ἐνῷ ὁ Μωυσῆς) «περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἐξιστορῶν, διηγῆσατο τίνι τρόπῳ (= διηγῆθηκε μὲ ποιοῦ τρόπο) γεγένηται ὁ κατακλυσμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ Πύρραν οὐδὲ Δευκαλίωνα ἢ Κλύμενον μυθεύων» (Γ 18).

Ζ. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς

[Ἀπὸ τὸ ἔργο του «Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας»:]

- «...τοὺς βάρβαρους Θρᾶκες, τοὺς ἀνόητους Φρύγες καὶ **τοὺς δεισιδαίμονες Ἕλληνες**» (13,2).
- «Ὅμως τὰ δράματα καὶ τοὺς ποιητὲς ποὺ γράφουν δραματικὰ ἔργα γιὰ

τὰ Λήναια, *ποὺ εἶναι πλέον τελείως μεθυσμένοι*, ἀφοῦ τοὺς στεφανώσουμε κάπου μὲ κισσό, *ἃς τοὺς κλείσουμε στὰ γερασμένα βουνά, τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα, παραδομένους σὲ παράξενη ἀφροσύνη* ἀπὸ τὴ βακχικὴ τελετὴ μὲ συντροφιά τοὺς Σατύρους καὶ τὸν θίασο τῶν Μαινάδων καὶ ἃς κατεβάσουμε ἀπ' τοὺς οὐρανούς ἐπάνω τὴν ἀλήθεια μαζὶ μὲ τὴν λαμπρότατη φρόνηση στὸ ἅγιο ὄρος τοῦ Θεοῦ (ἐννοεῖ τὸν λόφο τῆς Σιών) καὶ τὸν ἅγιο χορὸ τῶν προφητῶν» (2,2).

- «*Ἄνδρες ἀνάξιους τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρα, ἀπατηλούς, ποὺ μὲ τῆς μουσικῆς τὸ πρόσχημα διέφθειραν τὴ ζωὴ*» (3,1). [Ἀναφέρεται στὸν Ὀρφέα, τὸν Πίνδαρο καὶ τὸν Ἀρίωνα.]
- «*Ἄς ἐγκαταλείψουν τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα, κι ἃς κατοικήσουν τὴ Σιών...* Πράγματι ὁ βασιλεὺς Δαβίδ, ὁ κιθαριστής, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἀναφέραμε, προέτρεπε πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἀπέτρεπε ἀπ' τὰ εἶδωλα» (2,4 καὶ 4,1).
- «*Ἄς χαθῇ λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ εἰσήγαγε τὴν ἀπάτη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες*, εἴτε ὁ Δάρδανος ποὺ ἐδίδαξε τὰ μυστήρια τῆς Μητρὸς τῶν Θεῶν, εἴτε ὁ Ἡετίων ποὺ συνέστησε τὰ ὄργια καὶ τὶς τελετὲς τῶν Σαμοθρακῶν, εἴτε ὁ Μελάμπους. *Αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἐγὼ θὰ τοὺς ἐχαρακτηρίζω ἀρχεκάκους πατέρες ἄθεων μύθων καὶ ὀλέθριας δεισιδαιμονίας, ποὺ κατεφύτευσαν στὸν ἀνθρώπινο βίον σὰν σπέρμα κακίας καὶ φθορᾶς τὰ μυστήρια*» (13,3).
- «*Τώρα εἶναι καιρὸς ν' ἀποδείξω, ὅτι αὐτὰ τὰ ὄργιά σας εἶναι γεμᾶτα ἀπάτη καὶ τερατῶδιά. Κι ἂν ἔχετε μνηθῇ, θὰ γελάσετε μᾶλλον μὲ αὐτοὺς τοὺς μύθους ποὺ τιμᾶτε. Διακηρύσσω φανερὰ τὰ ἀπόκρυφα, μὴ ἐντρέπόμενος ν' ἀναφέρω αὐτὰ ποὺ ἐσεῖς δὲν ντρέπεσθε νὰ προσκυνῆτε. Ἡ ἀφρογενὴς λοιπὸν καὶ Κυπρογενὴς, ἡ φίλη τοῦ Κυνίρα (ἐννοῶ τὴν Ἀφροδίτη τὴν ὀνομαζόμενη Φιλομειδῇ, διότι προέκλυε ἀπὸ αἰδοῖα, ἀπ' τὰ μόρια ἐκεῖνα ποὺ ἀπεκόπησαν ἀπ' τὸν Οὐρανό, τὰ λάγνα, ποὺ μετὰ τὴν ἀποκοπὴ τοὺς ἀσέλησαν στὸ κῦμα), εἶναι γιὰ σᾶς ἄξιος καρπὸς ἀσελγῶν μορίων*» (14,1).
- «*Ἀλλὰ τί παράδοξο εἶναι, ἂν οἱ βάρβαροι Τυρρηνοὶ μυοῦνται σὲ τόσο αἰσχρὰ παθήματα, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες (ντρέπομαι ποὺ τὸ λέγω) τιμοῦν τὴν γεμάτη ντροπὴ μυθολογία τῆς Διοῦς;*» (σ.σ. τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια) (20,1).
- «*Τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου εἶναι βεβαίως τελείως ἀπάνθρωπα*» (17,2).
- «*Τὸν Διόνυσο τὸν μανιακὸ ἐορτάζουν οἱ Βάκχοι μὲ τρόπο ὀργιαστικό,*

ἐκδηλώνοντας τὴν ἱερομανίαν **μὲ ὠμοφαγία**, διανέμουν τελετουργικῶς τὰ κρέατα ἀπ' τοὺς φόνους, στεφανωμένοι μὲ τοὺς ὄφεις, κραυγάζοντας Εὐάν, δηλαδή ἐκείνη τὴν Εὐά (51, 5), ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐπακολούθησε **ἡ πλάνη**. Καὶ σημεῖο τῶν βακχικῶν ὀργίων εἶναι ὁ ὄφεις» (12,2).

- «Τὰ μυστήρια στὴν Ἄγρα ὅμως καὶ στὸν Ἀλμοῦντα τῆς Ἀττικῆς ἔχουν περιορισθῇ στὴν Ἀθήνα· ἀλλὰ εἶναι **παγκόσμιος αἶσχος** οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ φαλλοὶ ποὺ ἀφιερώνονται στὸν Διόνυσο» (34,2).
- «Οἱ θεοὶ σας εἶναι **ἀπάνθρωποι δαίμονες, καὶ ὄχι μόνο ἐπιχαίρουν γιὰ τὴν φρενοβλάβεια τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπολαύουν καὶ ἀνθρωποκτονί-ες**, εὐρίσκοντας ἀφορμὲς ἡδονῆς ἄλλοτε στὶς ἔνοπλες μονομαχίες στὰ στάδια καὶ ἄλλοτε στοὺς ἀναρίθμητους ἀγῶνες στοὺς πολέμους, γιὰ νὰ μποροῦν ἄνετα νὰ χορταίνονται μὲ ἀνθρώπινους φόνους» (42,1).
- «Σὲ ποιοὺ σημεῖο ἀσέλγειας ἔφθασε ἐκεῖνος ὁ Ζεὺς, ποὺ τόσες ἡδονικὲς νύκτες πέρασε μὲ τὴν Ἀλκμήνη; Δὲν ἦσαν πολλὰς οἱ ἐννέα νύκτες **στὸν ἀκόλαστο αὐτὸν (ἄλλωστε ὁλος ὁ βίος του ἦταν σύντομος γιὰ τὴν ἀκρά-τειά του), γιὰ νὰ μᾶς σπείρῃ τὸν ἀλεξίκακο θεὸ (Ἡρακλῆ);**» (33,3).
- «Παραλείπω τώρα τὸν Διόνυσο τὸν Χοιροψάλα, ποὺ προσκυνοῦν οἱ Σικυνῶνιοι τοποθετῶντας τὸν ἐπὶ τῶν γυναικειῶν μοριῶν, σεβόμενοι ὡς **ἔφορο τοῦ αἵσχους τὸν ἀρχηγὸ τῆς ὕβρεως**» (39,1).
- «Ἀλήθεια πόσο καλύτεροι εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι, ποὺ σὲ χωρὶα καὶ πόλεις τιμοῦν τὰ ἄλογα ζῶα, ἀπ' τοὺς Ἑλληνες, ποὺ τέτοιους θεοὺς προσκυ-νοῦν; Διότι ἐκεῖνα, ἂν καὶ θηρία, τοῦλάχιστον δὲν εἶναι **μοιχικὰ οὔτε αἰσχρογυρά**, καὶ κανένα τους δὲν ἐπιδιώκει **τὴν παρὰ φύσιν ἡδονή**» (39,3).
- «Ἄς περιοδεύσουμε τώρα σύντομα καὶ **ἂς καταλύσουμε τοὺς ἀγῶνες κι αὐτὰ τὰ ἐπιτάφια πανηγύρια, τὰ Ἴσθμια καὶ τὰ Νέμεα καὶ τὰ Πύθια κι ἐπάνω ἀπ' ὅλα τὰ Ὀλύμπια**» (34,1).
- «Ὁ Πραξιτέλης, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ποσίδιππος στὸ ἔργο του «Περὶ Κνίδου», κατασκευάζοντας τὸ ἄγαλμα τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης τὸ ἔκαμε ὅμοιο στὸ εἶδος μὲ τὴν ἐρωμένη του Κρατίνη, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ δυστυχεῖς νὰ προσκυνοῦν τὴν ἐρωμένη τοῦ Πραξιτέλη... **Αὐτοὶ (οἱ Ἑλληνες), ἀφοῦ ἀπέρριψαν τὴν ντροπὴ καὶ τὸν φόβο, ζωγραφίζουν στὰ σπίτια τους τὶς ἀσελγεῖς πράξεις τῶν δαιμόνων. Παραδομένοι στὴν ἀσέλγεια στο-λίζουν τοὺς θαλάμους τους μὲ ζωγραφικοὺς πίνακες τοποθετημένους ψηλὰ στὸν τοῖχο, θεωρῶντας εὐσέβεια τὴν ἀκολασία· καὶ ὅταν εἶναι ξα-πλωμένοι στὸν καναπέ, ἀκόμη καὶ στὰ ἀγκαλιάσματά τους κυττάζουν ἐκείνη τὴ γυνὴ Ἀφροδίτη, τὴν δεμένη κατὰ τὴν ἔνωσή της μὲ τὸν Ἄρη...**

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀρχέτυπα τῆς ἡδυπάθειάς σας, αὐτὲς εἶναι οἱ θεολογίες τῆς ὕβρεως, αὐτὲς εἶναι οἱ διδασκαλίες τῶν θεῶν ποὺ συμπορνεύουν μὲ σᾶς... Τέτοιες εἶναι καὶ οἱ ἄλλες εἰκόνες σας, δηλ. οἱ Πανίσκοι κι οἱ γυμνὲς Κόρες καὶ οἱ μεθυσμένοι Σάτυροι καὶ τὰ τεντωμένα μόρια» (53, 60, 61).

- «Ἄς ἐξετάσουμε τώρα καὶ τῶν φιλοσόφων τὶς δοξασίες περὶ τῶν θεῶν, γιὰ τὶς ὁποῖες καυχῶνται· ἴσως θὰ βροῦμε, ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἡ φιλοσοφία ἀπὸ κενοδοξία εἰδωλοποιεῖ τὴν ὕλη ἢ ἴσως θὰ μπορέσουμε νὰ δείξουμε κατ' ἀκολουθία, ὅτι θεοποιῶντας κάποια δαιμόνια ὀνειρεύεται τὴν ἀλήθεια... Ὁ Κροτωνιάτης Ἀλκμαίων θεωροῦσε θεοὺς τοὺς ἀστέρες, ποὺ ἐνόμιζε ὅτι εἶναι εἰδῶλα. Δὲν θὰ ἀποσιωπήσω τὴν ἀναισχυντία τους· ὁ Χαλκηδόνιος Ξενοκράτης δέχεται ἐπτὰ ἀστρικοὺς θεοὺς, τοὺς πλανήτες, ὡς ὄγδοο δὲ θεὸ ὑπαινίσσεται τὸν κόσμον, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπ' τὸ σύνολο τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων. Οὔτε θὰ προσπεράσω τοὺς Στωικούς, ποὺ λέγουν ὅτι τὸ θεῖο διήκει διὰ μέσου ὅλης τῆς ὕλης, ἀκόμη καὶ τῆς ἀτιμότερης, οἱ ὅποιοι καταισχύνουν μὲ τὴν ἀδεξιότητά τους ὅλη τὴν φιλοσοφία. Καὶ ἀφοῦ ἔφθασα ἐδῶ, δὲν θεωρῶ δύσκολο νὰ μνημονεύσω καὶ τοὺς Περιπατητικούς. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως (Ἀριστοτέλης), ἐπειδὴ δὲν κατενόησε τὸν πατέρα τῶν ὄλων, τὸν καλούμενο ὕπατο, νομίζει ὅτι ὁ λεγόμενος ὕπατος εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σύμπαντος· δηλαδὴ ἐκλαμβάνοντας ὡς θεὸ τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου, ἀντιφάσκει ὁ ἴδιος πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Διότι αὐτὸς ποὺ περιορίζει τὴν πρόνοια ἕως τὴ σελήνη, ἔπειτα ἐκλαμβάνοντας τὸν κόσμον ὡς θεό, παρεκκλίνει δογματίζοντας ὡς θεὸ τὸν ἄμοιρο τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος πάλι ὁ Ἐρέσιος Θεόφραστος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη, θεωρεῖ θεὸν ἄλλοτε τὸν οὐρανὸ κι ἄλλοτε τὸ πνεῦμα. Μόνο τὸν Ἐπίκουρο θὰ παραλείψω ἐκουσίως, διότι νομίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τίποτε, ἀσεβώντας μὲ ὅλα ὅσα λέγει. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός; Δὲν σύρεται κι αὐτὸς μερικὲς φορὲς πρὸς τὰ εἰδῶλα τοῦ Δημοκρίτου;» (64, 66).
- «Ἀπὸ ποῦ, ὦ Πλάτων, ὑπαινίσσεσαι τὴν ἀλήθεια; Ἀπὸ ποῦ ἡ ἄφθονη χορηγία τῶν λόγων μαντεύει τὴν θεοσέβεια; Σοφώτερα, λέγει, εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς τὰ γένη τῶν βαρβάρων. Γνωρίζω τοὺς διδασκάλους σου, ἔστω κι ἂν θέλῃς νὰ τοὺς κρύψῃς· ἔμαθες τὴν γεωμετρίαν ἀπ' τοὺς Αἰγυπτίους, τὴν ἀστρονομίαν ἀπ' τοὺς Βαβυλώνιους, ἔλαβες τὶς σπουδαῖες ἐπιδεξιότητες ἀπ' τοὺς Θρᾶκες, πολλὰ σὲ δίδαξαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐνῶ τοὺς ἀληθινοὺς νόμους καὶ τὴν δοξασία περὶ τοῦ Θεοῦ τὰ χρωστᾷς στοὺς Ἑβραίους» (70,1).

Η. Ίουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς

- «Καὶ πραγματικὰ *μᾶς λέει ψευδῶς*, ὅτι δὲν θὰ μπορούσαν οἱ ψυχές, ἂν δὲν μάθαιναν αὐτὰ ποὺ διδάσκει ἡ πανοῦργος σοφιστεία τῶν Ἑλλήνων, ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀοριστολογία καὶ ὀξύτητα καὶ ἡ σερνάμενη στὰ δικαστήρια ῥητορικὴ τους, νὰ πλασθοῦν...» («Διάλογος μετὰ Τρύφωνος» 19,26.)
- «Ἀλλὰ *μὴν τολμᾶτε νὰ τερατολογῆτε*, γιὰ νὰ μὴν κατηγορηθῆτε ὅτι *ξεμωραθήκατε, ὅπως οἱ Ἕλληνες.*» («Διάλογος μετὰ τοῦ Τρύφωνος», 67,1,2.)
- «Κατάλαβέ το καλὰ, Τρύφων, ὅτι *ὅσα διαστρέβλωσε ὁ διάβολος φρόντισε νὰ λεχθοῦν μετὰ τῶν Ἑλλήνων.*» («Διάλογος μετὰ τοῦ Τρύφωνος», 69,1,2.)

Θ. Ὠριγένης

- «Εγὼ δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι *ὁ Πλάτων*, ἀφοῦ *ἔμαθε τὶς φράσεις τοῦ “Φαίδρου” ἀπὸ κάποιους Ἑβραίους* καὶ ἀκόμη ἀφοῦ ἦλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ λόγια τῶν προφητῶν, παρέθεσε τὰ (δικά του) λόγια...» («Κατὰ Κέλσου», 6,19.)
- «Πῶς πραγματικὰ *νὰ μὴν εἶναι μικρὸς* αὐτὸς ποὺ λέει ὅτι δὲν ὑπάρχει (θεία) πρόνοια ἢ ὅτι τὰ πάντα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄτομα καὶ κενὸ καὶ *ποὺ λέει ἀκόμη τὶς ἡλιθιότητες καὶ φλυαρίες τῆς ἔξω (=ἐλληνικῆς) θεωρούμενης σοφίας;* Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι *ἀληθινὰ μωρὸς* καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὲς εἶναι *ἀληθινὰ μωρές.* Καὶ ἂν ἐξετάσης μὲ μιὰ καὶ μόνη ματιὰ *κάθε ἐλληνικὴ καὶ βαρβαρικὴ φιλοσοφία,* θὰ πῆς ὅτι στὰ σημεία ποὺ διαφωνεῖ πρὸς τὴ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ *εἶναι μωρία.*» («Πεπραγμένα ἐκ τῶν ἔργων Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ», 16,49.)

Ι. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς

- «Τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτὲς οὔτε νὰ παίξης οὔτε νὰ χορεύῃς, γιὰ τὰ παιχνίδια καὶ οἱ χοροὶ ἔργα τοῦ διαβόλου εἶναι. *Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄθεοι καὶ οἱ πεπλανημένοι, ποὺ δὲν πίστευαν στὸ Θεό, ποὺ δὲν ἠλπίζαν μήτε Ἀνάστασιν μήτε Κρίσιν, ἐκεῖνοι τὰ ἔκαμναν αὐτὰ καὶ χόρευαν καὶ ἔπιναν καὶ χαίρονταν μὲ τὰ παιχνίδια.*»

ΙΑ.Κ ύριλλοξῖ εροσολύμων

- [Στὸ ἔργο του «Προκατηγήσεις»:] «Ἔχεις πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ πρέπει νὰ ἔχῃς πολλὰ βέλη, γιατί πρὸς πολλοὺς θ' ἀκοντίζῃς καὶ *πρέπει νὰ μάθῃς πῶς θὰ κατακοντίζῃς τοὺς Ἕλληνες.*»

ΙΒ.Α ναστάσιοφ Σ ιναΐτης

- «Νὰ μὴν εἴμαστε μὲ τὰ λόγια εὐσεβεῖς καὶ στοὺς τρόπους Ἕλληνες. *Εἶναι τιποτένιοι ἐκεῖνοι οἱ χριστιανοὶ ποὺ τηροῦν μύθους ἐλληνικοὺς.* Πῶς τολμοῦν καὶ μεταλαμβάνουν τὰ θεῖα μυστήρια, αὐτοὶ ποὺ εἶναι χειρότεροι τῶν Ἑλλήνων;»

4. ΣΥΝΑΞΑΡΙΑ - ΑΓΙΟΙ

Α. Από τὰ Συναξάρια τῶν Ἀγίων

[Τὰ «Συναξάρια» ἀποτελοῦν ἐπίσημες βιογραφίες ἁγίων καὶ ἀπαρτίζουν τὰ διαβαζόμενα στίς ἐκκλησίες «ἰερὰ γράμματα» μαζί μὲ τὸ «Ψαλτήρι», τοὺς ψαλμοὺς δηλαδὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ ἀκολουθοῦν, ἐλήφθησαν ἀπὸ τὶς ἐπίσημες ἐκδόσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.]

- Ὁ ἅγιος **Κορδαῦτος** (7 Μαΐου) *«ἐμβῆκεν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων καὶ κατεσύντριψεν ὅλα τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα εἴδωλα».*
- Ὁ ὁσιος **Ἀχίλλειος**, ἐπίσκοπος Λαρίσης (16 Μαΐου), ποὺ ἔλαβε μέρος στὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Νίκαιας τὸ 325, *«πολλοὺς ναοὺς κατεκρήμυνε τῶν εἰδώλων, πολλὰς δὲ ἐκκλησίας ἔκτισεν ἐκ θεμελίων καὶ μὲ πάντα στολισμὸν τὰς ἐστόλισεν».*
- Ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυρας **Θεόδωρος Τήρων** (17 Φεβρουαρίου) *«ἔκαμεν ἐν μέγα κατόρθωμα, ἐπειδὴ λαβὼν τὸ εἶδωλον τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Ρέας, ὡς φλυαροῦσιν οἱ Ἕλληνες, ἔρριψεν αὐτὸ εἰς τὴν φωτιὰν καὶ τὸ κατέκαυσεν».*
- Ὁ ἅγιος **Ἀνδρόνικος** καὶ ἡ ὑπερθαύμαστος **Ἰουνία** (17 Μαΐου), ἡ ὁποία εἶχε νεκρωθῇ γιὰ τὸν κόσμον καὶ ζοῦσε μόνο γιὰ τὸν Χριστό, γύριζαν τὴν οἰκουμένη ὥσάν νὰ εἶχαν πτερὰ καὶ *«τοὺς μὲν ναοὺς τῶν εἰδώλων κατέστρεφαν, ἐκκλησίας δὲ θείας ἔκτισαν πανταχοῦ».*
- Ὁ ἅγιος **Μᾶρκος**, ἐπίσκοπος Ἀρεθουσίων (σημερινὴ Ρεντίνα τῆς Μακεδονίας), κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου (328) *«ἐκρήμυνεν ἓνα ναὸν τῶν εἰδώλων καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἐκκλησίαν».*
- Ὁ ἅγιος **Ἀδριανὸς** ὁ νέος (17 Ἀπριλίου), μιὰ μέρα ποὺ οἱ Ἕλληνες ἔκαναν θυσίες, *«ἔτρεξε καὶ ἐκρήμυνε τὸν βωμὸν καὶ τὰς θυσίας, ὅσαι ἦσαν ἐπάνω εἰς αὐτόν, ἔχυσε καὶ τὴν φωτιὰν διεσκόρπισεν».*
- Ὁ ὁσιος **Μάρων** (14 Φεβρουαρίου) πῆγε νὰ ζήσει στὴν κορυφὴ ἑνὸς βουνοῦ στὴν Ἀντιόχεια, ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τὸν ὁποῖο τιμοῦσαν οἱ Ἕλληνες. *«Ὅθεν καὶ τὸν ναὸν τῶν δαιμόνων, ὅστις ἦτο ἐκεῖ κτισμένος ἀπὸ ἐκείνων, καθιερώσας εἰς τὸν Θεόν, ἐν αὐτῷ ἐκατοίκησε.»*
- Ἡ ἁγία **Μαγέλχθα** (5 Ὀκτωβρίου), καίτοι Περσίδα καὶ ἰέρεια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, διδάχθηκε τὰ μυστήρια τῶν χριστιανῶν ἀπὸ κάποιον ἄγγελο θεοῦ, ποὺ τὴν ἐπισκέφτηκε στὸ ὄνειρό της, καὶ βαπτίστηκε χριστιανῶς.

νή. Τότε οἱ Ἕλληνες(;) ἔγιναν πῦρ καὶ μανία καὶ τὴν σκότωσαν διὰ λιθοβολισμοῦ. Τέλος ὁ ἐκεῖ ἐπίσκοπος πῆγε στὸν βασιλέα τῶν Περσῶν «*καὶ ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν ἐξουσίαν νὰ κρημνίσῃ μὲν τὸν ναὸν τῆς Ἀρτεμίδος, νὰ οἰκοδομήσῃ δὲ εἰς αὐτὸν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας μάρτυρος ταύτης Μαγέλχθας. Τοῦτο οὖν ποιήσας, ἀπεθησαύρισεν ἐν τῇ νεοκτίστῳ ἐκκλησίᾳ τὸ τίμιον αὐτῆς λείψανον*».

- Ὁ ἅγιος **Καισάριος** (7 Ὀκτωβρίου) ἔφθασε ἀπὸ τὴν Ἀφρική στὴν πόλη Ταρακηνή κι ὅταν εἶδε «*τὰς μυσαρὰς θυσίας τῶν Ἑλλήνων, ἔπτυσεν ἐπ' αὐτὰς καὶ τὰς κατεπάτησεν*». Τὸν ἔρριξαν στὴν φυλακὴ καὶ λίγες ἡμέρες ἀργότερα τὸν ἔβγαλαν, γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὸν Ρωμαῖο ἀνθύπατο. Μόλις ὅμως πέρασαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Απόλλωνος, «*προσηυχήθη ὁ ἅγιος, καὶ εὐθὺς ἔπεσεν ὁ ναὸς ἀπὸ τὰ θεμέλια καὶ κατεπλάκωσε μέσα τὸν ἀρχιερέα τῶν εἰδώλων καὶ ἄλλους πολλοὺς*».
- Ὁ ἅγιος **Πασικράτης** (24 Ἀπριλίου), μόλις εἶδε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, «*ἐπῆγε πλησίον αὐτοῦ καὶ τὸ ἔπτυσεν, εἰπὼν ὅτι αὐτὴ ἡ τιμὴ πρέπει εἰς αὐτόν*».
- Ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς **Μάρκελλος** (14 Αὐγούστου) στὴν Ἀπάμεια τῆς Συρίας «*ἐπολιτεύθη δικαίως καὶ ὁσίως*» καὶ ἔγινε «*θερμὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ζηλωτῆς, ἐκκλησίας μὲν καὶ θεῖους ναοὺς εἰς δόξαν θεοῦ κτίζων, τοὺς δὲ ναοὺς τῶν εἰδώλων κατακρημνίζων*». Ὑπῆρχε ὅμως ἕνας «*εἰδωλικὸς ναὸς*» τοῦ Διὸς, ποὺ ὁ «*δαίμων*» ποὺ κατοικοῦσε μέσα σ' αὐτὸν δὲν ἄφηνε οὔτε νὰ καὶ οὔτε νὰ γκρεμιστῇ μὲ μηχανή. Ὁ ἅγιος πῆρε ὕδωρ, τὸ εὐλόγησε καὶ ράντισε μ' αὐτὸ τὰ ξύλα ποὺ εἶχε στοιβάξει μέσα στὸν ναό. «*Ἐπειδὴ δὲ ὁ δαίμων δὲν ἐδυνήθη πλέον νὰ φέρῃ ἐμπόδιον, ἦναψαν τὰ ξύλα καὶ κατέκαυσαν τὸν ναόν*».
- Ὁ ἅγιος **Εὐψύχιος** (9 Ἀπριλίου) «*ἀνάψας ὑπὸ θεϊκοῦ ζήλου καὶ πολλοὺς χριστιανοὺς παραλαβὼν ἐπῆγε καὶ ἐκρήμνισεν ἐκ θεμελίων τὸν ἐλληνικὸν ναόν, ὅστις ἐπωνομάζετο τῆς Τύχης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε προσπάθειαν καὶ ἀγάπην ὁ ἐπάρατος Ἰουλιανὸς προσφέρων εἰς αὐτὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν θυσίας*».
- Ὁ ἀπόστολος **Ἰάκωβος τοῦ Ἀλφαίου** (9 Ὀκτωβρίου), ἕνας ἀπὸ τοὺς 12 ἀποστόλους, «*ἐξελθὼν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου κατέστρεφε τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, ὑπὸ τοῦ θεοῦ ζήλου πυρπολούμενος*».
- Ὁ ἅγιος **Σωκράτης** (21 Ὀκτωβρίου) μία μέρα ποὺ «*οἱ Ἕλληνες εἶχον μίαν πάνδημον ἐορτὴν καὶ ἐπροσκύνουν τὰ εἰδωλα, τότε, λέγω, ὁ θεὸς Σωκράτης γεμίσας ἀπὸ ἑναν θεϊκὸν ζήλον ἐπῆγε καὶ κατεκρήμνισε τὸν βωμὸν καὶ τὰς ἐν τῷ βωμῷ θυσίας*».
- Οἱ ἅγιοι **Γάιος, Δάσιος καὶ Ζωτικὸς** (21 Ὀκτωβρίου), ποὺ ζοῦσαν στὴν πό-

λη Νικομήδεια, «*ἀνέλαβον ζῆλον θεῖον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ ἀπελθόντες κατεκρήμνισαν τὰ εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Ἑλλήνων εὐρισκόμενα εἴδωλα*».

- Ὁ ἅγιος **Μαρίνος** (17 Μαρτίου) «*βλέπων τοὺς εἰδωλολάτραι προσφέροντας θυσίας ὄχι μόνον εἰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐρπετὰ καὶ βδελυρὰ ζώφια, ἀναψεν ἀπὸ θεϊκὸν ζῆλον καὶ ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ἐτέλουν ἐορτὴν εἰς τὰ ἄψυχα εἴδωλα, ὥρμησε καὶ κατεκρήμνισε τὸν βωμὸν καὶ τὰς ἐν αὐτῷ θυσίας κατεπάτησε*».
- Ὁ ἅγιος μάρτυς **Ἀντώνιος** (9 Νοεμβρίου) βλέποντας τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐρχονται στὸν ναὸ τῶν εἰδώλων, τοὺς συμβούλευσε νὰ ἀφήσουν τὴν πλάνη τους. Ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἄκουγαν κι αὐτὸς ἀποθαρρυσμένος ἔφυγε γιὰ τὴν ἔρημο, βρῆκε ἕναν ἀναχωρητὴ καὶ ἔζησε μαζί του τρεῖς χρόνια. Κατόπιν κατέβηκε στὴν πόλη, ὅπου κατοικοῦσε «ὁ πεπλανημένος ἐκεῖνος λαὸς τῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων» καὶ ἐνῷ «*ἐώρταζαν τοὺς δαίμονας*», μπῆκε στὸν ναὸ «*καὶ συνέτριψεν ὅλα τὰ εἴδωλα*».

Β. Ὁ Συναξαριστὴς τοῦ ἁγίου Πορφυρίου

[Βιογραφία τοῦ ἁγίου Πορφυρίου, ἐπισκόπου Γάζης, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ζήτρος μὲ συνεπικουρία τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας στὰ πλαίσια τῆς ἔκδοσης βασικῶν ἔργων βυζαντινῶν συγγραφέων.]

- «...πλείστα θαύματα ποιήσας, πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἐβάπτισε καὶ *πάντας τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων καταστρέψας*, ἐκκλησίας ἁγίων ἔκτισε, καὶ οὕτω καλῶς βιώσας, πρὸς θεὸν ἐξεδήμησε, κληρονομήσας τὴν αἰώνιον ζωὴν».
- «Οἱ δὲ χριστιανοὶ μετὰ χαρᾶς μεγάλης ἀνευφήμουν τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας. Εὐθέως δὲ ὥρμησαν μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ταγμάτων καὶ *κατέστρεψαν τὰ εἰδωλεῖα* («ἑλληνικοὶ ναοί, ἱερὰ καὶ βωμοί»). Ἦσαν δὲ ἐν τῇ πόλει ναοὶ εἰδώλων δημόσιοι ὀκτώ, τοῦ τε Ἥλιου καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κόρης καὶ τῆς Ἑκάτης καὶ τὸ λεγόμενον Ἡρωεῖον καὶ τῆς Τύχης τῆς πόλεως, ὃ ἐκάλουν *Τυχαιον*, καὶ τὸ *Μαρνεῖον*, ὃ ἔλεγον εἶναι τοῦ Κρηταγενοῦς Διός, ὃ ἐνόμιζον εἶναι ἐνδοξώτερον πάντων τῶν ἱερῶν τῶν ἀπανταχοῦ» (κεφ. 64).
- «Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῶν οἰκιῶν ἐγένετο ἔρευνα. Πολλὰ γὰρ *ὑπῆρχον εἴδωλα* ἐν πλείσταις αὐλαῖς, καὶ *τὰ εὐρισκόμενα τὰ μὲν πυρὶ παρεδίδοντο, τὰ δὲ εἰς βόρβορον ἐρρίπτοντο*. Εὐρίσκοντο δὲ καὶ βιβλία πεπληρωμένα γοητείας, ἅτινα ἱερὰ αὐτοὶ ἔλεγον. Ἐξ ὧν τὰς τελετὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀθέμι-

τα ἐποίου· οἱ τῆς εἰδωλομανίας, καὶ αὐτὰ δὲ ὁμοίως ἴσα τοῖς θεοῖς αὐτῶν ἔπα· σχον» (κεφ. 71).

- «Ἐκ διαφορῶν γὰρ αἵρέσεων καὶ δογμάτων ἑλληνικῶν συνέστησαν ταύτην αὐτῶν τὴν κακοδοξίαν, βουλόμενοι πανούργως καὶ δολίως πάντας προσλαβέσθαι. Θεοὺς γὰρ πολλοὺς λέγουσιν, ἵνα Ἑλλήσιν ἀρέσωσιν, ἔτι δὲ καὶ γένεσιν καὶ εἰμαρμένῃ καὶ ἀστρολογίαν φάσκουσιν, ἵνα ἀδεῶς ἁμαρτάνωσιν, ὥς μὴ ὄντως ἐν ἡμῖν τοῦ ἁμαρτάνειν ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης τῆς εἰμαρμένης.» (κεφ. 85).
- «Τὰ γὰρ Φιλιστίωνος τοῦ σκηνικοῦ καὶ Ἡσιόδου καὶ ἄλλων λεγομένων φιλόσοφων συμμίζαντες τοῖς τῶν χριστιανῶν, τὴν ἑαυτῶν αἵρεσιν συνεστήσαντο. Ὡς περ ζωγράφος, ἐκ διαφορῶν χρωμάτων μῖξιν ποιῶν, ἀποτελεῖ δοκήσει ἄνθρωπον ἢ θηρίον ἢ ἄλλο τι πρὸς ἀπάτην τῶν θεωρούντων, ἵνα δόξῃ τοῖς μὲν μωροῖς καὶ ἀνοήτοις ἀληθεῖ τυγχάνειν, τοῖς δὲ νοῦν ἔχουσι σκιά καὶ ἀπάτη καὶ ἐπίνοια ἀνθρωπίνη.»

Υ. Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς

[Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς ἦταν ἀρχηγὸς τῆς μοναστικῆς κίνησεως τῶν Ἡσυχαστῶν (τελευταῖοι αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου).]

- «Οἱ “Σωκράτεις” καὶ “Πλάτωναες” πρέπει νὰ παραμερισθοῦν ἀπὸ τὸ νοῦ σου.» (Ἐπιστολή του πρὸς τὸν μοναχὸ Βαβλαάμ.)

5. ΚΑΝΟΝΕΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Οἱ ἑπτὰ ἀναθεματισμοὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ

[Περιέχονται στὸ «Συνοδικὸν τῆς Ἀγίας Ζ΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας» (787 μ.Χ.). Τὰ ἀναθέματα αὐτὰ ἀναγινώσκονται καὶ σήμερα κάθε χρόνο τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες.]

- 1 «Τοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι κτιστὴν εἶναι πᾶσαν φυσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ὡς κτιστὴν ἐκ τούτου πάντως καὶ αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν ἀναγκαζομένοις δοξάζειν· κτιστὴ γὰρ κατὰ τοὺς Ἁγίους ἐνέργεια, κτιστὴν δηλώσει καὶ φύσιν, ἄκτιστον δὲ χαρακτηρίζει οὐσίαν, κἀντεῦθεν ἤδη κινδυνεύουσι εἰς ἀθείαν παντελῆ περιπίπτειν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ τοῖς τὴν τῶν κτισμάτων λατρεῖαν, τῇ καθαρᾷ καὶ ἀμώμῳ τῶν χριστιανῶν πίστει προστριβομένοις, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ κατὰ τὰς ἁγίας θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, ἄκτιστον εἶναι πᾶσαν φυσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος· ἀνάθεμα τρίς.»

[Οἱ φιλοσοφικὲς ἀπόψεις περὶ «κτιστοῦ» καὶ «ἄκτιστου», ποὺ ἀναθεματίζονται ἐδῶ, ἀνήκουν στοὺς Ὀρφεά, Θαλῆ, Ἀναξίμανδρο, Ἀναξίμενη, Πυθαγόρα, Ξενοφάνη, Παρμενίδη, Ζήνωνα, Ἐμπεδοκλῆ, Ἡράκλειτο, Ἀναξαγόρα, Δημόκριτο, Σωκράτη, Πλάτωνα κ.ἄ.]

- 2 «Τοῖς τὰ ἑλληνικὰ διεξιούσι μαθήματα, καὶ μὴ διὰ παιδευσιν μόνον ταῦτα παιδευομένοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς δόξαις αὐτῶν ταῖς ματαίαις ἐπομένοις, καὶ ὡς ἀληθεῖσι πιστεύουσι καὶ οὕτως αὐταῖς ὡς τὸ βέβαιον ἐχούσαις ἐγκειμένοις, ὥστε ἐτέρους ποτὲ μὲν λάθρα, ποτὲ δὲ φανερώς ἐνάγειν αὐταῖς καὶ διδάσκειν ἀνενδοιάστως· ἀνάθεμα τρίς.»
- 3 «Τοῖς μετὰ τῶν ἄλλων μυθικῶν πλασμάτων, ἀφ' ἐαυτῶν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς κλίσιν μεταπλάττουσι, καὶ τὰς πλατωνικὰς ἰδέας ὡς ἀληθεῖς δεχομένοις καὶ ὡς αὐθυπόστατον τὴν ὕλην παρὰ τῶν ἰδίων μορφοῦσθαι λέγουσι, καὶ προφανῶς διαβάλλουσι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντος τὰ πάντα, καὶ ὡς ποιητοῦ πᾶσιν ἀρχὴν καὶ τέλος ἐπιτιθέντος ἐξουσιαστικῶς καὶ δεσποτικῶς· ἀνάθεμα τρίς.»

ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΕΣ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η «ΠΛΑΝΗ»
ΤΟΥ ΑΪΝΣΤΑΪΝ

ΔΑΥΛΟΣ

ΕΥΡΩ 5

Ίστορικής σημασίας τοποθέτηση
του Προέδρου της Δημοκρατίας

ΝΑ ΠΑΥΣΟΥΝ ΟΙ ΑΝΑΘΕΜΑΤΙΣΜΟΙ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
ΣΤΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ό διψασμένος, πεινασμένος καὶ ἄστεγος
Ἔρωτας στὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνος

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

247

ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

Φωτοτυπία τοῦ τεύχους 247 τοῦ «Δαυλοῦ», ὅπου ἡ δήλωση τοῦ τότε Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κωστή Στεφανόπουλου, μὲ τὴν ὁποία ζητεῖ νὰ παύσῃ ἡ ἀπαγγελία τῶν Ἀναθεματισμῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων κάθε χρόνο κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδος.

- 4 «Τοῖς δεχομένοις καὶ παραδιδούσι τὰ μάταια καὶ ἑλληνικὰ ῥήματα, ὅτι τε προὔπαρξίς ἐστι τῶν ψυχῶν, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὰ πάντα ἐγένετο καὶ παρήχθησαν, ὅτι τέλος ἐστὶ τῆς κολάσεως ἢ ἀποκατάστασις αὐθις τῆς κτίσεως, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ διὰ τῶν τοιούτων λόγων τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν λυομένην πάντως, καὶ παράγουσαν εἰσάγουσιν, ἣν αἰωνίαν καὶ ἀκατάλυτον αὐτός τε ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐδίδαξε καὶ παρέδοτο καὶ διὰ πάσης τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς ἡμεῖς παρελάβομεν ὅτι καὶ ἡ κόλασις ἀτελεύτητος καὶ ἡ βασιλεία αἰδίου, διὰ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἑαυτοὺς τε ἀπολλύουσι, καὶ ἑτέροις αἰωνίως καὶ δίκης προξένους γινομένοις· **ἀνάθεμα τρίς.**»
- 5 «Τοῖς εὐσεβεῖν μὲν ἐπαγγελλομένοις, **τὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ δυσσεβῆ δόγματα** τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ περὶ τε ψυχῶν ἀνθρωπίνων, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἄλλων κτισμάτων ἀναιδῶς ἢ μᾶλλον ἀσεβῶς **ἐπεισάγουσιν· ἀνάθεμα τρίς.**»
- 6 «Τοῖς τὴν μωρὰν τῶν ἑξωθεν (= Ἑλλήνων) φιλοσόφων λεγομένην σοφίαν προτιμῶσι, καὶ τοῖς καθηγηταῖς αὐτῶν ἐπομένοις, καὶ τάς τε μετεμψυχώσεις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἢ καὶ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις ταύτας ἀπόλλυσθαι, καὶ εἰς τὸ μηδὲν χωρεῖν δεχομένοις καὶ διὰ τοῦτο ἀνάστησιν, καὶ κρίσιν, καὶ τὴν τελευταίαν τῶν βεβωμένων ἀνταπόδοσιν ἀθετοῦσιν· **ἀνάθεμα τρίς.**»
- 7 «Τοῖς λέγουσιν ὅτι οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ καὶ πρῶτοι τῶν αἵρεσιάρχων, οἱ παρὰ τῶν ἑπτὰ ἀγίων καὶ καθολικῶν συνόδων, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐν Ὁρθοδόξῳ λαμπάντων πατέρων ἀναθέματι καθυποβληθέντες, ὥς ἀλότριοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐν λόγοις αὐτῶν κίβδηλον καὶ ῥυπαρὰν περιουσίαν **κρείττονές εἰσι κατὰ πολὺ**, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει, καὶ τῶν εὐσεβῶν μὲν καὶ ὀρθοδόξων ἀνδρῶν, ἄλλως δὲ κατὰ πάθος ἀνθρώπινον ἢ ἀγνόημα πλημμελησάντων· **ἀνάθεμα τρίς.**»

6. «ΠΗΔΑΛΙΟΝ»

[Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἐπίσημη «Κανονικὴ Συλλογὴ» τῆς, τὸ «Πηδάλιον», ἡ ὁποία περιέχει τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνες τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν θείων Πατέρων, στοὺς ὁποίους προσφεύγουν οἱ κληρικοὶ τῆς καὶ οἱ ἱεροψάλτες τῆς, γιὰ νὰ ἀσκήσουν «κανονικά» τὰ ἐκκλησιαστικά τους καθήκοντα. Εἶναι ἔργο τῶν ἁγίων Ἀγαπίου καὶ Νικοδήμου καὶ ἐκδίδεται ἀπὸ τὶς ἐπίσημες ἐκδόσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.]

ΚΑΝΩΝ Ζ΄

- «τούτους, λέγω, πάντας ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα, ἤτοι ὡς πάντη ἀβαπτίστους, διότι αὐτοὶ ἢ τελείως δὲν ἐβαπτίσθησαν ἢ ἐβαπτίσθησαν μὲν, ὅχι ὁμῶς ὀρθῶς καὶ καθῶς βαπτίζονται οἱ ὀρθόδοξοι...»

ΚΑΝΩΝ ΕΒ΄

- «Καλάνδαι ὀνομάζονται αἱ πρῶται ἡμέραι τοῦ κάθε μηνός, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ἑλληνες ἐσυνήθιζον νὰ ἐορτάζουν, διὰ νὰ ἀπερνοῦν τάχα ὅλον τὸν μῆνα μὲ εὐθυμίαν καὶ τὰ Βοτὰ δέ, καὶ Βρουμάλια, ἐλληνικαὶ ἦτον ἐορταί, τὰ μὲν Βοτὰ, ἤτοι βοσκήματα καὶ πρόβατα, εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ Πανός, ὅς τις ἐνομίζετο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὅτι εἶναι ἔφορος τῶν προβάτων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων· τὰ δὲ Βρουμάλια, εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου· Βρόμιος γὰρ ἦτο τοῦ Διονύσου ἐπίθετον κοντὰ εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὸν βρόμον, ὁποῦ σημαίνει τὸν ἥχον καὶ τὴν βροντὴν, ὀνομαζόμενος. Τοῦτον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι Βρουμάλιον ὠνόμαζον, ἥγουν τὸν βρόμον καὶ τὴν ἐορτὴν Βρουμάλια, πληθυντικῶς, ὁποῦ εἶναι τὸ ἴδιον, ὡσὰν τὰ Διονύσια, καθὼς τὰ ἔλεγον οἱ Ἑλληνες. Προστάζει λοιπὸν ὁ παρὼν Κανὼν, ὅτι τὰ τοιαῦτα Ἑλληνικά, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου τελουμένη πανήγυρις, διὰ τὴν εὐκρασίαν τάχα τοῦ ἔαρος, νὰ ἀσηκωθοῦν ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν πολιτείαν τῶν Χριστιανῶν. Μῆτε χοροὶ ἀπλῶς δημόσιοι γυναικῶν νὰ γίνωνται, οὔτε ἐορταὶ καὶ χοροὶ ἀπὸ ἀνδρας ἢ γυναικας εἰς ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ψευδοθεῶν. Ὅριζει δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι μῆτε ἀνδρας νὰ φορῇ ῥοῦχα γυναικεῖα, οὔτε γυναικα ῥοῦχα ἀνδρῖκια· ἀλλὰ μῆτε νὰ μουρδώνωνται μὲ μουντσούνας καὶ προσωπίδας Κωμικάς, ἤτοι παρακινούσας εἰς γέλωτας, ἢ Τραγικάς, ἤτοι παρακινούσας εἰς θρήνους καὶ δάκρυα, ἢ Σατυρικάς, ἤτοι ἰδίας τῶν Σατύρων καὶ Βάκχων, οἵτινες εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὡς ἐκστατικοὶ καὶ δαιμονισμένοι, ἐχόρευον καὶ ὅτι τινὰς νὰ μὴν ἐπικαλῆται

τὸ ὄνομα τοῦ **σιχαμεροῦ Διονύσου** (ὅς τις ἐνομιζέτο πὼς ἦτο δοτὴρ τοῦ οἴνου καὶ ἔφορος), ὅταν πατῶνται τὰ σταφύλια εἰς τοὺς ληνούς, μήτε νὰ γελᾷ καὶ νὰ καγχάζῃ, ὅταν βάλλεται ὁ νέος οἶνος εἰς τὰ πιθάρια. Λοιπὸν **ὅποιος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἀφ' οὗ ἔμαθε περὶ τούτων, ἐν γνώσει ἐπιχειρήσῃ νὰ κάμῃ κἀνένα ἀπὸ τὰ προῤῥηθέντα ταῦτα δαιμονιώδη καὶ Ἑλληνικά, εἰ μὲν εἶναι Κληρικός, ἃς καθαίρεται, εἰ δὲ λαϊκός, ἃς ἀφορίζεται.**»

ΚΑΝΩΝ ΞΕ΄

- «Ἐπειδὴ καὶ **κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων** καὶ ἐθνικῶν μερικοὶ Χριστιανοὶ **ἄναπταν** ἔμπροσθεν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ οἰκίας των πυρκαϊάς, τὰς ὁποίας ἐπῆδων καὶ διεπέρων ἐπάνωθεν, ἡ Σύνοδος αὐτὴ **τοὺς μὲν κληρικούς, ὅπου πράξουν τοιοῦτον εἰς τὸ ἐξῆς, καθαιρεῖ, τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζει.** Θέλουσα δὲ νὰ δείξῃ ὅτι, ἂν τὰ τοιαῦτα ἑλληνικὰ ἔθνη γινόμενα παρὰ τῶν ἀτελῶν Ἰουδαίων ἐκίνουν τὸν Θεὸν εἰς ἀγανάκτησιν καὶ ὀργήν, πόσω μᾶλλον αὐτὸν παροργίζουν, ὅταν γίνωνται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς τελείους καὶ τοῦ Εὐαγγελίου μαθητάς...»
- «Γίνονται δὲ οἱ Κλήδονες οὗτοι κατὰ τὸ Γενέσιον τοῦ Προδρόμου, καθὼς καὶ οἱ πυρκαϊαὶ ἔμπροσθεν εἰς τὰς θύρας τῆς κάθε οἰκίας, **τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐμποδιοσθῶν μὲ ἐπιτίμια ἀφορισμῶν** ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πνευματικούς, ὁμοίως καὶ οἱ Μάιοι, ἧτοι τὰ διάφορα ἄνθη καὶ λουλούδια, ὅπου βάνουσί τινες εἰς τὰς θύρας των τὴν α' (1η) Μαΐου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ εἶναι συνήθεια ἑλληνικὴ καὶ ἐθνικὴ καὶ ἀλλοτρία ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, καθὼς καὶ ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος Πατριάρχης Μιχαήλ, ὁ τῶν φιλοσόφων ὑπάτος, ἔλαβε μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ **κατήργησε πάντα τὰ τοιαῦτα σατανικὰ καὶ ἑλληνικὰ ἐπιτηδεύματα.**» (Ὑποσημείωση 1 στὴν ἐρμηνεία τοῦ Κανὸνα ΞΕ΄.)

ΚΑΝΩΝ ΟΑ΄

- «Καθὼς **οἱ ἀφρονέστεροι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἀθηναίων** ἐσυνήθιζον, ὡς γράφει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, νὰ μάχωνται μὲ τοὺς ἐναντίους αὐτοῖς, καὶ νὰ καταπιάνουσι τὰς πόλεις καὶ τὰς ὁδοὺς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα νὰ κάμουν συνήθη εἰς τοὺς νέους σοφιστάς· τοιουτοτρόπως καὶ οἱ τοὺς πολιτικούς νόμους διδασκόμενοι Χριστιανοὶ **ἐμεταχειρίζοντο τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα ἔθιμα,** καὶ εἰς τὰ θέατρα ἐκρίνοντο, περὶ τοῦ τίς νὰ γένῃ τυχὸν πρῶτος ἐξ αὐτῶν, καὶ τὰς ὀνομαζομένας κυλίστρας ἔκαμνον· ἢ φορέματα ἔξω ἀπὸ τὴν κοινὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν ἐφόρουν· ταῦτα δὲ πάντα προστάζει ὁ παρὼν Κανὼν νὰ μὴν

ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ
ΠΑΤΡΟΣ ΥΙΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΘΕΟΥ
ΠΗΔΑΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΝΟΗΤΗΣ ΝΗΣ ΤΗΣ ΜΙΑΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΗΤΟΙ

ΑΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΚΑΙ ΘΕΙΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΕΤΦΗΜΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΤΕ
ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ ΘΕΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΜΕΝ ΧΑΡΙΝ ΑΙΟΠΗΣΤΙΑΣ ΕΚΤΙΘΕΜΕΝΟΙ

ΔΙΑ ΔΕ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΚΟΙΝΟΤΕΡΑΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΙΝ ΤΩΝ ΑΠΑΟΥΣΤΕΡΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΟΜΕΝΟΙ

ΠΑΡΑ

ΑΓΑΠΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΜΕΤ' ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΑΝΑΚΡΙΘΕΝΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΘΕΝΤΕΣ

ΨΗΦΩ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

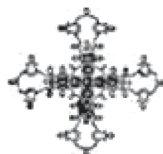
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΥ.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΥΠΩΣ ΕΚΔΟΘΕΝΤΕΣ ΑΔΕΙΑ ΜΕΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΓΗ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΕΠΙΤΑΓΗ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΘΕΟΛΟΓΗΤΟΥ ΑΘ. ΤΟΥ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΔΕ ΥΠΟ Κ. ΓΕΑΡΗΟΛΑ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ.

ΝΥΝ ΔΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΥΠΟ

ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ

ΣΤΗ ΣΑΚΥΝΩ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ.

Αποθεταμένον ἐπὶ Ν. Ι. Ταρασαντιδῆου.

ΑΩΞΑ

Φωτοτυπία ἔκδοσης τοῦ «Πηδαλίου» τοῦ 1864. Στὴν εἰσαγωγή ὁ ἀρχιμ. Εἰρηναῖος Δελη-
δήμος γράφει: «Ἐὰν ἐπραγματοποιούντο πλήρως τὰ ὄνειρα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ,
οἱ Ὁρθόδοξοι λαοὶ θὰ ἐξήρχοντο ἐκ τῆς θλιβερᾶς τῶν ἀμαθείας, θὰ εἰσῆρχοντο εἰς τὸν φω-
τεινὸν δρόμον τῆς προόδου, θὰ ἠγάπων τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου,
θὰ προέκοπτον κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς, συγχρόνως ὅμως θὰ ἀπεκόπτοντο ἀπὸ τὰς ρί-
ζας τῶν καὶ ἀντὶ τῆς Ὁρθοδόξου πνευματικότητος, πηγαζούσης ἐκ τῆς ταπεινώσεως τοῦ
ἀνθρώπου ἐνώπιον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπεκράτει καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀλαζονικὴ αὐτο-
πεποίθησις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.»

κάμνουσιν, οὔτε ὅταν ἀρχινοῦν νὰ μανθάνουν τοὺς νόμους, οὔτε ὅταν εὐρίσκωνται εἰς τὸ μέσον τῆς μαθήσεως, οὔτε ὅταν φθάσουν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς. Ὅποιος δὲ εἰς τὸ ἐξῆς τοῦτο ἤθελε κάμνει, νὰ ἀφορίζεται...»

ΚΑΝΩΝ ΠΑ΄

- «Οἱ τῶ ν Ἑλλήνων συνήθειαις πρέπει νὰ μισοῦνται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοῦτο ὁ παρὼν Κανὼν ἀφορίζει ἐκείνους τοὺς Χριστιανούς ὅπου κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων ὁμνύουν ἢ εἰς τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς ἐκείνων, λέγοντες μὰ Δία ἢ εἰς τὰ στοιχεῖα οἶον μὰ τὸν Ἥλιον, μὰ τὸν Οὐρανὸν καὶ ἄλλα παρόμοια καθὼς καὶ ὁ πα΄ (=81ος) τοῦ Βασιλείου Κανὼν εἰς ἐπιτίμια ὑποβάλλει αὐτούς. Πλὴν ὁ μὲν Βασίλειος ἑνδεκα χρόνους κανονίζει ἐκείνους, ὅπου χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης βασάνων ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν καὶ φάγουν εἰδωλόθυτα καὶ ὁμόσουν ὄρκους τῶν Ἑλλήνων, καθὼς αὐτοὶ δηλαδὴ τοὺς πιστεύουσιν. Ὁ δὲ παρὼν Κανὼν τῆς Συνόδου ἀφορίζει, ὡς λέγει ὁ Βαλσαμών, ὄχι μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ἀρνηθέντας τὴν πίστιν Χριστιανούς, ὁμνύοντας δὲ ὄρκους κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων.»

7. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

[Πρόκειται για τὰ βιβλία ποὺ περιέχουν τὰ ψαλλόμενα καὶ ἀναγιγνωσκόμενα στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος κείμενα, ὕμνους, ᾠδές, παρακλήσεις, τροπάρια. Ὁ Ἑλληνισμὸς χαρακτηρίζεται σ' αὐτὰ «μωρία», «ἀγνοσία», «πλάνη», «ἀπιστία», «λυμαντικὴ βλάβη», «πλάνου δυναστεία», «ἀρχεκάκου παγίς», «ἄκανθα εἰδωλομανίας», «ἄκανθα ἀγνοσίας», «πολύθεος ἀπάτη», «ἐσπέρα ἀθείας», «σκοτός πλάνης», «ὕλη δυσσεβείας», «πλάνη διαβόλου», «θάλασσα πλανῶν» καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου «ἀγέλαι ἐθνῶν» κ.λπ.]

Α. «Παρακλητική» ἢ «Ὁκτώηχος»

[Ἰσχύει ἐπὶ δέκα μῆνες στὴ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας. Περιέχει τροπάρια ὅλων τῶν εἰδῶν στὶς 420 σελίδες της, μελοποιημένα στοὺς ὁκτῶ ἤχους της.]

Ἦχος α΄

Δευτέρα πρωὶ

- Ὡδὴ γ΄, σελ. 21: «Σοφία καὶ γνώσει ἀληθεῖ οἱ μάρτυρες πληρούμενοι, ἐλληνικὴν σοφίαν ἐμώρναν, τὸν σοφιστὴν τε κακίας ὤλεσαν, καὶ στερρῶς ἀθλήσαντες, ἐπαξίως ἔλαβον τοὺς τῆς νίκης στεφάνους γηθόμενοι.»
- «Μονάδι μὲν φύσει ἀθληταί, τριάδα τοῖς προσώποις δὲ ὁμολογοῦντες, πλάνην πολύθεον ἐνθέῳ πίστει ἐξαφανίσατε, καὶ φωστῆρες ὦφθητε πάντων καταναγάζοντες τὰς καρδίας ἀκτίσι τῆς χάριτος.»
- Ὡδὴ δ΄: «Ναμάτων τοῦ πνεύματος πλησθέντες οἱ μάρτυρες, ὕδατος ζῶντος ποταμοὶ ὦφθησαν νεύσει θεϊκῇ, καὶ (ἐλληνικῆς) πλάνης ἐξήρναν τοὺς θολεροὺς, Χριστέ, χειμάρρους ἐν Πνεύματι, καὶ τῶν πιστῶν διανοίας κατήρδυσαν.»

Ἦχος β΄

Δευτέρα πρωί· Καθίσματα

- Στιχολογία γ΄, σελ. 69: «Σὲ τὸν περιβάλλοντα τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, ἔχοντες οἱ ἅγιοι περιβολὴν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰς βασάνους τῶν ἀνόμων ὑπέμειναν καὶ τὴν πλάνην τῶν εἰδώλων κατήργησαν αὐτῶν ταῖς ἰκεσίαις ἡμᾶς ἐλευθέρωσον τοῦ ἀοράτου ἐχθροῦ, Σωτήρ, καὶ σῶσον ἡμᾶς.»
- Ὡδὴ γ΄: «Σταυρῷ τετειχισμένοι οἱ ἀήττητοι ὀπλῖται καὶ μάρτυρες τοῦ Σω-

τῆρος ὥσπερ τεῖχη κατεδάφισαν τὰ τῆς πλάνης γενναίως ὀχυρώματα.»

Τρίτη πρωὶ

- Ὡδὴ δ', σελ. 76: «Ὡς θανμαστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν ἁγίοις ὑπάρχει, πειθαρχήσασιν αὐτῷ καὶ **καθελούσι τὰ ξόανα τῆς ἀπωλείας** καὶ κληρωσαμένοις παραδείσου τὸ πλάτος, οὗπερ πάλαι ἐξεβλήθη ὁ Ἀδάμ.»
- Ὡδὴ θ', σελ. 79: «Ἡ φωταυγὴς τῶν θείων ἀθλοφόρων μνήμη ὡς ἥλιος ἡμῖν ἐξανατείλασα πάντα τὰ τῆς γῆς τὰ πέρατα φωταγωγεῖ καὶ **τὸ σκότος ἀποδιώκει τῆς εἰδωλομανίας** καὶ τῶν παθῶν τῶν ψυχοφθόρων τὸν ζόφον θείῳ Πνεύματι.»

Τετάρτη πρωὶ

- Ὡδὴ γ', σελ. 82: «Ἐξήνθησαν οἱ μάρτυρες ὥσπερ ῥόδα εὖοσμα ταῖς νοηταῖς κοιλάσι **καὶ δυσώδη (ἐλληνικὴν) πλάνην ἠφάνισαν** καὶ πιστῶν τὰς καρδίας εὐδίασαν».
- «Αἷματι τῷ σῶ πλευρᾷ ἐξ ἀκηράτου ἐναποστάζοντι, μακρόθυμε, ἡ κτίσις ἡγίασται, **ποταμοὶ δὲ ἐξηράνθησαν πολυθείας**, ὄμβροι τε ὥφθησαν εὐσεβείας, πλάνης αὐχμὸν ἀναστέλλοντες.»

Πέμπτη πρωὶ

- «Διδάσκαλον κτησάμενοι τὴν σοφίαν, ἔνδοξοι, τὴν τοῦ Πατρὸς ἐν Πνεύματι **τῶν Ἑλλήνων ἀπεμωράνατε τὴν σοφίαν**, θεόπται ἀξιάγαστοι.»

Παρασκευὴ πρωὶ

- Ὡδὴ η', σελ. 96: «Ἡ ἄπειρος πληθὺς τῶν αἱμάτων ὑμῶν, ἅγιοι, ἀσεβείας τὸ πῦρ κατέσβεσε, καὶ **Ἑλλήνων τὴν πολύθεον ἔλυσε πλάνην**, πάντας δὲ πιστοὺς ἐφώτισε μελωδοῦντας, ὑμνεῖτω τὸν Κύριον πᾶσα κτίσις καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

Ἦχος γ'

Κυριακὴ πρωὶ

- Ὡδὴ γ': «Ρίψις, ἄχραντε Σταυρέ, **εἰδωλικῶν ἐδείχθης σὺ καθαυμάτων**, ὅτι Ἰησοῦς ὁ ὑπέρθεος ἐν σοὶ χεῖρας ἐξεπέτασεν.»
- «Ὁ διὰ ξύλου Σταυροῦ **τὴν τῶν εἰδώλων λύσας πλάνην**, εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.»

Ἦχος δ'

Δευτέρα πρωὶ

- Ὡδὴ δ', σελ. 165: «Ρητορεύοντες ἀνόμων κατενώπιον μάρτυρες τὸν Θεοῦ λόγον, γνώσει εὐσεβείας κοσμούμενοι, **σοφοὺς ῥήτορας πάντας κατησχύνετε ἀσεβοῦντας καὶ τὸν δυσμενῆ θανατώσαντες.**»
- Ὡδὴ α', ὁ εἰρμός: «Ρητορεύοντες σοφῶς ἐν παρρησίᾳ Θεοῦ τὸν λόγον, **ῥή-**

τορας δεινούς ἐνικήσατε καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἐνεγκόντες ἀλγεινὴν μεγάλως ἐδοξάσθητε.»

- Ὡδὴ α΄, ὁ εἰρμός: «Ὡς φῶς σταλέντες ἐπὶ γῆς ἐφωτίσατε πάντας σοφοῖς διδάγμασιν ὑμῶν, καὶ ἐν δόγμασι θείοις διώξαντες πολυθείας σκοτασμόν, καὶ λάμπαντες τὸν τῆς Τριάδος φωτισμόν, καὶ σώσαντες λαοὺς πολλοὺς ἐκ πλάνης ἀφεγγοῦς, Ἀπόστολοι τοῦ Σωτῆρος.»

Ἦχος πλάγιος α΄

Πέμπτη πρωὶ

- Εἰς τὸν Ὅρθρον, σελ. 231: «Κύριε, τὸ ἀπόρρητον μυστήριον τῆς σῆς σαρκώσεως κηρύξαντες, οἱ ἄσοφοι φιλοσόφους κατήσχυναν, τοὺς ῥήτορας ἀλιεῖς ἐπεστόμισαν καὶ γεγόνασι τῶν ἐθνῶν σοφοὶ διδάσκαλοι, φωτίσαντες τὰ πέρατα φωτὶ τῆς θείας γνώσεως, δι’ αὐτῶν διδὼν ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.»
- Κανὼν ἁγίου Νικολάου, σελ. 233: «Ἐόανα κατέαξας εἰδώλων, ἅγιε, βουλὰς ἀπράκτους αἰρετιζόντων ἔδειξας, Νικόλαε, καὶ ἀπαγομένους πρὸς θάνατον ἐξήρπασας.»

Ἦχος πλάγιος β΄

Τετάρτη πρωὶ

- Ὡδὴ η΄, σελ. 277: «Ναοὶ Πνεύματος ζώντος, ὥφθητε μάρτυρες, ναοὺς τῶν εἰδώλων κατηδαφίσατε καὶ πρὸς τὸν ναὸν τὸν οὐράνιον ἤρθητε, ἀννυμολογοῦντες Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.»

Ἦχος βαρὺς (πλάγιος γ΄)

Πέμπτη πρωὶ

- Ὡδὴ ζ΄, σελ. 329: «Τῆς αὐτοσοφίας θεῖοι μαθηταὶ γεγονότες, Ἑλλήνων ἐμώρναναν τὴν σοφίαν καὶ σοφιστὴν τῆς κακίας ἀπώλεσαν καὶ τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ πλανωμένους φέγγει εὐσεβείας οἱ σοφοὶ ἐφώτισαν.»
- Ὡδὴ η΄: «Ἄνθρακες πυρὶ νοητῷ προσαναφθέντες, ὥσπερ καλάμην ἄπασαν εἰδώλων πλάνην ἀπετέφρωσαν οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ κατεφώτισαν πιστῶν ψυχὰς κραυγάζοντες, πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

Παρασκευὴ πρωὶ

- Ὡδὴ ζ΄, σελ. 335: «Δυμαντικὴν ἀπωσάμενοι βλάβην, οἱ ἀθληταὶ τῆς εἰδωλομανίας, βασιλῆας ὁμιλοῦντες καὶ θανόντες σὺν Χριστῷ βασιλεύουσιν.»

Σάββατο πρωὶ

- Ὡδὴ η΄, σελ. 342: «Ναοὺς εἰδωλικοὺς κατεστρέψατε, πανεύφημοι, καὶ οἱ-

ους ἐδείμασθε ἑαυτοὺς τοῦ Πνεύματος, ἀθλοφόροι, ἀνδρείως τὸν δρόμον τελέσαντες.»

Ἦχος πλάγιος δ΄

Δευτέρα πρωὶ

- «Μίαν φύσιν Τριάδος ἐν τρισὶ χαρακτηρσιν ὁμολογοῦντες, σοφοί, **πολύ-θεον ἀπάτην εἰδώλων, ἀθλοφόροι, διελύσατε** ψάλλοντες, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»

Β. «Τριώδιον»

[Ἡ χρήση του ἀρχίζει «ἀλλὰ Ἑβραϊκά», δηλαδή τὸ Σάββατο τὸ βράδυ, παραμονὴ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, καὶ τελειώνει τὴν ἑσπέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καλύπτει δηλαδή ἑβδομήντα ἡμέρες λειτουργικῆς ζωῆς.]

Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας πρωὶ

ᾠδὴ ζ΄, σελ. 143

- «Κατήρηται τὰ τεράστια καὶ μαντεύματα τοῦ χριστομάχου. **Ἵσος γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἐδείχθη ὑψανχούμενος τοῖς τούτων συγγράμμασιν, ἃ δικαίως ἐλίκμισαν καθάπαν** αἱ τῶν δικαίων φωναί.»
- «Οὐκ ἔδει σε, ὦ παράνομε, ὀνομάζεσθαι τοιαύτην κλῆσιν, μᾶλλον δὲ Πυθαγόραν καὶ Κρόνον καὶ Ἀπόλλωνα ἢ τινα τῶν ἄλλων θεῶν, ὧν τὸν βίον ἐξήλωσας, τερπόμενος ταῖς ἀσελγείαις αὐτῶν.»

Πέμπτη τῆς Β΄ Ἑβδομάδος

ᾠδὴ θ΄, σελ. 171

- «Ἐν κόσμῳ ὡς ἄσαρκοι καὶ ἐν σαρκὶ ὡς Ἄγγελοι, τὸν Λόγον μόνον ἐν καρδίᾳ φέροντες, εἰλκύσατε τὰ ἔθνη εἰς Χριστοῦ μίαν πίστιν, **σοφοὺς καὶ ῥήτορας ὡς μωροὺς ἀπελέγξαντες τῇ γνώσει**, παμμακάριστοι Ἀπόστολοι.»

Σάββατο τῆς Β΄ Ἑβδομάδος

ᾠδὴ θ΄, σελ. 182

- «Ὡς πῦρ ἐμβληθέντες ἐκ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν **κατεφλέξατε πᾶσαν πλάνην εἰδώλων**, ἀνάψαντες πυρὸς εἰς τὰ πέρατα εὐσεβείας, ἀθλοφόροι Χριστοῦ.»

Σάββατο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου

Β' Στάσις, σελ. 309

- «Χαῖρε, τῆς ἀπάτης τὴν πλάνην πατήσασα, *χαῖρε, τῶν εἰδώλων τὸν δόλον ἐλέγξασα.*»

Γ' Στάσις, σελ. 310

- «*Ῥήτορας πολυφθόγγους ὡς ἰχθύας ἀφώνους ὀρῶμεν ἐπὶ σοί, Θεοτόκε, ἀποροῦσι γὰρ λέγειν τὸ, πῶς καὶ παρθένος μένεις καὶ τεκεῖν ἰσχύσασα.*»
- «*Χαῖρε, φιλοσόφους ἀσόφους δεικνύουσα, χαῖρε, τεχνολόγους ἀλόγους ἐλέγχουσα.*»
- «*Χαῖρε, ὅτι ἐμωράνθησαν οἱ δεινοὶ συζητηταί, χαῖρε, ὅτι ἐμαράνθησαν οἱ τῶν μύθων ποιηταί.*»
- «*Χαῖρε, τῶν Ἀθηναίων τὰς πλοκάς διασπῶσα...*»

Υ. «Πεντηκοστάριον»

[Ἀρχίζει τὸ πρῶτὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ τελειώνει τὸ πρῶτὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ καλύπτει περίοδο ὀκτῶ ἐβδομάδων μέσα στίς 250 σελίδες του.]

Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς πρῶτὴ

Ῥδὴ γ', σελ. 211

- «*Ἀληπτός ἐστιν ἡ θεαρχικωτάτη ῥήτορας γὰρ ἐξέφηνε τοὺς ἀγραμμάτους ἄλλις σοφιστὰς συστομίζοντας λόγῳ καὶ τῆς βαθείας νυκτὸς ἐξαιρουμένους λαοὺς ἀπείρους, ἀστραπὴ τοῦ Πνεύματος.*»

Δ. «Ὑμνολόγιον τὸ Χαρμόσυνον»

[Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας τοῦ «Τριωδίου» ὑπάρχουν καὶ ἀνάλογοι ὕφους χαιρετισμοὶ ἁγίων, ποὺ περιλαμβάνονται στὸ «Ὑμνολόγιον τὸ Χαρμόσυνον». Δειγματοληπτικά:]

- «*Χαῖρε, Ἑλλήνων ὁ καθαιρέτης.*» (Ἁγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου, 23 Ἀπριλίου.)
- «*Θεοὺς ἑλληνικοὺς ἐβδελύξω.*» (Ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου.)
- «*Χαῖρε, ὁ τῶν Ἑλλήνων τοὺς θεοὺς μυκτηρίσας.*» (Ἁγίου Μηνᾶ, 14 Νοεμβρίου.)
- «*Χαῖρε, ὅτι κατηργήθησαν τῶν Ἑλλήνων ραψῳδοί.*» (Ἁγίου Ἀνδρέα τοῦ Πρωτοκλήτου, 30 Νοεμβρίου.)

Ε. «Μηνναῖα»

[12 λειτουργικά βιβλία τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν, ποὺ περιέχουν τοὺς ὕμνους, τροπάρια, ψαλμοὺς, ᾠδὲς κ.λπ. ποὺ ψάλλονται ἀνὰ μῆνα καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους.]

Ἰανουάριος

17 τοῦ μηνός, Τιμοθέου ἀποστόλου καὶ Ἀναστασίου ὁσιομάρτυρος.

Στιχηρὰ Ἑσπερινοῦ, σελ. 186:

- «...θεόφρων Τιμόθεε,... τὸ τῆς πλάνης (τῶν Ἑλλήνων) κράτος εὐχερῶς διέλυσας...»

23 τοῦ μηνός, Κλήμεντος ἱερομάρτυρος καὶ Ἀγαθαγγέλου μάρτυρος.

Εἰς τὸν «Οἶκον», σελ. 196:

- «Υἱὸς φωτὸς ἀναδειχθεῖς,... Κλήμη σοφέ,... Ἑλλήνων τοὺς πρωτεύοντας ἐν λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ ἐνίκησας...»

25 τοῦ μηνός, Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ.

Μικρὸς Ἑσπερινός, σελ. 203:

- «Θεολόγῳ σου στόματι, θεολόγε Γρηγόριε,... ἐξήρανας τὴν μωρίαν Ἑλλήνων καὶ τὸ ψεῦδος...»

30 τοῦ μηνός, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Κανὼν τοῦ Ὁρθρου, Ὡδὴ ζ', σελ. 252:

- «Ψευδεῖς μὲν ἐξέκλιναν Ἑλλήνων ὕθλους (= φληναφήματα), πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην εἰλκοντο...»

Φεβρουάριος

10 τοῦ μηνός, Χαραλάμπους ἱερομάρτυρος.

- «Ἐξέστησαν δαίμονες καὶ Ἑλληνες οἱ ἄθροι...»

Δοξαστικὸ τῶν Αἰνῶν, σελ. 69:

- «Ἡ τιμία κἀρα σου τὴν δυσώδη πλάνην (τῶν Ἑλλήνων) καταπαύουσα...»

16 τοῦ μηνός, Παμφίλου μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ὡδὴ α', σελ. 91:

- «Μανίας Ἑλληνικῆς τὸ φρύγμα κατεπατήσατε...»

Μάρτιος

10 τοῦ μηνός, Κορδάτου τοῦ ἐν Κορίνθῳ μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ὡδὴ γ', σελ. 41:

- «Τῇ σοφίᾳ Κορδάτος τῇ θεοδότῳ κατήργει Ἑλληνικῆς σοφίας...»

22 τοῦ μηνός, ἱερομάρτυρος Βασιλείου, πρεσβυτέρου.

Εἰς τὸν Κανόνα, ᾠδὴ δ', σελ. 84:

- «Σοφία κρεῖττονι καλλωπιζόμενος, τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων θεαρχικῶ σθένει ἀπεμώρανας...»

Ἀπρίλιος

28 τοῦ μηνός, τῶν ἐν Κυζίκῳ ἐννέα μαρτύρων.

Εἰς τὸν Ἑσπερινόν, σελ. 111:

- «Μάρτυρες Χριστοῦ πανεύφημοι, κατακρατούσης ποτὲ τῆς Ἑλλήνων σκαιότητος καὶ ὠθούσης ἅπαντας πρὸς ἀθέμιτα βάραθρα, ὁδὸν εὐθείαν οὐ κατελίπετε...»

Μάιος

10 τοῦ μηνός, Σίμωνος ἀποστόλου τοῦ ζηλωτοῦ.

Εἰς τὸ Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου, σελ. 42:

- «Θείου Πνεύματος τῇ φωταυγείᾳ σκότος ἔλυσας πολυθείας... καὶ κατήργησας Ἑλλήνων μυθεύματα.»

28 τοῦ μηνός, Εὐτυχοῦς ἱερομάρτυρος.

Εἰς τὸν Κανόνα, ᾠδὴ ζ', σελ. 104:

- «Σταθρὰν ἐπιδεικνύμενος τὴν ἔνστασιν, Μάρτυς Εὐτύχιε, τοὺς τῶν Ἑλλήνων σοφοὺς ἀνδρείως κατήσχυνας...»

Ἰούνιος

1 τοῦ μηνός, Ἰουστίνου μάρτυρος, τοῦ φιλοσόφου.

Εἰς τὸν Κανόνα, ᾠδὴ ζ', σελ. 8:

- «Σοφία Θεοῦ Ἰουστίνος, ὁ σοφὸς κεκοσμημένος, τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπεμώρανε φιλοσοφίαν ἐν χάριτι...»

18 τοῦ μηνός, Λεοντίου μάρτυρος:

Εἰς τὸ Κοντάκιον τοῦ Κανόνος, σελ. 69:

- «Τῶν τυράννων ἤλεγξας τὰς πονηρὰς ἐπινοίας καὶ Ἑλλήνων ἥσχυνας τὴν ἀθεώτατον πλάνην...»

30 τοῦ μηνός, τῶν 12 Ἀποστόλων.

Εἰς τὸν Ἑσπερινόν, σελ. 118:

- «Ἀλιέων ὁ κάλαμος (Ἑλλήνων) φιλοσόφων τὸ φρύαγμα καὶ (Ἑλλήνων) ρητόρων ρεύματα διετάραξε...»

Εἰς τὸν Κανόνα, ᾠδὴ ζ', σελ. 121:

- «Στηρίζας τοὺς μαθητὰς σοφία καὶ χάριτι, δυνατωτέρους εἰργάσω τῆς τῶν Ἑλλήνων, Σῶτερ, ἐρεσχελίας (= μωρολογίας) καὶ τὰ τούτων ἀπατηλὰ

κατήργησας δόγματα...»

Ἀπὸ τὸν Ἑσπερινόν, σελ. 126:

- «Σὺ γὰρ ὡς φῶς ἡμῖν ἐπέστης, τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ τῆς πλάνης καθημέ-
νοις (Ἕλλησι) καὶ ἀξίους ἐξ ἀναξίων ἡμᾶς ἀναδείξας... ὅθεν ἡ ἐν Ἀθήναις
Ἐκκλησία καυχᾶται καὶ σὺν αὐτῇ ἅπασα ἡ Ἑλλάς.»

Ἰούλιος

17 τοῦ μηνός, Μαρίνας μεγαλομάρτυρος.

Εἰς τοὺς Αἵνους, σελ. 94:

- «...ἀνδρικῶ φρονήματι ἠὺτομόλησας καὶ τῶν Ἑλλήνων σεβάσματα ὡς
κόνιν ἐλέπτυνας».

23 τοῦ μηνός, Φωκᾶ ἱερομάρτυρος.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ὡδὴ ἡ', σελ. 122:

- «Ἐρρει (=πῆγαν στὸ διάβολο!) τῶν Ἑλλήνων τὰ σαθρὰ πλάνης σεβάσμα-
τα καὶ σεσιγήκασι τῆς ματαιότητος ἅπασαι αἱ διπλόαι καὶ τὸ ψεῦδος
αὐτῶν...»

26 τοῦ μηνός, Παρασκευῆς ὁσιομάρτυρος.

Ἀπόστιχα Ἑσπερινοῦ, σελ. 134:

- «...καὶ τῶν Ἑλλήνων σεβάσματα ὡς κόνιν ἐλέπτυνας».

Αὔγουστος

23 τοῦ μηνός, Λούπου μάρτυρος.

Εἰς τὸν Κανόνα, σελ. 126:

- «...καὶ θεοὺς ἐξηφάνισας τῶν Ἑλλήνων, δυνάμει τοῦ πνεύματος».

25 τοῦ μηνός, Βαρθολομαίου Ἀποστόλου.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ὡδὴ α', σελ. 134:

- «...σοφίαν εὐρῶμενος τὴν ἐνυπόστατον, ἀπεμώρανas Ἑλλήνων τὴν σοφί-
αν...»

Σεπτέμβριος

17 τοῦ μηνός, Πίστεως-Ἐλπίδος-Ἀγάπης καὶ Σοφίας μητρὸς αὐτῶν.

Εἰς τὸ Κοντάκιον, σελ. 117:

- «Σοφίας τῆς σεμνῆς, ἱερῶτατοι κλάδοι,... σοφίαν ἀπεμώραναν τῶν Ἑλλή-
νων ἐν χάριτι...»

22 τοῦ μηνός, Φωκᾶ ἱερομάρτυρος.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ὡδὴ, σελ. 134:

- «...λαμπρῶς κατήσχυνας Ἑλλήνων σεβάσματα καὶ πολυθείας τὸ ἄθεον».

Ῥδὴ ε΄, σελ. 137:

- «Οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, ἡττηθέντες τοῖς σοφοῖς δόγμασιν...»

Ὀκτώβριος

2 τοῦ μηνός, Κυπριανοῦ, Ῥδὴ η΄, σελ. 15.

- «Σοφώτατα τῆς Ἑλληνικῆς κατεφρόνησας σοφίας, ἔνδοξε...»

3 τοῦ μηνός, Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.

Εἰς τὸ Δοξαστικὸν Ἑσπερινοῦ, σελ. 16:

- «...καταπτύσας τῶν Στωικῶν φιλοσόφων, τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων γνώστης ἐγένετο...»

14 τοῦ μηνός, Ναζαρίου-Γερβασίου... μαρτύρων.

Εἰς τὸν Οἶκον, σελ. 82:

- «...ὅτι πᾶσαν Ἑλλήνων ἀπετέφρωσαν μανίαν...»

15 τοῦ μηνός, Λουκιανοῦ πρεσβυτέρου.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ῥδὴ ζ΄, σελ. 88:

- «Νενεκρωμένους καὶ βυθῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἀθείας καταποθέντας τοὺς λαοὺς, ζωηφόροις σου λόγοις ἀνείλκυσας...»

Εἰς τὸ Ἐξαποστειλᾶριον τοῦ ἰδίου, σελ. 88:

- «...πᾶσαν πλάνην τῶν Ἑλλήνων ἐλέγξας τὴν πολύθεον καὶ ψευδώνυμον γνῶσιν...»

22 τοῦ μηνός, Τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἑπτὰ μαρτύρων.

Εἰς τὸ Κάθισμα, σελ. 122:

- «...ὅθεν πρὸ τοῦ θανάτου τὴν Ἑλλήνων μανίαν, πάλιν δὲ μετὰ πότμον, τῆς αἰρέσεως ζάλην ἐλάσαντες...»

30 τοῦ μηνός, Ζηνοβίου καὶ Ζηνοβίας.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ῥδὴ α΄, σελ. 182:

- «...Αἶγλη φωτιζόμενος, σοφέ, τῆς τρισηλίου λάμπσεως, σκότος διέλυσας Ἑλλήνων δυσφημίας...»

Νοέμβριος

10 τοῦ μηνός, Ὁρέστου μάρτυρος.

Εἰς τὸν Κανόνα, Ῥδὴ ε΄, σελ. 69:

- «Ἀφανισμῷ τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων σὺν παραπέμψας...»

15 τοῦ μηνός, Γουρία, Σαμωνᾶ καὶ Ἀβίδου μαρτύρων.

Στιχηρὰ Ἑσπερινοῦ, σελ. 106:

- «Μονάδα τρισάριθμον ὁμολογήσαντες, ἅγιοι, τῶν Ἑλλήνων ἐλύσατε πολύθεον φρόνημα καὶ μωρὰν σοφίαν...»

18 τοῦ μηνός, Πλάτωνος καὶ Ρωμανοῦ μαρτύρων.

Εἰς τὸ Δοξαστικὸν Ἑσπερινοῦ, σελ. 122:

- «...τῶν γὰρ ἀλλείων ζηλώσας ἢ ν παρρησίαν καὶ τὴν σκηνορράφων θεολογίαν, *τὴν Πλάτωνος μυθολογίαν καὶ τὴν Στωϊκὴν φλυαρίαν λόγοις καὶ ἔργοις κατέρραξε...*»

Εἰς τὸν Οἶκον, σελ. 124:

- «*Τῶν Ἑλλήνων λιπὼν ἄπασαν τὴν ματαιότητα...*»

Δεκέμβριος

13 τοῦ μηνός, Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὁρέστου μαρτύρων.

Εἰς τοὺς Αἶνους, τὸ τέταρτον ποίημα Ἰωάννου Μοναχοῦ (Δαμασκηνοῦ), σελ. 98:

- «...*Εὐστράτιος, ὁ τῆς Ἑλλήνων μυθοπλασίας στηλιτευτῆς καὶ τῆς χριστιανῶν θεοσοφίας κήρυξ...*»

8. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (Τουρκοκρατία)

Α. Πατριάρχη Γεωργίου Σχολαρίου

[Γεώργιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης: Παραμονὲς τῆς ᾽Αλώσεως.]

- «...τοὺς γοῦν δυσσεβεῖς καὶ ἀλάστορας (=καταραμένους) τούτους Ἑλληνιστάς... πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ ὕδατι καὶ πᾶσι τρόποις ἐξαγάγετε τῆς παρούσης ζωῆς... Ῥάβδιζε, εἶργε (=φυλάκιζε), εἶτα γλῶσσαν ἀφαίρει, εἶτα χεῖρα ἀπόμενε· ἂν καὶ οὕτως μένη κακός, θαλάττης πέμπε βυθῶ.» (Σ. Λάμπρου, «Παλαιολόγια-Πελοποννησιακά», τ. Β΄, σ. 247.)

Β. Γρηγόριος Ε΄ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων

[Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1821 ἄρκετοὶ μορφωμένοι ὑπόδουλοι ἄρχισαν νὰ ἀποκηρύττουν τὰ χριστιανικά τους ὀνόματα καὶ νὰ παίρνουν ἑλληνικά, τὰ δὲ παιδιά τους τὰ βάπτιζαν μὲ ὀνόματα ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν, ἡρώων κ.λπ. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ ἐξέδωσε τὸ 1819 τὴν κατὰ Ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐγκύκλιο πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ποὺ ἀκολουθεῖ.]

- «Καὶ ἡ κατὰ καινοτομίαν παρὰ ταῦτα εἰσαχθεῖσα τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐπιφώνησις εἰς τὰ βαπτιζόμενα βρέφη τῶν πιστῶν, ὡς ἠκούσαμεν, λαμβανομένη ὡς μία καταφρόνησις τῆς χριστιανικῆς ὀνοματοθεσίας, εἶναι διόλου ἀπροσφυῆς καὶ ἀνάρμοστος· ὅθεν ἀνάγκη ἡ Ἀρχιερωσύνη σας νὰ διαδώσῃτε παραγγελίας ἐντόνους εἰς τοὺς Ἱερεῖς τῶν ἐνοριῶν σας, καὶ νουθεσίας πνευματικὰς εἰς τοὺς εὐλογημένους ἐπαρχιώτας σας, διὰ νὰ λείψῃ τοῦντεῦθεν καὶ ἡ κατάχρησις αὕτη, καὶ ἀφεθέντες τῆς ἀκαίρου καὶ μηδὲν ἐχούσης τὸ χρήσιμον φιλοτιμίας καὶ ἐπιδείξεως οἱ γονεῖς καὶ ἀνάδοχοι νὰ ὀνοματοθετῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας καὶ μυστικῆς ἀναγεννήσεως τὰ εἰθισμένα ταῖς εὐσεβέσιν ἀκοαῖς πατροπαράδοτα χριστιανικά ὀνόματα τῶν ἐγνωσμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῶν ἐνδόξως ὑπ' αὐτῆς ἐορταζομένων Ἀγίων, διὰ νὰ εἶναι ἔφοροι καὶ φύλακες τῶν βαπτιζομένων νηπίων καὶ ταχεῖς καὶ ἀδιάλειπτοι χορηγοὶ τῆς χάριτος αὐτῶν εἰς τοὺς μετὰ πίστεως.»

[Παρέκβαση: Λίγο μετὰ τὴν ἐκλογή του ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρι-

στόδουλος ἐξέδωσε ἐγκύκλιο, ποὺ ἀπαγορεύει στοὺς ἱερεῖς νὰ βαπτίζουν τὰ βρέφη μὲ ἑλληνικὰ ὀνόματα.]

Υ. Κατὰ Εὐκλείδην: Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἀνθρακίτη

[Ὁ ἱερέας-δάσκαλος Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ποὺ καταδικάστηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ φυλακίστηκε στὶς 30-11-1723, γιὰ διδασκε σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ ἔγραψε μετὰ τὴ δίκη τοῦ (30-11-1723) ἀναφέρει: «Γενομένης συνόδου παρεστάθηκα ἔμπροσθέν τους. Πόσοι ἦσαν δὲν δύναμαι νὰ μετρήσω. *Μοῦ παρουσίασαν τὰ τετράδια διδασκαλίας μου μὲ γνώμες ἀπὸ ἀρχαίους φιλοσόφους καὶ τὴν Γεωμετρίαν τοῦ Εὐκλείδου. “Εἶναι δικὰ σου;”... “Δὲν εἶναι δικές μου γνώμες, εἶναι γνώμες τῶν φιλοσόφων.” Τὰ κατεδίκασαν καὶ τὰ ἔκανσαν. Τὴν ἄλλην Κυριακὴν ἄναψαν φωτιὰ εἰς τρία μέρη τῆς αὐλῆς τῶν Πατριαρχείων. Ὀλόγυρα, διὰ νὰ εὐχαριστηθοῦν τὸ σωτήριον θέαμα, εὐρίσκοντο κληρικοὶ καὶ λαὸς ἄπειρος, γεμιτζήδες, παπουτσήδες, ῥαφτᾶδες. Συναθροίζουσιν Λογικές, Φυσικές, Εὐκλείδην καὶ ἕτερα Μαθηματικὰ καὶ τὰ ῥίπτουν στὶς πυρές. Οἱ φλόγες ἀντιφέγγισαν στὰ πρόσωπά τους, ὅχι ὅμως τὸ φῶς μὰ τὰ σκοτάδια... *Μοῦ ζήτησαν νὰ ὁμολογήσω, ὅτι παρεκινήθην ἀπὸ σατανικὴν συνεργίαν, ἐθελοκακίαν καὶ φρενοβλάβειαν καὶ νὰ τὰ ἀναθεματίσω ὥς δυσσεβὴ καὶ γέμοντα πάσης βλασφημίας καὶ ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ διδάξω, εἰδάλλως θὰ εἶμαι ὑπόδικος τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.*» (Δ. Φωτιάδης, «Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21», τ. Α', σελ. 160.) Τὸ ἐπίσημο κείμενο τῆς καθαίρεσης τοῦ Μεθοδίου τοῦ Ἀνθρακίτου (Ἰερεμίου Γ', «Καθαίρεσις διεξοδικὴ τοῦ κακοΜεθοδίου, τοῦ ὄντος ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀχρίδος, διὰ τὰ μιὰρὰ καὶ ἀσεβείας γέμοντα συγγράμματα αὐτοῦ», ἔκδ. 1720 μ.Χ., τ. 3, σελ. 868-873):]*

- «...ἀλλὰ *τὸ τοῦ λόγου κακὸν Ἰλιάς καὶ ῥήματα καταποντισμοῦ μυρία τε καὶ βλασφημίας σποράδην τῇ πονηρᾷ ἐκείνῃ συγγραφῇ ἐμπεριέχονται...*» (σελ. 871).
- «...ἀλλὰ *καὶ τῆς Ἐπικουρείου αἵρέσεως* δηλὸς ἐστὶν (ὁ Μεθόδιος) ἀντεχόμενος ἀπὸ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου, ὥς ἔγνωμεν, ἡδονὴν τ' ἀγαθὸν τιθέμενος, καὶ πάντα εἰς τοῦτο φέρει αὐτό, ὅ,τι μὴ πάρεργον, *οἷά τις ἐμπαθὴς καὶ φιλόσαρκος καὶ ἀγενής, τῶν ἡδονῶν ἀνδράποδον...*»
- «...πλὴν *τινα* διόρθωσιν δέξαιντο αὐτά, διόλου διεφθαρμένα καὶ ἀναμιγνύμενα βλασφημίαις συμπεφυρμένα, *οὐχ ἦπτον τῆς Ἀναξαγόρου πανσπερμίας τὰ πάντα ἐν πᾶσι τιθέμενα, μηδέποτε διακριθισόμενα, ὧν τὸ καλὸν ἀπιστία, καὶ ὕβρις πᾶν ὃ πιστεύεται...*» (σελ. 872).

8. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

α. Οί 4 πατριαρχικές ἐπιστολές κατὰ τῆς Ἐπανάστασης τῶν νησιωτῶν τὸ 1770-1774 (Ὅρλωφικά)

[Τὰ Ὅρλωφικά ἦταν ἡ σημαντικώτερη πρὸ τοῦ 1821 ἐπαναστατικὴ κίνησις τῶν Ἑλλήνων καὶ κράτησε 4 χρόνια. Παράλληλα μὲ τὸ κίνημα αὐτὸ ὁ Ρωσσικὸς στόλος εἶχε κατανικήσει ἐπανειλημμένα μοῖρες τοῦ σουλτανικοῦ στόλου καὶ κυριαρχήσει στὸ Αἰγαῖο μὲ βάση του τὴν Παροικιά τῆς Πάρου. Οἱ ἐπιστολές ποὺ ἀκολουθοῦν ἀπεστάλησαν ἀπὸ τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχες Προκόπιο Α΄ τὸν Ριζομάντη καὶ Νεόφυτο Ζ΄ πρὸς τὸν «ἔξαρχον παντὸς Αἰγαίου Πελάγους» μητροπολίτη Παροναξίας Νεόφυτο.]

Ἐπιστολὴ πρώτη

- «Προκόπιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα Παροναξίας, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε παντὸς Αἰγαίου Πελάγους, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργ-γὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κὺρ Νεόφυτε, χάρις εἴη σοι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. [...]

» Ὅθεν ἐπειδὴ συνέπεσεν ὁ πόλεμος τῆς κραταιᾶς ταύτης βασιλείας (σ.σ. τοῦ Σουλτάνου) πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσσιων καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον **ἐκείνοι μὲ ἀπατηλὰς πανουργίας** νὰ κινοῦν καὶ εἰς τοὺς αὐτόθι μεμακρυσμένους ἀνθρώπους των ἐκ μέρους των μὲ σχῆμα καλογήρων, διὰ νὰ περιέρχωνται καὶ νὰ ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους, καὶ **μὲ πανουργίαν καὶ δολιότητα νὰ διαφθείρῳσι τὴν πίστιν καὶ τὸ σαδακάτι⁽¹⁾ τῶν αὐτόθι ῥεαγιάδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας**, διὰ τοῦτο ἐντελλόμεθα καὶ τῇ ἱερότητί σου σφοδρῶς, νὰ δίδουν εἵδησιν εὐθὺς πρὸς τὴν ἱερότητά σου, διατὶ ἀλλέως θέλουν παιδευθῇ μεγάλως ὕστερον μὲ μεγάλην σφοδρότητα, καὶ ὅπου εὗρης τοιοῦτον κακοκαλόγηρον ὅπου νὰ εἶναι τὸ γένος του καὶ ἡ πατρὶς του καὶ ἡ πολιτεία του ἄγνωστος καὶ ἀφανής, καὶ ὅπου νὰ περιέρχεται χωρὶς σενέτια⁽²⁾, **εὐθὺς νὰ τὸν ἀλυσσοδέσῃς καὶ ἀσφαλῶς μὲ**

---

1. Ὅρκος ὑποταγῆς.

2. Πιστοποιητικὰ ἔγγραφα.

ἄνθρωπόν σου σιδηροδέσμιον νὰ τὸν ἐξαποστέλλης πρὸς ἡμᾶς ἐνταῦθα εἰς βασιλεύουσαν χωρὶς ἀναβολὴν ἢ ἀπροσεξίαν σου ὄντας βέβαιος ὅτι ἂν εἰς κανένα μέρος τῆς ἐπαρχίας σου περιέρχεται τοιοῦτος καλόγηρος καὶ δὲν τὸν πιάσῃ ἡ ἱερωσύνη σου, τότε ἀπροκριματίστως θέλεις πάθει ὅσα μῆτε στοχάζεσαι, διὰ τὴν ἀμέλειάν σου ταύτην, χωρὶς κανένα ἔλεος, καὶ θέλεις μετανοεῖ ἀνωφελῶς.

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Προκόπιος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Καισαρείας Γρηγόριος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Ἐφέσου Σαμουὴλ
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Δέρκων Ἀνανίας
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Τυρνάβου Καλλίνικος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Ἄρτης Μακάριος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Ἰωαννίνων Μακάριος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.»

Ἐπιστολὴ δεύτερη

- «Προκόπιος ἐλέω θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα Παρωναξίας, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε παντὸς Αἰγαίου Πελάγους, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κὺρ Νεόφυτε, χάρις εἴη σοι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. [...] νὰ περιεργάζεσαι μήπως ἐκ μέρους τῶν πολεμίων προχωρήσῃ εἰς τοὺς αὐτόθι χριστιανοὺς ἐπαρχιώτας σου ἐγγράφως ἢ ἀγράφως **κανένα ξιζάνιον, καὶ ἂν φανῇ κανένα τοιοῦτον, εὐθὺς καὶ χωρὶς τινος ἀναβολῆς καιροῦ νὰ πιάνῃς τὸν τοιοῦτον κακὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξωλέστατα γράμματα, μὲ εἶδησιν τῶν αὐτόθι ξαμπητάδων⁽¹⁾ γράφοντες πρὸς ἡμᾶς ἐν τάχει καὶ ἀσφαλῶς τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ προσέτι εἰς ὅποιον μέρος τῆς ἐπαρχίας σου εὗρης κανένα καλόγηρον ἀφανῆ καὶ ἀγνώριστον πόθεν εἶναι καὶ διατί περιέρχεται, καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ εἰς χεῖρας του ἢ ἡμέτερα ἢ ἀρχιερατικὰ γράμματα, εὐθὺς κατὰ τὸν προσταλέντα σοι πέρυσι ὑψηλὸν βασιλικὸν προσκυνητὸν ὀρισμόν, νὰ τὸν πιάνῃς καὶ σιδηροδέσμιον ἀσφαλῶς νὰ τὸν ἐξαποστέλλῃς ἐνταῦθα εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ ἄνθρωπόν σου πρὸς ἡμᾶς, διὰ γράμματός σου δηλωτικοῦ τῆς κακίας του, διὰ νὰ τὸν ἐμφανίσωμεν καὶ τὸν ἐγχειρίσωμεν εἰς ὑψηλὴν Πόρταν.**

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Προκόπιος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.» (κ.λπ.)

1. Τούρκων χωροφυλάκων.

Ἐπιστολὴ τρίτη

- «Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα Παροναξίας, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε παντὸς Αἰγαίου πελάγους, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κὺρ Νεόφυτε, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, χρήσιμοι γέροντες καὶ προεστώτες καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. [...] ὁμοῦ μὲ τὴν ἄδειαν τῆς πατριαρχείας μας ἔχοντες χρὸς ἀπαραίτητον τὸ πρὸς τοὺς πολυχρονίους αὐθέντας μας (= Σουλτάνους) σαδακάτι, ἐγράψαμέν σοι σφοδρῶς περὶ τῶν ἀνωτέρω καθῶς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς πλατύτερον καὶ διεξοδικώτερον, **μὲ τὸ νὰ ἠκούσαμεν ἤδη ὅτι εἰς τὰ αὐτόθι περιέρχονται μερικὰ κουρσαρικὰ πλοῖα ἐχθρῶν τῆς κραταιᾶς βασιλείας καὶ ἀλητήττου⁽¹⁾**· διὰ τοῦτο καὶ αὐθις γράφοντες διὰ τῆς παρουσίας ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα ἡ ἀρχιερωσύνη σου μὲ ἀδιάκοπον ἀγρυπνίαν νὰ περιεργάζῃσαι, νὰ ἐρευνᾷς καὶ νὰ ἐξετάζῃς ἐμμέσως καὶ ἀμέσως κρυφίως καὶ φανερώς ὅπου νὰ μὴν τύχη καὶ κανένας τῶν ἐπαρχιωτῶν σου δελεαζόμενος μόνον καὶ μόνον ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν, ὑπάγῃ εἰς τὴν δούλευσιν τῶν ῥηθέντων ἐχθρικῶν πλοίων⁽¹⁾ ἢ μήπως ἐκ μέρους τῶν πολεμίων προσχωρήσῃ εἰς τοὺς αὐτόθι ἐπαρχιώτας σου χριστιανοὺς ἐγγράφως ἢ ἀγράφως κανένα ζιζάνιον ἢ ἐν συντόμῳ ἀκολουθήσῃ κανένα τι ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς θελήσεως τῶν πολυχρονίων αὐθεντῶν μας καὶ ἐρευνῶντας περὶ τούτου μὲ λεπτομερῇ ἀκρίβειαν νὰ ἐξετάζῃς ἐπιμελῶς νὰ μὴν τύχη, ὃ μὴ γένοιτο, καὶ προσχωρήσῃ κανένας μὲ τρόπον μετασηματισμένον ἢ ἄλλως πῶς ἐπὶ ματαίῳ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀπατήσῃ καὶ νὰ δελεάσῃ τάχα κανένα τῶν πιστῶν χριστιανῶν ἢ καὶ ἂν φανῇ κανένας τοιοῦτος, **εὐθὺς καὶ χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ πιάνῃς τὸν τοιοῦτον μάταιον ἄνθρωπον, καὶ τὰ τοιαῦτα ἄκαρπα γράμματα**, γράφοντας πρὸς ἡμᾶς ἐν τάχει καὶ ἀσφαλῶς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης· εἰ καὶ προσέτι, εἰς ὅποιον μέρος τῆς ἐπαρχίας του εὔρης κανένα καλόγηρον ἀφανῇ καὶ ἀγνώριστον, μὴ ἔχοντα εἰς χεῖρας του ἡμέτερα πατριαρχικὰ γράμματα συστατικὰ ἢ δηλωτικὰ τῆς αἰτίας διὰ τὴν ὁποίαν περιφέρεται εἰς τὰ αὐτόθι, εὐθὺς

1. Ἐννοεῖ τὸν Ρωσικὸν στόλο, ποὺ εἶχε ὡς βάση του τὴν Πάρο. Στὸ στόλο αὐτὸν ὑπηρετοῦσε ὡς ἀξιωματικὸς ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ὁ ὁποῖος τὸ 1789 ἠγήθηκε ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος ὡς στόλαρχος στὸ Αἶγαῖο.

κατὰ τὸν πρὸ δύο χρόνων προσταλέντα σοι ὑψηλὸν βασιλικὸν προσκυνητὸν ὀρισμὸν, **νὰ τὸν πιάνης καὶ σιδηροδέσμιον νὰ τὸν ἐξαποστέλλης ἀσφαλῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ γιασακτῆν σου, ἢ ἄνθρωπὸν σου, γράφοντας πρὸς ἡμᾶς εἰς πλάτος περὶ αὐτοῦ, ὅπου νὰ τὸν ἐμφανίζωμεν καὶ νὰ τὸν ἐγχειρίζωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν** καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν νὰ προσέχης καλῶς ὅπου ἂν τύχῃ καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσει καμμία ὁποιαδήποτε ὑπόθεσις εἰς τὰ αὐτόθι, ὅπου πρέπει νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν **ἀμέσως κατὰ τὸ δουλικόν σου χρεωστούμενον σαδακάτι νὰ τὴν φανερώσῃς πρὸς ἡμᾶς διὰ γράμματός σου, ὅπου καὶ ἡμεῖς νὰ τὸ ἀναφέρωμεν πρὸς τοὺς πολυχρονίους ἡμῶν αὐθέντας**· εἰ καὶ ἂν τυχὸν ἤθελεν εὐρεθῇ κανένας ὅπου, ὃ μὴ γένοιτο, ἐκτρεπόμενος τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ τῆς ἀπαιτουμένης πίστεως, ἤθελε φερθῇ ἀγνωμόνως, εἰ καὶ ἐπιχειρισθῇ κανένα τι ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς βουλῆς καὶ θελήσεως ὁ τοιοῦτος ἀπροκριματίστως θέλει παιδευθῇ μὲ ὅλην τὴν προσήκουσαν παιδείαν, ὡς ὑπεύθυνος καὶ παραβάτης καὶ αὐτῶν τῶν θείων ἐντολῶν

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.» (κ.λπ.)

Ἐπιστολὴ τέταρτη

- «Νεόφυτος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα Παροναξίας, ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε παντὸς Αἰγαίου πελάγους, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κὺρ Νεόφυτε, καὶ ἐντιμότετοι κληρικοὶ [...] διδὼ ὀφείλομεν πάντες νὰ πειθαρχῶμεν καὶ νὰ ὑποτασώμεθα καὶ ὅσαις δυνάμεσι νὰ δουλεύωμεν πιστῶς καὶ τῆς χρείας καλούσης νὰ ἐκχέωμεν τὸ ἴδιον αἷμα καὶ τοιούτου ὄντος τοῦ χριστιανικοῦ ἐπαγγέλματος, ἔχετε χρέος νὰ ἐπαγρυπνῆτε ἀεί, μήποτε περιέρχωνται λεληθότως εἰς τὰ αὐτόθι ἀγνώριστοι, ἐν σχήματι καλογήρων μὴ ἐχόντων ὅλως συστατικὰ ἀρχιερατικὰ γράμματα τῶν μερῶν ἐκείνων, ἀφ' ὧν ἀνεχώρησαν, ἢ ἄλλοι **ὑποκρινόμενοι ὅτι εἰσὶ ἱατροὶ καὶ ἔμποροι, ὑποσπεύροντες λόγους δολίους καὶ ἐναντίους τῇ ἀμωμήτῳ ἡμῶν πίστει, καὶ τῇ ὀφειλομένῃ ὑποταγῇ πρὸς τὸ ἐπικείμενον ἡμῖν ὑψηλὸν καὶ κραταῖον δοβλέτι καὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐντετυπωμένα ἔγγραφα καὶ ἄλλα ἐξωλέστατα βιβλίδια διερεθίζοντες παρακινῶσι τοὺς εὐήθεις καὶ ἀπλουστέρους τῶν χριστιανῶν, δελεάζοντες ἐκείνους διὰ νὰ κατακρημνίσωσι καὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπώλειαν, ἐξομοιοῦντες ἑαυτοῖς ἀντάρτας καὶ ἀποστάτας. Τῶν τοιούτων τοίνυν τὰ θολερὰ νάματα ὡς ψυχοφθόρα, ὡς κόλασιν αἰώνιον**

προξενούντα, νὰ ἀποφεύγετε καὶ νὰ βδελύττεσθε· “πᾶς γὰρ ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν, οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἐαυτοῖς κρῖμα λήφονται καὶ τιμωρίαν ἀτελεύτητον”, τοὺς ὅπως ὅποτε δὲ φωραθέντας τοιούτους ἀπατεῶνας καὶ δολίους καὶ ὑποσπείροντας λόγους ἀνταρσίας ἢ ἐντετυπωμένα ἔγγραφα, καὶ ἄλλα κατὰ τὴν πονηρὰν αὐτῶν ἐπίνοιαν ἐξωλέστατα βιβλιάρια, νὰ φροντίζετε εἰς τὸ νὰ κρατῶνται καὶ νὰ καθυποβάλλωνται εἰς εἰρκτὰς καὶ φυλακάς, καὶ νὰ μένωσι περιορισμένοι ἐν τηρήσει δημοσίᾳ καὶ ἀμέσως νὰ ἀναγγείλητε ὑμῖν ἐν ἀληθείαις, διὰ κοινῆς ἐνυπογράφου ἀναφορᾶς, δηλοποιοῦντες τὸ δρᾶμα (= σύλληψη) τῶν τοιούτων ἐξωλεσμάτων, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἡμεῖς κατ’ ὀφειλὴν ἀπαραίτητον τοῖς πολυχρόνοις καὶ εὐμενεστάτοις ὑμῶν αὐθένταις· ἔργον ἔχοντες μετὰ σπουδῆς καὶ προσοχῆς μεγάλης, ἵνα μὴ τις ἀπατηθῇ ἐκ τῶν τοιούτων, ἐπειδὴ ὅσοι ἔφθασαν νὰ δελεασθῶσιν ἐξ ἀβουλίας ἢ ἀπροσεξίας περιέπεσον εἰς τὰ βάραθρα τῆς ἀπωλείας καὶ ἔπαθον οὐ μόνον σωματικῶς ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς, καὶ οὐκ ἔστιν ἐκείνοις παρὰ Θεοῦ ἰλασμός καὶ σωτηρία.

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.» (κ.λπ.)

Β. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κατὰ «κακούργων» Σουλιωτῶν

- «Εὐγενεῖς προεστώτες καὶ λοιποὶ κάτοικοι τῆς Πάργας, σᾶς εὐχομαι καὶ σᾶς εὐλογῶ πατρικῶς.

» Ἕνας καλὸς καὶ ἄγρυπνος ποιμὴν χρεωστεῖ νὰ προφυλάττῃ πάντοτε τὰ πρόβατά του ἀπὸ κρημνούς, βράχους καὶ ἄγρια θηρία, καὶ τότε τὰ κερδίζει καὶ τὰ χαίρεται καὶ ἐγὼ λοιπὸν ὡς καλὸς ποιμὴν τῶν λογικῶν μου προβάτων χρεωστῶ νὰ προφυλάττω αὐτὰ πάντοτε ἀπὸ πᾶσαν βλάβην καὶ ἀπώλειαν καὶ ἄλλοτε σᾶς ἔγραψα, καὶ προφορικῶς, ὅταν ἀπέρασα ἀπὸ τὴν πατρίδα σας, ὡμίλησα καὶ σᾶς ἐσυμβούλευσα πνευματικῶς καὶ πατρικῶς νὰ τραβήξετε χεῖρι ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, νὰ μὴ τοὺς δίδετε ἀμμίαν βοήθειαν, οὔτε εἰς τὸν τόπον σας νὰ τοὺς δέχησθε, ἐπειδὴ εἶναι κακούργοι καὶ φερμανλίδες (= ἐπικηρυγμένοι) ἀπὸ τὸ δοβλέτι, καὶ ὅποιος δέχεται τοιούτους κακούργους πίπτει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὁργὴν τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετίου, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀφανίζεται ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· σεῖς ὅμως, ἢ ἀπὸ ἀνοησίαν σας ἢ ἰσχυρογνωμίαν σας ἢ ξένας κακὰς συμβουλάς παρακινούμενοι, δὲν ἐδώκατέ ποτε ἀκρόασιν καὶ κλίσιν εἰς τὰς πατρικὰς καὶ σωτηριώδεις διὰ τὴν πατρίδα σας νουθεσίας μου· ἀκοῦτε καὶ ἀκολουθεῖτε, ὡς μανθάνω, τὰς συμβουλὰς τοῦ (ἀγωνιστῆ Χριστόφορου)

Περόραιβου, ὁ ὁποῖος σᾶς ἀπατᾷ, δὲν ἠξεύρετε, ὅτι αὐτὸς μὲ κάποιον Ῥήγαν Θεσσαλὸν (= Φεραῖον) καὶ ἄλλους μερικοὺς παρομοίους λογιωτάτους συνεννοημένοι μὲ τοὺς Φραντζέζους ἐσκόπευον νὰ κάμνουν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ κραταιοτάτου Σουλτάνου; Ἀλλ' ὁ μεγαλοδύναμος θεὸς τοὺς ἐπαίδευσε κατὰ τὰς πράξεις των μὲ τὸν θάνατον, ὅπου τοὺς ἔπρεπε, μόνος δὲ ὁ Περόραιβος ἐσώθη διὰ τὰς ἰδικὰς σας ἁμαρτίας· λοιπόν, ἂν θέλητε τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν σας, τραβάτε χέρι, ὡς προεῖπα, ἀπὸ τὴν φιλίαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ συμβουλὰς τοῦ Περόραιβου, καὶ ζητήσατε τὸ γρηγορώτερον τὴν χάριν καὶ σκέπην τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζύρη (= Ἀλῆ Πασσᾶ), τὴν ὁποίαν ἐλπίζω νὰ τὴν λάβετε, ἐπειδὴ, ὅταν ἰδῶ τὴν μετάνοιάν σας, θέλει προσπέσω εἰς τὰ γόνατά του νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ συγχωρήσῃ τὰ ἀπερασμένα σφάλματά σας, ὅπου ἀρνηθήκατε τὴν συμφωνίαν ὅπου ἐκάμετε μὲ τὴν ὑψηλότητά του, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ πέσῃ κάτω ὁ ῥιτζᾶς μου⁽¹⁾. ἔὰν ὁμως μείνητε ἀμετανόητοι, καθὼς ἕως τώρα, τότε ὁ Θεὸς μέλλει νὰ σᾶς παιδεύσῃ διὰ τὴν παρακοήν σας, καὶ τὸ κρῖμα τῶν φαμελιῶν σας ἂς ᾗναι εἰς τὸν λαιμόν σας καὶ εἰς τοῦτον καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· ἐγὼ τὸ πνευματικὸν καὶ πατρικὸν χρέος τὸ ἔκαμα, ὅθεν δὲν σᾶς μένει πλέον κανένα παράπονον ἐναντίον μου καὶ ὑγιαίνετε.

» Ἰωάννινα 1801, Ἰουλίου 5.

» Ἱεροθεὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων
καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.»

Υ. Ὁ ἀφορισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν τὸ 1805

[Τὸ συνοδικὸ αὐτὸ ἀφοριστικὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ἔχει ἡμερομηνία αωε' (1805), Ὀκτωβρίου κε' (25).]

- «Καλλίνικος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

» Θεοφιλέστατε ἀρχιεπίσκοπε Δημητζάνης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κὺρ Φιλόθεε, καὶ ἐντιμότες κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ τίμιοι προεστώτες καὶ δημογέροντες καὶ κοτζαμπασίδες καὶ πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἡ κραταιοτάτη καὶ εὐεργετικωτάτη εἰς ἡμᾶς βασιλεία, τὸ δικαιοτάτον καὶ πολυχρονώτατον δοβλέτι, μὲ τὸ νὰ προνοῖται

1. Ἡ διαταγή μου.

πάντοτε διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ καλὴν κατάστασιν ὅλων τῶν ὑπηκόων καὶ πιστῶν ῥαγιάδων, ὅπου εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὴν βασιλικὴν του ἐπικρατεῖαν καὶ μὲ τὸ νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ προστάξῃ μὲ πᾶσαν δύναμιν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας καὶ κυβερνήτας, ὅπου εὐρίσκονται εἰς κάθε χώραν καὶ τόπον διὰ νὰ ἔχουν μεγάλην ἐπιστασίαν καὶ προσοχὴν εἰς ἐκεῖνα, ὅποσα ἀρμόζουν εἰς ἐξολόθρευσιν καὶ τέλειον ἀφανισμόν τῶν κακοποιῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς ἐκεῖνα ὅπου συγχύζουσι καὶ προξενοῦν ταραχὴν εἰς τὴν κοινὴν καὶ τὴν κατὰ μέρος ἀσφάλειαν διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς δεινῆς τιμωρίας καὶ παιδεύσεως, τὰς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ πάθωσι καὶ δοκιμάσωσι ὅσοι ἀπὸ ἐσᾶς φέρονται ἐναντίοι τῆς ὑψηλῆς προσταγῆς ἀπὸ κακοπροαίρετον γνώμην τους. [...]

» Καὶ κατὰ τὸ παρὸν μὲ τὸ νὰ ἐβεβαιώθῃ ἡ κραταιοτάτη βασιλεία καὶ τὸ ὑψηλὸν δοβλέτι, ὅτι **πολλοὶ κακοποιοὶ κλέπται ἀπὸ τοὺς ἰδίους μωραῖτας παραφυλάττουν εἰς ταῖς στράταις καὶ σκοτώνουν κρυφίως καὶ μὲ ἀπάτην τοὺς διαβάτας καὶ ἄλλοι πάλιν αὐθαδῶς μὲ ὅπλα καὶ ἄρματα ἀντιστέκονται μετὰ τῶν σεῖμένιδων.** Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κοτζαμπασίδες καὶ δημογέροντας (χωρὶς νὰ ἔχετε εἶδῃσιν ἐσεῖς οἱ ἱερωμένοι, ὡς εἴμεθα βέβαιοι) μὲ μίαν πρόφασιν, ὅτι **εἰς τὸν τάδε καζᾶν ἐφάνησαν κλέπται καὶ ἐσκότωσαν τὸν τάδε διαβάτην** καὶ ἀκολούθως διὰ νὰ ταιριαχθῶσιν ἐδόθησαν τόσα ἄσπρα καὶ ἄλλοτε πάλι λέγουν ὅτι οἱ κλέπται ἔπιασαν τὸν τάδε ἄνθρωπον εἰς τὴν στράταν καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον καὶ διὰ τὴν ἐξαγοράν του ἐδόθησαν τόσα ἄσπρα καὶ μὲ αὐτὰς τὰς αἰτίας χαρατζώνουσι μὲ πληθὸς ἄσπρων τοὺς πτωχοὺς ῥαγιάδες, χωρὶς ἔλεος καὶ καμμίαν συνείδησιν καὶ κερδίζουσι ἄσπρα ἀσεβῶς καὶ παρανόμως καὶ κάνουσι τὸν ἑαυτὸν τοὺς ὅμοιον **μὲ τοὺς κακοτρόπους κλέπτας** καί, διὰ νὰ εἴπωμεν καλύτερα, χειρότερον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νομίζουν ἓνα τυχερὸν εὖρημα τὸ νὰ εἶναι οἱ κλέπται, διὰ τὰ ἐδικὰ τους τέλη καὶ κέρδη, καὶ ἀκολούθως ὅχι ὅτι δὲν συμβοηθοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίον κρυφίως καὶ μὲ τρόπους πλαγίους καὶ μυστικοὺς γίνονται ἐμπόδιον εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἀφανισμόν αὐτῶν τῶν κακοποιῶν κλεπτῶν. Καὶ ἐπειδὴ κάθε πρόφασις καὶ αἰτία εἶναι ἀβέβαιος καὶ ἀνεμπίστευτος, ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν μετοχὴν μὲ τοὺς κλέπτας οἱ μωραῖταις, ὥσάν ὅπου ὁ Μωρέας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη κατὰ τὴν φυσικὴν κατάστασιν εἶναι περιτρυνγισμένος μὲ θάλασσαν καὶ διατρέφει πάντοτε τοὺς ἰδίους μωραῖτας καὶ μὲ εὐκολίαν **φυλάττεται σίγουρα ἀπὸ κάθε διάφορον ἐμβασίαν τῶν κακοποιῶν αὐτῶν** ἀπὸ τὰ ἔξω μέρη καὶ τὸ περισσότερον, ὅπου ἔχει καὶ διωρισμένους διὰ περισσοτέραν φύλαξιν τόσους καὶ τόσους μπελονκμπασίδες, τζερεβετζίδες καὶ ἄλλους καπομπασίδες εἰς κάθε πολιτείαν καὶ χωρίον. [...]

» α) Κεφάλαιον προστάζει ὅτι εἰς ὅποιον χωρίον ἢ τσιφλίκι εὐθύς ὁποῦ φανῶσιν οἱ κλέπται, οἱ προεστῶτες καὶ δημογέροντες ἐκεῖνων τῶν χωρίων φανερώνοντες εἰς τοὺς κοτζαμπασίδες τοῦ καζᾶ, ἐκεῖ ὁποῦ ὑποτάσσονται τὰ χωρία καὶ τσιφλίκια, ἔχουσι χρῆος οἱ κοτζαμπασίδες χωρὶς ἀργοπορίαν νὰ πιάνωσι τοὺς τοιούτους κλέπτας καὶ νὰ τοὺς δίδωσι εἰς τὸν βοϊβόνδαν καὶ ζαπίτην (Τούρκους χωροφύλακες) καὶ εἰς τοὺς ἀγιάννηδες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὸν Μόρα βαλῇ πασιᾶ ἐφέντην μας, διὰ νὰ λάβωσι κατὰ νόμους τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των. Ἀνίσως δὲ οἱ ῥηθέντες προεστῶτες καὶ δημογέροντες τοῦ χωρίου καὶ τσιφλικίου ἢ οἱ κοτζαμπασίδες τῶν καζάδων ἀπὸ ἀμέλειάν των ἤθελε φανῶσιν ἐναντιοὶ εἰς τὴν ὑψηλὴν βασιλικὴν προσταγὴν, παραβλέποντες τοὺς τοιούτους κακοποιοὺς κλέπτας, ἀφ' οὗ δοκιμάσωσι βαρυτάτην καὶ μεγάλην ζημίαν εἰς ἄσπρα θέλει θανατωθῶσι μὲ σκληρὸν καὶ πικρὸν θάνατον, διὰ νὰ γίνουν καὶ παρὰδειγμα εἰς ὅλους. [...]

» β) Ὅλοι οἱ κοτζαμπασίδες τοῦ καθ' ἐνὸς καζᾶ ἔχουσι χρῆος νὰ βάλωσιν ὅλους τοὺς εὐρισκομένους ῥαγιαῖδες εἰς τὰ χωρία καὶ τσιφλίκια εἰς τοὺς ἀναμεταξύ των κεφιλεμέδες, ὥστε ὁποῦ νὰ ὑπόσχεται ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον, καὶ ἀπὸ τοὺς κοτζαμπασίδες νὰ πέρνωνται ἰδιοχείρως γεγραμμένοι κεφιλεμέδες καὶ νὰ ἀπερνοῦν εἰς τὸ σιγκίλλι τοῦ ἱεροῦ μεχκαμὲ τῆς Τριπολιτζᾶς.

» γ) Τὸ ἐναντίον δὲ μεταξὺ εἰς αὐτοὺς τοὺς κεφιλεμέδες, ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ῥαγιαῖδες ἤθελε φανῇ κλέπτης καὶ κακοποιός, ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος ὅπου ὀρίζει τὸν καζᾶν ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εὐγαίνουν οἱ κλέπται, θέλει ἀποδιωχθῇ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του, μὲ ἀπόφασιν κατὰ τὸ παλαιὸν ὑψηλὸν φερμάνι, ὅτι νὰ μὴν πέρνη ποτὲ ἄλλην ἐπαρχίαν.

» δ) Κατὰ τὸν κεφιλεμὲ ὁποῦ ἤθελε γένῃ, ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ῥαγιαῖδες ἤθελε σκοτώσῃ κανένα ἄπταιστον, οἱ πρῶτοι κοτζαμπασίδες τοῦ καζᾶ ἐκεῖνου ἢ τοῦ χωρίου ἢ τσιφλικίου, ὁποῦ ἤθελε γένῃ ὁ φόνος, ἔχουσι χρῆος νὰ παραστήσωσι τὸν φονέα, παραδίδοντές τον εἰς τὸν βοϊβόνδαν καὶ ἀγιάννηδες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νὰ στέλλεται ὁ φονεὺς μὲ ἰλάμι τῆς ἱερᾶς κρίσεως εἰς τὸν ὑψηλότετον πασιᾶ ἐφέντην μας.

» ε) Τὰ πράγματα καὶ ὑπάρχοντα τοῦ φονέως μὲ ἴζινι τῆς ἱερᾶς κρίσεως, νὰ πωλῶνται καὶ νὰ δίδωνται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ σκοτωμένου· ἂν ἴσως καὶ ὁ φονεὺς ἐκεῖνος δὲν ἤθελεν ἔχει πράγματα καὶ μούλκια, πρέπει ἐκεῖνοι ὁποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸν καζᾶν ἐκεῖνου ἢ εἰς τὸ χωρίον ἢ εἰς τὸ τσιφλίκι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγινε ὁ φόνος διὰ δυσώπησιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν κληρονόμων τοῦ φονευθέντος θέλει ἀποδοθῇ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ αἵματος καὶ νὰ δίδουν καὶ ὑπόσχεσιν ὅτι ἀνίσως καὶ ὁ φονεὺς ἐκεῖνος ἤθελε φύγει νὰ μὴ γυρίσῃ εἰς τὸ ἐξῆς πώποτε ὀπίσω εἰς τὸν καζᾶν ἐκεῖνον ἢ εἰς τὸ χωρίον

Λαϊκή ξυλογραφία τοῦ 19 αἰ., ποὺ παριστάνει τὴ σύλληψη κατόπιν προδοσίας τοῦ ἀσθενοῦντος ἄρματολοῦ Κατσαντώνη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡ καταδίωξη καὶ ἐξόντωσή του ἐπετεύχθη λίγους μῆνες μετὰ τὸν ἀφορισμὸ τῶν ἄρματολῶν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Στὸ βάθος ὁ λαϊκὸς καλλιτέχνης εἰκονίζει τὸν καταδότῃ τοῦ ἥρωα μοναχὸ Καρδερίνη.

ἢ εἰς τὸ τσιφλίκιον. [...]

» Ἀνίσως ὅμως καθένας ἀπὸ σᾶς διὰ τὴν πλεονεξίαν του, διὰ τὰ ὠφελῇ τὸν ἑαυτὸν του, κατατυραννῇ ἀσεβῶς καὶ βασανίξῃ τοὺς πτωχοὺς ῥαγιαδες μὲ παράνομα καὶ ἄδικα χαράτζια καὶ παρσίματα καὶ νομίζῃ ἓνα τυχερὸν εὔρημα διὰ τὰ χωριστὰ ἄλλα τέλη **τὸ νὰ εὐρίσκωνται κακοποιοὶ εἰς αὐτὴν τὴν λησταρχικὴν ζωὴν, καὶ χαίρωνται εἰς τὰ φονικά, καὶ προδίδουν τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὰ σκοτώνωνται, οὗτος θέλει πέσῃ εἰς τὰς πολιτικὰς παιδείας καὶ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν κατάρτας καὶ ἀφορισμοὺς** καθὼς καὶ συνοδικῶς γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἐναντίον εἰς τοὺς τοιούτους, ὅτι ὅταν εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἤθελε κάμωσι μὲ προθυμίαν καὶ μεγάλῃν ὑπομονήν, κατὰ τὰς σταλείσας ὑψηλὰς βασιλικὰς προσταγὰς καὶ φερμάνια καὶ δὲν ἤθελε παύσωσιν ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἀσυγχώρητους κακίας καὶ πονηρίας, **ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι, κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, καὶ τυμπανιαῖοι καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνοι καὶ ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ τῷ αἰώνιῳ ἀναθέματι ὑπόδιχοι**· ὅθεν, διὰ τὰ μὴν πάθετε τὰ τέτοια μισητὰ καὶ ἀποτρόπαια, ποιήσατε ὡς γράφομεν ἐξ ἀποφάσεως· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

» αὐε' (1805). Ὁκτωβρίου κε' (25).

» Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Καισαρείας Φιλόθεος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Κυζίκου Ἰωακείμ καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Θεσσαλονίκης Γεράσιμος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Βερροίας Χρῦσανθος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Προιλάβου Παρθένιος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Παλαιῶν Πατρῶν Μακάριος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Ἡρακλείας Μελέτιος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Νικομηδείας Ἀθανάσιος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Προύσσης Ἄνθιμος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Ξάνθης Ναθαναὴλ καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
Μυτιλήνης Ἱερεμίας καὶ ἐν Χῳ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.»

Δ. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς Μπουμπουλίνας

[Πρόκειται γιὰ τὸν ἀφορισμὸ τῆς ἡρωίδας ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε', ποὺ ἔλαβε χώρα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1820. Ἐπίσημη ἀφορμὴ γιὰ τὴν πράξιν αὐτὴ φέρεται μία κληρονομικῆς φύσεως οἰκογενειακὴ διαφορὰ μετα-

ξὺ τῶν δύο υἱῶν τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας καὶ τῶν προγονῶν της Γιάννη καὶ Παντελῆ Μπούμπουλη μετὰ τὴν ἴδια. Τὸ Πατριαρχεῖο ἀντὶ ἄλλης μεσολαβητικῆς ἐνέργειας ἐπέβαλε σφοδρὸ ἐπιτίμιο στὴ Σπεισιώτισσα καπετάνισσα καὶ ἀγωνίστρια. Ἡ αὐστηρότητα αὐτῆς τῆς ἀπόφασης, ποὺ καθίσταται πρόδηλη καὶ ἀπὸ τὴ λεκτικὴ της διατύπωση, ὑπεμφαίνει, ὅτι τὰ βαθύτερα αἷτια ποὺ τὴν προκάλεσαν θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν στὶς πολιτικὲς συνεργασίες τοῦ Φαναρίου μετὰ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη.]

- «Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε Μητροπολίτα Ναυπλίου καὶ Ἄργους καὶ ὑπέρτιμοι, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, τιμιώτατοι κοτζαμπασίδες καὶ χρήσιμοι προεστώτες τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῆς νήσου Σπέτζης, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. [...] ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθεῖσα Λασκαρίνα, ἂν μὴ, ἅμα τὸ ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν τὸ παρὸν ἡμῶν συνοδικὸν γράμμα, τὸν Θεὸν φοβηθεῖσα καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐν νῷ θεμένη, [...] καὶ οἱ γινώσκοντες τοὺς ἔχοντας καὶ κρύπτοντας πράγματα ἢ ἄσπρα τοῦ ἀποθανόντος, [...] ὅποιοι ἂν ὦσιν, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, συγγενεῖς ἢ ξένοι, ὁμοῦ ἀφωρισμένοι ὑπάρχωσι, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, καὶ τυμπανιαῖοι αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθείησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, στένοντες εἶεν καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὥς ὁ Κάιν, ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἴη ἐπ' αὐτοὺς, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν ὁσίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων Πατέρων. Ἡ δὲ ῥηθεῖσα Λασκαρίνα προφανῶς ἐλεγχόμενη καὶ τῇ πεισμονῇ αὐτῆς ἐμμένουσα ὑπάρχοι καὶ ἔξω τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, μηδεὶς ἐκκλησιάσοι αὐτήν, ἢ ἀγιάσοι, ἢ θυμιάσοι, ἢ ἀντίδωρον αὐτῇ διδῶ, ἕως ποιήσῃ ὥς γράφομεν καὶ τότε συγχωρηθήσεται.

» ἂωκ' (1820) ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἰνδικτιῶνος θ'.

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος. Ὁ Καισαρείας Μακάριος, ὁ Νικαίας Μακάριος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Τυρνάβου Ἰωσήφ, ὁ Κυζίκου Γρηγόριος, ὁ Σίφνου Σαμουήλ.»

Ε. Ὑβρεις Π.Π. Γερμανοῦ κατὰ Δικαίου-Παπαφλέσσα

- «Ὅθεν οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἔμειναν ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου, βλέποντες τὸ παράκαιρον καὶ ἀνέτοιμον ὁ δὲ Δικαῖος, ἄνθρωπος ἀπα-

τεὼν καὶ ἐξωλέστατος, περὶ μηδενὸς ἄλλου φροντίζων εἰμὴ τίνι τρόπῳ
νὰ ἐρεθίσῃ τὴν ταραχὴν τοῦ Ἰθύνου, διὰ νὰ πλουτίσῃ ἐκ τῶν ἀρπαγῶν,
τοὺς ἐβεβαίωνεν, ὅτι εἶναι τὰ πάντα ἔτοιμα.» (Παλαιῶν Πατρῶν Γερμα-
νοῦ, «Ἀπομνημονεύματα», σελ. 21.)

ΣΤ. Ἅγιον Ὅρος κατὰ Ἐμμανουὴλ Παπᾶ

[Ἐγγραφο τῶν ἡγουμένων τῶν δεκαεννέα ὑπολοίπων μονῶν τοῦ Ἁγίου
Ὁρους πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου.]

- «Εἰς τὴν πανοσιότητά σας, ἅγιοι πατέρες τοῦ ἱεροῦ κοινοβίου Ἐσφιγμέ-
νου. Χθὲς ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν Χασεκὴ ἀγᾶς μας σᾶς ἔγραψε μονρασελέν,
διὰ νὰ πιάσετε ἐνέχειρον τὸν Ἀρχοντα Παπᾶν⁽¹⁾ καὶ τοὺς λοιποὺς, καθὼς
καὶ ὁ ἴδιος σᾶς ἔγραψε. Λοιπὸν σᾶς γράφομεν καὶ ἡμεῖς οἱ τῶν εἴκοσι
ἱερῶν μοναστηρίων Προϊστάμενοι, οἱ ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνάξει, νὰ κάμετε τὸ
ἴδιον ὁμοφώνως, δηλαδὴ νὰ μᾶς τοὺς φέρετε ἐνταῦθα ἀναμιφιβόλως καὶ
τοὺς ζητοῦμεν ἀπὸ ἐσᾶς ἀφεύκτως. Καὶ ἰδοὺ ὅπου στέλλομεν ἐπίτηδες
ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς πάρουν. Καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν Ἀρχοντα ἀπὸ
τοὺς ἐντοπίους πατέρας, νὰ τὸν ἀφήσουν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ κελ-
λιά των. Εἰδὲ καὶ φανοῦν παρήκοι, θέλουν ὑποπέσει εἰς ὀργὴν μεγάλην,
καὶ θέλουν χάσει καὶ τὰ ὀσπίτιά των. Ὅμοίως καὶ ὅσοι ἄλλοι πιασθοῦν
ἔχουν νὰ παιδεύωνται. Ταῦτα πρὸς εἰδῆσίν σας καὶ ἐμμένομεν.

» 1821-18 Νοεμβρίου.

» Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ Κοινῇ Συνάξει τῶν δεκαεννέα ἱερῶν
μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους Προϊστάμενοι.»

Ζ. Οἱ τρεῖς ἀφορισμοὶ τοῦ Εἰκοσιένα ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ε΄

Ὁ πρῶτος ἀφορισμὸς

- «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

» Ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰ-
κουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα... ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε Πλαγηνῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητὲ ἀδελφε καὶ συλλειτουργέ, καὶ εὐγενέστατοι ἄρχοντες οἱ ἐν τῇ
ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, αὐτόχθονές τε καὶ ἡμεδαποί, τιμιώτατοι πραγματευταί, χρη-

(1) Ἐμ. Παπᾶς, ἔμπορος, ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας.

σιμώτατοι πρόκριτοι τῶν αὐτόθι εὐλογημένων ρουφετίων (συντεχνιῶν) καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. [...]

» Ὅταν ἡ ἀχαριστία εἶναι συνδεδεμένη καὶ μὲ πνεῦμα κακοποιὸν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος καὶ τροφοῦ κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας, τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἐστὶ, φησί, βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη, καὶ πᾶς ὁ ἀντιτασσόμενος αὐτῇ τῇ θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ βασιλείᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. *Αὐτὰ τὰ δύο οὐσιώδη καὶ βασικὰ ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρέη κατεπάτησαν μὲ ἀπαρδειγμάτιστον θρασύτητα καὶ ἀλαζονείαν ὅ τε προσδιορισθεὶς τῆς Μολδαβίας ἡγεμὼν, ὡς μὴ ὤφειλε, Μιχαὴλ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. [...]*

» Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόβουλος ὢν, ἐφάνη τέρας ἔμψυχον ἀχαριστίας, καὶ συμφωνήσας μετὰ τοῦ δραπετοῦ καὶ φυγάδος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀμφοτέρω ἀπονεννοημένοι ἐπίσης, ἀλαζόνες, δοξομανεῖς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ματαιόφρονες, ἐκήρυξαν ἐλευθερίαν τοῦ γένους. Καὶ μὲ τὴν φωνὴν ὑφέιλκυσαν καὶ πολλοὺς τῶν αὐτόθι, διασπείραντες καὶ ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι καὶ νὰ ἐφελκύσωσι εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν μας.

» Διὰ νὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀκούοντας, μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ῥωσικῆς Δυνάμεως, προβαλλόμενοι ὅτι καὶ αὕτη εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ κινήματά των, πρόβλημα διόλου ψευδὲς καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ μόνης τῆς ἰδικῆς των ματαιοφροσύνης ἀποκύημα, ἐπειδὴ, ἐνῶ τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς καὶ πολλῆς πρόξενον μομφῆς εἰς τὴν Ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώτατος πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἔγγραφον πληροφορίαν, ὅτι οὐδεμίαν ἢ εἴδησιν ἡμετοχὴν ἔχει τὸ Ῥωσικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενος μάλιστα καὶ ἀποτροπιαζόμενος τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν.

» *Μὲ τοιαύτας ῥαδιουργίας ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὗτοι καὶ οἱ τούτων συμπράκτορες φιλελεύθεροι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μιᾶρόν, θεοστυγὲς καὶ ἀσύνετον, θέλοντες νὰ διαταράξωσι τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν μας, πιστῶν ῥεαγιάδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουσι ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῇ σκιᾷ αὐτῆς μὲ τόσα προνόμια ἐλευθερίας, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελὲς καὶ ὑποκείμενον, τά τε ἄλλα καὶ εἰς τὰ τῆς θρησκείας μας κατ' ἐξοχὴν, ἥτις διεφυλάχθη καὶ διατηρεῖται ἀσκανδάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ.*

» *Ἀντὶ λοιπὸν φιλελεύθεροι ἐφάνησαν μισελεύθεροι, ἀντὶ φιλογενεῖς καὶ*

φιλόθρησκοι ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισόθρησκοι καὶ ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνείδητοι μὲ τὰ ἀπονενοημένα κινήματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον τῶν ὑπηκόων τῆς ὁμογενῶν μας, καὶ σπεύδοντες νὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν καὶ γενικὸν τὸν ὄλεθρον ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους.

» Τοιαῦτα τοίνυν ἀκούσαντες ἡμεῖς τε καὶ πᾶσα ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερὰ ἀδελφότης, καὶ ὅλα τὰ ἐνταῦθα μέλη τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους ἐκάστης τάξεως, κατηφείας ἐπλήσθημεν πολλῆς καὶ καιρίας ὁδύνης καὶ προήχθημεν ὑπὸ φιλοστοργίας πατρικῆς καὶ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς ἀμέσως εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν ὑμῖν τὰ σωτήρια.

» Καὶ δὴ γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου, καὶ ὁ ἴδιος ἀμέσως καὶ διὰ τῶν ὑπαλλήλων σοὶ ἡγουμένων, ἱερομονάχων καὶ πνευματικῶν πατέρων νὰ διακηρύξης τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων κακοβούλων ἀνθρώπων καὶ νὰ καταρτίσης τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν προστασίαν σου Χριστιανοὺς ἐκάστης τάξεως εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πιστοῦ ῥεαγιαλικίου καὶ τῆς ἄκρας ὑποταγῆς καὶ δουλικῆς εὐπειθείας πρὸς αὐτὴν τὴν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν βασιλείαν, νὰ διαλύσης μὲ τὰς πραγματικὰς ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας τὰς πλεκτάνας τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξης κοινὸς λυμεῶνας καὶ ματαιοφρονας, χωρὶς μῆτε ἡ ἀρχιερωσύνῃ σου μῆτε τὸ λογικόν σου αὐτὸ ποίμνιον νὰ δώσητε εἰς τοὺς λόγους των καὶ εἰς τὰ κινήματά των καμμίαν προσοχήν, μάλιστα δὲ νὰ τοὺς μισήτε καὶ νὰ τοὺς ἀποστρέφησθε, καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμισημένους, καὶ ἐπισωρεύει κατ' αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας ἀράς, ὡς μέλη σεσηπότα τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαίνουσας χριστιανικῆς ὁλομελείας. Ὡς παραβάται τῶν θείων νόμων καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ ἱεροῦ χρήματος τῆς πρὸς τοὺς εὐεργετήσαντες εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐνάντιοι τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθῶν καὶ ἀνευθύνων ὁμογενῶν μας ἀσυνειδήτως τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχουσι καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον καὶ τῷ αἰωνίῳ ὑπόδικοι ἀναθέματι καὶ τυμπανιαῖοι. Αἱ πέτραι, τὰ ξύλα καὶ ὁ σίδηρος λυθείησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς. Σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι αὐτούς, οὐχ ὡς τὸν Λαθὰν καὶ Ἀβειρών, ἀλλὰ τρόπῳ δὴ τινι παραδόξῳ, εἰς θαῦμα καὶ παράδειγμα. Πατάξαι Κύριος αὐτοὺς τῷ ψύχει, τῷ πυρετῷ, τῇ ἀνεμοφθορίᾳ καὶ τῇ ὥχρᾳ. Γενηθήτω ὁ οὐρανός, ὁ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, χαλκοῦς, καὶ ἡ γῆ, ἡ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, σιδηρᾶ. Ἐκκοπεῖησαν ἁώρως τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ προσξημιωθείησαν καὶ τὴν μέλλουσαν. Ἐπιπεσάτωσαν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν κεραυνοὶ τῆς θείας ἀγανακτήσεως. Εἶησαν τὰ κτήματα αὐ-

τῶν εἰς παντελὴ ἀφανισμόν καὶ εἰς ἐξολόθρευσιν. Γεννηθήτωσαν τὰ τέκνα αὐτῶν ὀρφανὰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν χῆραι. Ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθεῖν τὸ ὄνομα αὐτῶν μετ' ἧχου, καὶ οὐ μὴ μένοι αὐτοῖς λίθος ἐπὶ λίθου. Ἄγγελος Κυρίου καταδιώξει αὐτοὺς ἐν πυρίνῃ ῥομφαίᾳ, ἔχοντας καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων, καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῖς κατηκολούθησαν ἀμεταμελήτως, ἢ κατακοινοῦσιν τοῦ λοιποῦ.

» Τοιαῦτα καταρώμεθα κατ' αὐτῶν, κρουνοὺς δακρύων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀφιέντες καὶ πλήρεις ἀγανακτήσεως δικαίας ὑπάρχοντες.

» Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγνώσθη, ὅτι τὸ σατανικὸν τῆς διμεγεροσύνης φρόνημα νοήσαντες καὶ ἐταιρείαν⁽¹⁾ τοιαύτην συστησάμενοι πρὸς ἀλλήλους συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμόν τοῦ ὅρκου, γινωσκέτωσαν, ὅτι ὁ ὅρκος αὐτὸς εἶναι ἀπάτης, εἶναι ἀδιάκριτος καὶ ἀσεβής, ὅμοιος μὲ τὸν ὅρκον τοῦ Ἡρώδου, ὅστις, διὰ τὴν μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὅρκου του, ἀπεκεφάλισεν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν. Ἄν ἤθελεν ἀθετῇ τὸν παράλογον ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος ἐπιθυμία του, ἔζη τότε βέβαια ὁ θεῖος Προδρόμος, ὥστε ἐνὸς παραλόγου ὅρκου ἐπιμονὴ ἔφερε τὸν θάνατον τοῦ Προδρόμου. Ἡ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ ὅρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχεθέντων παρὰ τῆς φαιδρίας ταύτης, πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλοκλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ θεομίσητος, εἶναι φανερόν· ἐξ ἐναντίας ἡ ἀθέτησις τοῦ ὅρκου αὐτοῦ, ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαραιμυθητῶν δεινῶν, εἶναι θεοφιλὴς καὶ σωτηριώδης.

» Διὰ τοῦτο τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία διαλελυμένον τὸν ὅρκον αὐτῶν καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας καὶ τὸ πιστὸν τοῦ ρεαγιαλικίου αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους, εἰλικρινῶς ἀποτείνοντες δὲ τὸν λόγον ἰδίως καὶ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀποφαινόμεθα, ἐὰν μὴ βαδίσῃς εἰς ὅσα ἐν Πνεύματι ἀγίῳ παραινοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν δὲν δείξῃς ἐν ἔργῳ τὴν ἐπιμέλειάν σου καὶ προθυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευωριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς ἐπιστροφὴν τῶν πλανηθέντων, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ ἀποστατικὰ φρονήματα, ἐὰν δὲν συμφρονήσῃς τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐνὶ λόγῳ ἐὰν καθ' οἷον δὴποτε τρόπον κατενεχθῇς κατὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, σὲ ἔχομεν ἀργὸν πάσης ἀρχιεροπραξίας καὶ τῇ δυνάμει τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἔκπτωτον τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῶν ἱερῶν περιβόλων ἀπόβλη-

(1) Φιλικὴ Ἐταιρεία.

τον καὶ τῆς θείας χάριτος γεγυμνωμένον καὶ τῷ πυρὶ τῆς γεέννης ἔνοχον, ὡς τὴν ἀπώλειαν τοῦ γένους ἡμῶν αἰρεσάμενον καὶ προτιμήσαντα.

» Οὕτω τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιήσατε καθὼς ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες κελευόμεθα, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφομένων ἐκτέλεσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

» αὐκὰ (1821), ἐν μηνὶ Μαρτίῳ.

» Ὑπεγράφη συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ τῆς μακαριότητάς του (Ἱεροσολύμων) καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀρχιερέων.

» Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ἀποφαίνεται.

Ὁ Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος συναποφαίνεται.

Ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος.

Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος.

Ὁ Κυζίκου Κωνσταντῖνος.

Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος.

Ὁ Νικαίας Μελέτιος.

Ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος.

Ὁ Δέρκων Γρηγόριος.

Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.

Ὁ Τυρνάβου Ἰωαννίκιος.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος.

Ὁ Προύσσης Μελέτιος.

Ὁ Διδυμοτείχου Καλλίνικος.

Ὁ Ἀγκύρας Ἀθανάσιος.

Ὁ Ναξίας Γρηγόριος.

Ὁ Σίφνου Καλλίνικος.

Ὁ Φαναρίου καὶ Φαρσάλων

Δαμασκηνός» κ.τλ. κ.τλ.

Ὁ δεύτερος ἀφορισμός

● «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

» Ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

«Οἱ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτω, πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ ὑπέρτιμοι καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι τε καὶ ἐπίσκοποι, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας. Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι, οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλου τοῦ Καταστένου καὶ ἀπανταχοῦ, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις!

» Ἡ πρώτη βάσις τῆς ἠθικῆς, ὅτι εἶναι ἡ πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας εὐγνωμοσύνη, εἶναι ἡλίου λαμπρότερον. Καὶ ὅστις εὐεργετούμενος ἀχαριστῇ εἶναι ὁ κάκιστος τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν τὴν κακίαν βλέπομεν πολλαχοῦ στηλιτευομένην καὶ παρὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

Χριστοῦ ἀσυγχώρητον, καθὼς ἔχομεν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰούδα. Ὅταν δὲ ἡ ἀχαριστία εἶναι συνωδευμένη καὶ μὲ πνεῦμα κακοποιὸν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος καὶ τροφοῦ, κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας [σ.σ. ἐννοεῖ τὸν Σουλτάνο], τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἐστὶ, φησί, βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰμὴ “ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη”. Ὅθεν καὶ πᾶς ὁ ἀντιταττόμενος αὐτῇ τῇ θεόθεν ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ βασιλείᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. [...]

» Καὶ τὰ δύο ταῦτα οὐσιώδη καὶ βάσιμα ἠθικὰ θρησκευτικὰ χρῆ κατεπάτησαν μὲ ἀπαραδειγμάτιστον θρασύτητα καὶ ἀλαζονείαν ὅτε προσδιορισθεὶς τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν, ὡς μὴ ὤφειλε Μιχαήλ, καὶ ὁ τοῦ γνωστοῦ ἀγνώμονος, καὶ φυγάδος Ὑψηλάντου ἀγνώμων υἱὸς Ἀλεξάνδρος Ὑψηλάντης.

» Εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς μας εἶναι γνωστὰ τὰ ἄπειρα ἑλέη, ὅσα ἡ ἀένας τῆς ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βασιλείας πηγὴ ἐξέχεεν εἰς τὸν κακόβουλον αὐτὸν Μιχαήλ. Ἀπὸ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς τὸν ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς καὶ μεγαλεῖα. Ἀπὸ ἀδόξου καὶ ἀσήμου τὸν προήγαγεν εἰς δόξας καὶ τιμὰς, τὸν ἐπλούτισε, τὸν περιέθαλψε, τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ μὲ τὸν λαμπρότατον τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν κατέστησεν ἄρχοντα λαῶν. Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόβουλος ὢν, ἐφάνη τέρας ἐμψυχον ἀχαριστίας καὶ συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, υἱοῦ τοῦ δραπέτου καὶ φυγάδος ἐκείνου Ὑψηλάντου, ὅστις παραλαβὼν μερικοὺς ὁμοίους του βοηθοὺς ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ αἰφνης εἰς τὴν Μολδαυίαν, καὶ ἀμφότεροι ἀπονενομημένοι ἐπίσης, ἀλαζόνες καὶ δοξομανεῖς, ἦ, μᾶλλον εἰπεῖν, ματαιόφρονες, ἐκήρυξαν τοῦ γένους ἐλευθερίαν καὶ μὲ τὴν φωνὴν αὐτὴν ἐφείλκυσαν πολλοὺς τῶν ἐκεῖ κατοικοῦντων καὶ ἀνοήτους. Διασπείραντες καὶ ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι καὶ νὰ ἐφελκύσωσιν εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν μας.

» Διὰ νὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀκούοντας μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς ῥωσικῆς Δυνάμεως, προβαλλόμενοι, ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ κινήματά των, πρόβλημα διόλου (=ἐντελῶς) ψευδὲς καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ μόνον τῆς ἰδικῆς των κακοβουλίας καὶ ματαιοφροσύνης γέννημά τε καὶ ἀποκύημα. Ἐπειδὴ ἐν ᾧ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς καὶ πολλῆς πρόξενον μομφῆς εἰς τὴν ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώτατος πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἔγγραφον πληροφορίαν, ὅτι οὐδεμίαν ἢ εἶδῃσιν ἢ μετοχὴν ἔχει τὸ ῥωσικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενον μάλιστα καὶ ἀποτροπιαζόμενον τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν. Καὶ προσεπιπλέον ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης εἰδοποίησεν ἐξ ἐπαγγέλματος τὰ διατρέχοντα, ὑπομνήσας

τὸ βασίλειον κράτος, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ φροντίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀποσκορακισμόν καὶ τὴν διάλυσιν τῶν τοιούτων κακῶν. Καὶ τόσον ἐκ τῆς εἰδοποιήσεως ταύτης, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ἐγγράφα, τὰ ὁποῖα ἐπιάσθησαν ἀπὸ μέρους τῶν μουχαφίσιδων τῶν βασιλικῶν σερχατίων, καὶ ἀπὸ ἄλλους πιστοὺς ὁμογενεῖς ἐπαρρησιώσθησαν, ἔγινε γνωστὴ εἰς τὸ πολυχρόνιον κράτος ἡ ῥίζα καὶ ἡ βάσις ὅλου αὐτοῦ τοῦ κακοήθους σχεδίου.

» *Μὲ τοιαύτας ῥαδιουργίας ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὔτοι καὶ οἱ τούτων συμπράκτορες φιλελεύθεροι, μᾶλλον δὲ μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μιαιρόν, θεοστνγὲς καὶ ἀσύνετον, θέλοντες νὰ διαταράξωσι τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν μας πιστῶν ῥαγιάδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν ὁποῖαν ἀπολαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφὴ αὐτῆς σκιὰν μὲ τόσα ἐλευθερίας προνόμια, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελὲς καὶ ὑποκείμενον, ζῶντες ἀνενόχλητοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, μὲ τὰς περιουσίας καὶ καταστάσεις, καὶ μὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς τιμῆς των, καὶ κατ' ἐξοχὴν μὲ τὰ προνόμια τῆς θρησκείας, ἣτις διεφυλάχθη καὶ διατηρεῖται ἀσκανδάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ. Ἀντὶ λοιπὸν φιλελευθέρων ἐφάνησαν μισελεύθεροι, καὶ ἀντὶ φιλογενῶν καὶ φιλοθρήσκων ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισόθρησκοι καὶ ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνείδητοι μὲ τὰ ἀπονενομημένα κινήματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν μας ὑπηκόων τῆς, καὶ σπεύδοντες νὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν καὶ γενικὸν τὸν ὀλεθρον ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους.*

» Καὶ ἀγκαλὰ εἶναι γνωστόν, ὅτι, ὅσοι εἶναι κατηρτισμένοι τῷ ὄντι εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὅσοι νουνεχεῖς καὶ τίμοι καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θεῶν νόμων ἀκριβεῖς φύλακες δὲν θέλουν δώσει εὐηκοίαν *εἰς τὰς ψευδολογίας τῶν ἀχρείων ἐκείνων καὶ κακοβούλων*, ἐπειδὴ ὅμως εἶν' ἐνδεχόμενον νὰ συνηρπάσθῃσιν τινες καὶ παρασυρθῶσι καὶ ἄλλοι, διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνοντες ἐκ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς πᾶσιν ὑμῖν τὰ σωτήρια, καὶ γράφοντες μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδέλφων, τοῦ μακαριώτατου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ περιφανέστατων προϋχόντων τοῦ γένους, τῶν τιμιωτάτων πραγματευτῶν, τῶν ἀφ' ἐκάστου ῥουφετίου προκριτωτέρων καὶ ὅλων τῶν ἐν τῇ βασιλευσύνῃ ὀρθοδόξων μελῶν ἐκάστης τάξεως καὶ ἐκάστου βαθμοῦ, συμβουλευόμεν καὶ παραινοῦμεν καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν ὑμῖν τοῖς κατὰ τόπον ἀρχιερεῦσι, τοῖς ἡγουμένοις τῶν ἱερῶν μοναστηρίων, τοῖς ἱερεῦσι τῶν ἐκκλησιῶν, τοῖς πνευματικοῖς πατράσι τῶν ἐνοριῶν, τοῖς προεστῶσι καὶ εὐκαταστάτοις τῶν κωμοπόλεων καὶ χωριῶν, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς κατὰ τόπον προκριτοῖς *νὰ διακηρύξῃτε τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων κακοποιῶν καὶ κακοβούλων ἀν-*

θρώπων, καὶ νὰ τοὺς ὑποδείξητε καὶ νὰ τοὺς στηλιτεύσητε πανταχοῦ ὡς κοινοὺς λυμεῶνας καὶ ματαιόφρονas, καὶ νὰ προσέχητε ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τὰς ἀπάτας αὐτῶν καὶ ῥαδιουργίας, γινώσκοντες, ὅτι ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς ἀθωότητός των εἶναι νὰ ἐμφανίσωσιν ὅσα γράμματα λάβωσι τυχὸν εἰς χεῖρας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἢ εἰδήσεις μάθωσι, καὶ νὰ παρρησιάσωσιν οἱ μὲν ἐνταῦθα ἐν βασιλευούσῃ πρὸς ἡμᾶς, οἱ δ' ἐν τοῖς ἔξω μέρεσιν εἰς τοὺς κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς διοριζομένους παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικούς ἐξάρχους καὶ τοὺς βασιλικοὺς ἐξουσιαστὰς καὶ διοικητὰς δημοποιοῦντες καὶ παραδιδόντες καὶ ἐκείνους τοὺς ἀπλουστέρους, ὅσοι ἤθελον φωραθῇ ὅτι ἐνεργοῦν ἀνοίκεια τοῦ ῥεαγιαδικοῦ χαρακτήρος, καθότι οἱ τοιοῦτοι διαταράσσουσι τὴν γενικὴν ἡσυχίαν, καὶ κατακρημνίζουν τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀθῶους ὁμογενεῖς μας εἰς τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον.

» Καὶ τόσον ὑμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ μοναστηριακοί, οἱ ἱερωμένοι, καὶ οἱ προεστώτες καὶ εὐκατάστατοι καὶ πρόκριτοι ἐκάστου τόπου μὲ τὴν ἄγρυνον προσοχὴν σας, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ ἄνθρωποι μὲ τὰς ἐκ μέρους σας ἀδιαλείπτους συμβουλὰς καὶ νομοθεσίας καὶ κατὰ τὰς πατρικὰς καὶ προνοητικὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν ὁδηγίας καὶ παραινέσεις νὰ γενῆτε ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ ῥεαγιαλικίου, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας σας νὰ διαφυλάττητε τὴν πίστιν καὶ κάθε ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν εἰς αὐτὴν τὴν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν καὶ ἀήττητον βασιλείαν, καὶ νὰ ἀποδεικνύητε ἐντελῶς μὲ ὅλα τὰ πραγματικὰ τῆς εἰλικρινείας σημεῖα. Καθότι ἡ μετ' εὐχαριστίας καὶ εἰλικρινείας ὑποταγὴ χαρακτηρίζει καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ τὴν πρὸς τὰς θείας αὐτοῦ ἐντολὰς καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν θείων νόμων καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπακοήν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς καρδίας ἡμῶν διὰ τ' ἄπειρα ἐλέη, ὅπου ἀπολαμβάνομεν παρὰ τῆς βασιλικῆς φιλανθρωπίας.

» Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγένετο γνωστόν, ὅτι οἱ τὸ σατανικὸν τῆς διμεγεροσίας φρόνημα ἐπινοήσαντες, καὶ ἐταιρείαν⁽¹⁾ τοιαύτην συστησάμενοι πρὸς ἀλλήλους, συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ ὅρκου, γινωσκέτωσαν, ὅτι ὁ ὅρκος αὐτὸς εἶναι ὅρκος ἀπάτης, εἶναι ἀδιάκριτος, καὶ ὅμοιος μὲ τὸν ὅρκον τοῦ Ἡρώδου, ὅστις διὰ νὰ μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὅρκου του, ἀπεκεφάλισεν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν. Ἄν ἤθελεν ἀθετήσῃ τὸν παράλογον ὅρκον του, τὸν ὅποιον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος ἐπιθυμία του, ἔζη βέβαια τότε ὁ θεῖος Πρόδρομος, ὥστε ἐνὸς ἀπλοῦ ὅρκου ἐπιμονὴ τὸν θάνατον ἔφερε τοῦ Προδρόμου.

» Ἡ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ ὅρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχεθέντων παρὰ τῆς

(1) Φιλικὴ Ἐταιρεία.

φατρίας ταύτης, πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλοκλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ θεομίσητος εἶναι φανερόν. Ἐξ ἐναντίας, ἡ ἀθέτησις τοῦ ὅρκου αὐτοῦ ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαρामυθήτων δεινῶν, εἶναι θεοφιλὴς καὶ σωτηριώδης. Διὰ τοῦτο τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία αὐτὸν διαλελυμένον, καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας, καὶ τὸ πιστὸν ῥεαγιαλίκι αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους εἰλικρινῶς. Ταῦτα ἀμέσως νὰ κοινολογήσετε εἰς ὅλους τοὺς γνωστούς σας, καὶ νὰ κατασταθῇτε ὅλοι προσεκτικώτεροι, ἀνατρέποντες καὶ διαλύοντες ὡς ἀραχνώδη ὑφάσματα ὅσα ἡ ἀπάτη καὶ ἡ κακοβουλία τῶν πρωταιτίων ἐκείνων καθ' οἷονδήποτε τρόπον συνέπλεξε.

» Ἐπειδὴ, ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, δὲν ἤθελε καθαρισθῇ ἡ **θανατηφόρος αὕτη λύμη**, καὶ φωραθῶσί τινες τολμῶντες εἰς ἐπιχειρήματα ἐναντία τῶν καθηκόντων τοῦ ῥεαγιαλικίου, κοντὰ ὅπου οἱ τοιοῦτοι ἔχουσι νὰ παιδευθῶσι χωρὶς ἐλέους καὶ οἰκτιρῶν (μὴ γένοιτο, Χριστὲ βασιλεῦ!), ἀμέσως θέλει ἐξαφθῇ ἡ δικαία ὀργὴ τοῦ κράτους καθ' ὑμῶν, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ἐκδικήσεως γενικὸς τῶν ἐχλιῖσλάμιδων, καὶ θέλουν ἐκχυθῇ τόσων ἀθῶν αἵματα ἀδίκως καὶ παραλόγως, καθὼς ἀποκριματίστως ταῦτα πάντα διεσάλπισεν ἡ κραταιὰ καὶ ἀήττητος βασιλεία διὰ τοῦ ἐκδοθέντος καὶ ἐπ' ἀκροάσει κοινῇ ἡμῶν ἀναγνωσθέντος ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ.

» Ἐκείνους δὲ τοὺς ἀσεβεῖς πρωταιτίους καὶ ἀπονενομημένους φυγάδας καὶ ἀποστάτας ὀλεθρίους νὰ τοὺς μισητε καὶ νὰ τοὺς ἀποστρέφησθε καὶ διανοίᾳ καὶ λόγῳ, καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμισημένους, καὶ ἐπισωρεῦει κατ' αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας καὶ φρικωδεστάτας ἀρὰς ὡς μέλη σεσηπότα, τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαίνουσας χριστιανικῆς ὁλομελείας, ὡς παραβάται δὲ τῶν θείων νόμων καὶ κανονικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ ἱεροῦ χρήματος τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐνάντιοι ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθῶν καὶ ἀνευθύνων ὁμογενῶν μας ἀσυνειδήτως τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχειεν καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, καὶ τῷ αἰωνίῳ ὑπόδιχοι ἀναθέματι, καὶ αὐτοί, καὶ ὅσοι τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν κατηκολούθησαν ἢ κατακολουθήσωσι τοῦ λοιποῦ, ἂν μὴ θελήσωσιν ἐννοῆσαι τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀπάτην, καὶ ἐπιστραφῆναι τε καὶ βαδίσαι τὴν εὐθείαν τῆς σωτηρίας ὁδόν, ἂν δὲν ἀναλάβωσιν, ὃ ἐστι, τὸν ἐντελῆ χαρακτῆρα τοῦ ῥεαγιαδικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος.

» Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σας καὶ ἱερωσύνης σας ἐπανατείνομεν, ἐὰν μὴ βασίσητε εἰς ὅσα ἐν Πνεύματι ἀγίῳ ἀποφαινόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν δὲν δείξητε ἐν ἔργῳ τὴν ἐπιμέλειάν σας καὶ

προθυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευωριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν κατα-
χρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πλανηθέντων εἰς τὴν ἄμεσον
καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ ἀποστατικὰ
φρονήματα, ἐὰν δὲν συμφωνήσητε τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καί, ἐν ἐνὶ λόγῳ,
ἐὰν καθ' οἰονδήποτε τρόπον δολιευθῆτε καὶ κατενεχθῆτε κατὰ τῆς κοινῆς
ἡμῶν εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, ἔχομεν ὑμᾶς ἀργοὺς πάσης ἱερο-
πραξίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκπτώτους τοῦ βαθμοῦ
τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ἱερωσύνης καὶ τῷ πυρὶ τῆς γεέννης ἐνόχους, ὥς τὴν
κοινὴν τοῦ γένους ἀπώλειαν προτιμήσαντας.

» Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιήσατε καθὼς
γράφομεν ἐκκλησιαστικῶς, καὶ γενικῶς παρακελεύομεθα, καὶ μὴ ἄλλως
ἐξ ἀποφάσεως, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφομένων
ἀποπεράτωσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ
πάντων ὑμῶν.

» αὠκᾶ' (1821), ἐν μηνὶ Μαρτίῳ.

» Ὑπεγράφη συνοδικῶς ἐπάνωθεν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου παρὰ τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ τῆς μακαριότητός του (Ἱεροσολύμων) καὶ πάντων τῶν συ-
ναδέλφων ἀγίων ἀρχιερέων.

» Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Γρηγόριος ἀποφαίνεται.

Ὁ Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος συναποφαίνεται.

Ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος.

Ὁ Νικομήδειας Ἀθανάσιος.

Ὁ Δέρκων Γρηγόριος.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος.

Ὁ Βιζύης Ἱερεμίας.

Ὁ Σίφνου Καλλίνικος.

Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος.

Ὁ Νικαίας Μακάριος.

Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.

Ὁ Βεροῖας Ζαχαρίας.

Ὁ Διδυμοτείχου Καλλίνικος.

Ὁ Βάρνης Φιλόθεος.

Ὁ Ῥέοντος Διονύσιος.

Ὁ Κυζίκου Κωνσταντῖνος.

Ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος.

Ὁ Τυρνάβου Ἰωαννίκιος.

Ὁ Πισιδίας Εὐγένιος.

Ὁ Δρύστας Ἀνθιμος.

Ὁ Σωζοπόλεως Παῖσιος.

Ὁ Φαναρίου καὶ Φαρσάλων Δαμασκηνός

Ὁ Ναυπάκτου, Ἄρτης Ἀνθιμος».

Ὁ τρίτος ἀφορισμός

[Ὁ ἀφορισμὸς αὐτὸς εἶναι ἐμπιστευτικὸς καὶ ἀπευθύνθηκε ἀποκλειστικὰ
πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς (ὅχι στὸν κατώτερο Κλῆρο) χωρὶς ἐντολὴ τοῦ Σουλτάνου
καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Τουρκικῆς κυβέρνης.]

● «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

» Ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰ-
κουμενικὸς Πατριάρχης.

» Ἰερῶτατε μητροπολίτα... ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε Πλαγηνῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφε καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύριε (δεῖνα) χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

» Πόσον διετάραιξε τὰς καρδίας οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ κατοίκων ὁμογενῶν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου τὸ ἀπροσδόκητον ἀποστατικὸν αὐτόθι κίνημα, ἀδυνατοῦμεν γραφῇ παραδοῦναι.

» Ὅλοι πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες μένομεν ἐκστατηκότες, ὅτι καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας ἔφθασεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος νὰ φανῇ ὁ ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ταύτην, ὡς μὴ ὥφειλε, προαχθεὶς Μιχαήλ, καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλευθερίας νὰ κηρυχθῇ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐχθρὸς τοῦ γένους ἐπίσημος, συμφωνήσας τῷ φυγάδι ἐκείνῳ καὶ ἐπίσης ἀγνώμονι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ὑψηλάντῃ. Αὐτοὶ μῆτε τὰ πρὸς Θεὸν ὅσα μῆτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια διατηρήσαντες, καταπατήσαντες καὶ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικά, οὐ μόνον ἐξηπάτησαν τοὺς αὐτόθι οὐτιδανοὺς καὶ ἀφελεστέρους ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον ἀσυνειδότως ἐσυκοφάντησαν, προβαλλόμενοι τὸ κακοηθέστατον σχέδιον αὐτὸ ὡς ἐθνικόν.

» Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας, διὰ τῶν κατὰ τόπους φωραθέντων γραμμῶν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπαγγελματικῶς δοθείσης εἰδοποιήσεως τοῦ ἐξοχωτάτου πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας, ἀπεκάλυψε τὴν σκηνήν, καὶ ἐγνώσθη ἡ βάσις καὶ ἡ ἀρχὴ πόθεν, καὶ ἐφωράθη τὸ ψεῦδος τοῦ προβλήματος καὶ ἡ ἀπάτη, τὴν ὁποίαν ἀναισχύτως μεταχειρίζονται, ὡς ἔχοντες δηθὲν συνεργὸν εἰς τοιοῦτους σκοποὺς ὀλεθρίους τὴν Ῥωσικὴν Δύναμιν, καθὼς ταῦτα πάντα διεκηρύχθησαν καὶ διὰ τοῦ ἐπίτηδες ἐπ' αὐτῇ τῇ ὑποθέσει ἐκδοθέντος καὶ σήμερον ἐπ' ἀκροάσει κοινῇ πάντων ἡμῶν ἀναγνωσθέντος ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὁρισμοῦ.

» Τὸ βασιλικὸν κράτος ἐπεχειρήσεν εὐτάκτως τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κακοήθους σχεδίου, καὶ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, κατὰ χρέος ἀπαραίτητον ἐπαγρυπνοῦσα ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, ἐξέδωκε γράμματα καὶ διένειμε δι' ἐξάρχων, ὑπαγορεύουσα τοῖς ὁμογενέσι κοινῶς τε καὶ κατὰ μέρος τὰ σωτήρια καὶ στηρίζουσα πάντας εἰς τὸ πιστὸν τοῦ ρεαγιαλικίου καὶ τὰ χρέη τῆς εἰλικρινοῦς εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς, ἐκείνους δὲ τοὺς πρωτουργοὺς καὶ τοὺς ἀμεταμελήτως αὐτοῖς κατακολουθοῦντας καὶ συμφωνοῦντας ἀραιῖς ἀλύτοις καθυποβάλλει καὶ ἀναθέμασιν, ὡς προφανῶς ὀλετήρας καὶ τὴν ἐκχυσιν τῶν τῶν ἀθῶν αἱμάτων ὁμογενῶν ἀσπλάγχχνως καὶ ἀπανθρώπως ἐπιθυμήσαντας.

» Τοιαῦτα γράμματα στέλλονται προσφόρως καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἱερότητός σου καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων σου, ἐκ τῶν ὁποίων γραμμάτων καὶ ἀκριβέστερον πληροφορεῖσαι, ἰδίως δὲ γράφοντες καὶ διὰ τῆς παρούσης ἐντελλόμεθά σοι ἐκκλησιαστικῶς νὰ διασαλπίσῃς εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν σου προστασίαν Χριστιανοὺς τὰς ἐννοίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας γραμμάτων, νὰ ἀγωνισθῇς ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὸ ν' ἀποδείξῃς τὴν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται, νὰ διαλύσῃς τοὺς ματαίους στοχασμοὺς των καὶ τέλος πάντων ν' ἀποδείξῃς, ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἀπονενοημένον τοῦτο κίνημα διοργανίζουσι τὸν ὄλεθρον ὅλου τοῦ γένους, νὰ πληροφορήσῃς αὐτοὺς, ὅτι, ἂν δὲν διορθώσωσι τὸ σφάλμα μὲ μίαν τελείαν καὶ εἰλικρινῇ μεταμέλειαν, ἡ ἐκκλησία τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς τῶν πιστῶν ὁλομελείας καὶ ἀποβλήτους καὶ ἐνόχους τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.

» Πρὸ πάντων δὲ προσεκτικώτατος ἔσο ἡ ἱερότης σου· ἀγαπητὲ ἀδελφέ, ἐννόησον ὅτι ἔχεις νὰ δῶς ἀπολογία ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου βήματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐτάσεως περὶ ὧν τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν καὶ τῶν ἀλλαχοῦ εὐρισκομένων καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν κακόν τι ὑποστησομένων.

» Ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητηθήσεται τὸ αἷμα αὐτῶν, ἂν μὴ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ δὲν προφθάσῃς τὴν ἀναγκαίαν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν, ἂν δὲν ἐκτελέσῃς τὰ ἀρχιερατικὰ χρέη σου, μεταπείθων τοὺς ἐξαπατηθέντας, ἀποδεχόμενος καὶ συγχωρῶν τοὺς μετανοοῦντας καὶ **τῶν ὄρκων ἐκείνων τῶν σατανικῶν ἀπαλλάττων, μισῶν, ἀποστρεφόμενος, καταδιώκων καὶ κατατρέχων τοὺς λιποτακτήσαντας,** καὶ κατὰ πάντα συμφρονῶν τῇ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἐφ' ἡμᾶς θεοδότῳ κραταιᾷ βασιλείᾳ, καθότι, ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, ἀντιδιατεθῇς καὶ ἄλλα παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικῶς γραφόμενα ἐπιχειρήσῃς ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ, σὲ ἔχομεν ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας ἔκπτωτον τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, αὐτοκατάκριτον καὶ μέλος ἀλλότριον καὶ ξένον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθαιρέσει ἀμετακλήτῳ ἔνοχον.

» Διό, περιπόθητε ἀδελφέ, ἀγωνίσθητι ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὸν ψυχικὸν κίνδυνον, ὅτι ἐν ὁχετοῖς δακρύων καὶ τὸ στελλόμενόν σοι συνοδικὸν γράμμα ἐπὶ τοῦ θείου ὑπεγράφη θυσιαστηρίου· οὕτως ἐξεκαύθη ἡ δικαία τῆς ἐκκλησίας ἀγανάκτησις κατὰ τῶν κοινῶν φθορῶν καὶ λυμεόνων.

» Περιμένομε νὰ χαροποιηθῶμεν μὲ τὰς ταχείας ἀποκρίσεις σου, δηλωτικὰς τῆς αἰσίας τῶν γραφομένων ἀποπερατώσεως, διὰ νὰ σὲ καταστέψωμεν καὶ μὲ τὰς κοινὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐφημίας, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σου.

» Γρηγόριος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός.
» αὐκὰ (1821) Μαρτίου κα' (21)».

η. Κείμενα τοῦ Εὐγενίου Β', διαδόχου τοῦ Γρηγορίου Ε'

[Ἐγκύκλιος τοῦ πατριάρχῃ Εὐγενίου Β' (Αὐγούστος τοῦ 1821). Ἀπευθύνεται σὲ ὅλους τοὺς «Ρωμαίους», ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς, τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ὅποιοι καλοῦνται –ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἐξεγέρθηκαν κατὰ τοῦ Τούρκου κατακτητῆ– νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ δηλώσουν ὑποταγὴ καὶ ὑπακοὴ στὸ κυρίαρχο Ὀθωμανικὸ Κράτος.]

- «...Ὅσοι αὐθαδῶς ἐτολμήσατε νὰ ἐξοπλισθῆτε κατὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν τροφῇ εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, νὰ καταθέσῃτε ἀμέσως τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀναλάβῃτε τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῆς ἐντελοῦς καὶ εἰλικρινοῦς ὑποταγῆς καὶ εὐπειθείας σας πρὸς αὐτήν, καὶ νὰ ἀποπτύσῃτε τὸ σατανικὸν καὶ μάταιον τῆς ἀνταρσίας φρόνημα, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες νὰ μένητε ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι εἰς τὸ πιστὸν τοῦ ῥαγιαλικίου... ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφὴ σκιὰν τοῦ βασιλείου κράτους...»

[Ἄλλη συνοδικὴ ἐγκύκλιος τοῦ Εὐγενίου Β' (Ἰανουάριος 1822) ἀπευθύνεται στοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης κατ' ἀρχήν, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νησιῶν γενικὰ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους στὴ συνέχεια.]

- «...Οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον Κρήτην καὶ τὰς ὑποκειμένας αὐτῇ Ἐπισκοπὰς οἰκοῦντες Ῥωμαῖοι... ὅσοι ἀδιαφοροῦντες εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν παραινέσεις καὶ πατρικὰς συμβουλὰς καὶ ἐπιμένοντες εἰς τὰ θεοστυγῆ αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ χαρακτῆρος ἀλλότρια ἐκεῖνα κινήματα, ἡ ἀνομία αὐτῶν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν καὶ κρῖμα λήψονται ἐαυτοῖς καὶ κατάκριμα, καθότι ἄφενκος ἢ κατ' αὐτῶν δικαίως ἐπαπειλουμένη πανωλεθρία καὶ οὐκ ἔσται αὐτοῖς ἰλασμός ἢ σωτηρία μήτε σωματικὴ μήτε ψυχικὴ, ἀλλὰ κακοὶ κακῶς οἰμώξουσιν καὶ καταστραφῇσονται ἐκ μιᾶς...
- » Σεῖς, φεῦ, καταπατήσαντες καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα δικαιώματα, ἀθετήσαντες καὶ εὐαγγελικοὺς νόμους καὶ κανόνας ἀποστολικούς, νοσήσαντες μίαν ἀπαρადειγμάτιστον ἀχαριστίαν, ὁμοίαν μὲ ἐκείνην τοῦ προδότου Ἰούδα, ἐτολμήσατε νὰ λάβῃτε ὅπλα εἰς χεῖρας καὶ νὰ ὑψώσῃτε ἀποστασίας σημαίαν, τ'αὐτὸν εἰπεῖν ἀντιστρατευσάμενοι ἐναντίον τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὑπὸ στρατηγῷ τῷ ἀρχεκάκῳ σατὰν καὶ παμπονῆρῳ διαβόλῳ, τοῦ ὁποίου ἐφεύρημα καὶ γέννημα εἶναι τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀποστασίας, καὶ αὐτὸ ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν πρωτοπλάστων μέσα εἰς τὸν παράδεισον. Ἐνὶ λόγῳ μὲ τὸ βδελυρὸν αὐτὸ

κίνημα καὶ μὲ τοὺς σατὰ νικοὺς αὐτοὺς τρόπους, εἰς μὲν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ὅλον τὸ ἥσυχον γένος ἐπροξενήσατε μελαγχολίαν καὶ λύπην ἀνείκαστον (...)

- » Ὅθεν, χρῖστιανοὶ ἀδελφοί, τέκνα τῆς Ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας, ὅσοι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅσοι πλέετε τὴν θάλασσαν καὶ ὅσοι εὐρίσκεσθε εἰς τὴν ξηράν, ὅσοι ἐνὶ λόγῳ, εἴτε παραλογιζόμενοι οἴκοθεν εἴτε ἀπατώμενοι ἄλλοθεν, *ἐφθάσατε νὰ νοσήσετε τὴν κατηραμένην ταύτην νόσον καὶ νὰ λάβητε ὅπλα εἰς χεῖρας μὲ ἀποστατικὰ φρονήματα*, ἀκούσατε τῆς πατρικῆς μας φωνῆς, ἥτις πηγάζει ἀπὸ πόνον ἐγκάρδιον, ἔλθετε εἰς ἑαυτούς, *ἀποπτύσατε τὸ σατανικὸν αὐτὸ φρόνημα τῆς ἀνοήτου ἀποστασίας, ῥίψατε τὰ ὅπλα τὰ αἷτια τῆς κοινῆς σας καταστροφῆς*, ἀναλάβετε τὸν προγονικὸν ῥεαγιαδικὸν χαρακτήρα, φιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἔχητε καὶ τὴν εὐνοίαν τῆς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένης κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας...»

9. ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣΦΑΤΩΣ ΑΓΙΟΠΟΙΗΘΕΝΤΩΝ

Α. Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ

- «Ἐμαθα πὼς μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ *δὲν εἶσθενε Ἕλληνες, δὲν εἶσθενε ἀσεβεῖς αἰρετικοί, ἄθεοι, ἀλλ' εἶσθενε βαπτισμένοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ εἶσθενε τέκνα καὶ θυγατέρες τοῦ Χριστοῦ μας.*» («Κοσμάς Αἰτωλός», Ἑκδ. Ὁρθ. Φιλανθρ. Ἀδελφ. 1959, σελ. 6.)

Β. Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου

[Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ἀντιφώνησις», ποὺ ἐξέδωσε στὴν Τεργέστη τὸ 1802:]

- «*Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἄξιον περιφρονήσεως καὶ ταλανισμοῦ, ὅχι διότι τὸ ἔλειψαν οἱ Ἡράκλειτοι, οἱ Πυθαγόρες, οἱ Πλάτωνα καὶ οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄλλοι μετεωρολόσχαι (= ἀνοητολογοῦντες), ἀλλὰ διατὶ ἔλειψαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Κύριλλοι.*»

[Ἀπὸ τὸ ἔργο του μὲ τίτλο «Ἀνεξίκακον Φάρμακον»:]

- «*Καὶ ὁ μὲν Ἀπόστολος Παῦλος κατακρίνει τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, ὅχι ὅτι ἡρνοῦντο καθὼς οὗτοι (οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Βολταίρου) τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ γνόντες τὸν Θεὸν καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι εἶναι Θεὸς οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ τὸ φοβερὸν ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὸ ἔδωσαν εἰς ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα κτίσματα... **Βέβαια** μεγάλη ἦτον ἡ μωρία καὶ ἀνοησία τῶν ἀνθρώπων τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου, ὅπου ἐλάτρευον ὡς θεοὺς τὰ κτίσματα καὶ εἰς τὸν ἀναίσθητον λίθον καὶ τὸ ξύλον ἔλεγον, σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ τὴν ἀνάγκην μου. Ἀλλὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων (σ.σ. ἐννοεῖ τοὺς Ἕλληνας) δὲν εἶναι ἀπλῶς μωρία ἀλλὰ παραφροσύνη καὶ μανία καὶ φρενῶν ἔκστασις.*»

[Ἀπὸ τὸ ἔργο του μὲ τίτλο «Νέος Ραμφάκης»:]

- «*Ὅτι ἐστάθησάν ποτε ἐναντίον τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ ἄλλοι (σ.σ. ἐννοεῖ πέραν τοῦ Βολταίρου) ὅχι ὁμως Χριστιανοὶ ἀλλ' Ἕλληνες ἐθνικοί, οἷον κάποιος Κέλσος, κάποιος Πορφύριος Τύριος, καὶ ἄλλοι, ἀλλ' εἶχον ἐκεῖνοι λόγον νὰ φανοῦν πολέμιοι τοῦ Εὐαγγελίου, διατὶ ἀνέτρεπε τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν ὁποῖον, ἦτοι τὴν πολυθείαν καὶ εἰδωλολατρίαν, ἐκεῖνοι*

*ἐπρέσβευον, ὅχι μόνον με λόγους καὶ συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ με διωγ-
μοὺς καὶ αἵματα...».*

Υ.Ἀ γίου Νικοδήμου Ἀ γιορείτου

[Ἀπὸ τὸν «Λόγον εἰς Ἀγίαν Ἄνναν»:]

- «Ταύτης (τῆς ἀθανασίας) ἐραστῆς ἔγινε καὶ ὁ μέγας αὐτοκράτωρ τῆς γῆς, ἐκεῖνος ὁ Ἀλέξανδρος (ἐνν. τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο), ἀλλ' ἐφάνη καταγέλαστος· εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν καθ' ὃν ἐδημοσίευσεν ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀμμωνος, ἐκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του νόθον καὶ τὴν μητέρα του μοιχαλίδα. Τοιαῦτα ἂ ἀποτελέσματα τῆς γηίνης ἐπιθυμίας, τοιοῦτος ὁ κληρὸς τῆς σαρκικῆς ὀρέξεως· γέλως καὶ ἐμπαιγμός, ὄνειδος καὶ αἰσχύνη.»

10. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α. Ἡ συγκρότηση «Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τῆς Ἀρχαιολατρίας»

[Τὸ 2001 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δημιούργησε «Εἰδικὴ Ἐπιστροφὴ γιὰ τὴ Μελέτῃ τῆς Ἀρχαιολατρίας-Νεοειδωλολατρίας». Σ' αὐτὴν συμμετέχουν οἱ ἱεράρχες καὶ θεολόγοι: Πρόεδρος: Ὁ σεβ. μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος. Μέλη: Οἱ σεβ. μητροπολίτες Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου κ. Ἱερόθεος, Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμητοῦ κ. Δανιήλ, οἱ π. Ἱερεμίας Φούντας καὶ Δανιήλ Γούβαλης, οἱ καθηγητὲς κ.κ. Ἀντώνιος Παπαδόπουλος, Στυλιανὸς Παπαδόπουλος, Διονύσιος Δακουρᾶς, Σπυρίδων Κοντογιάννης, ὁ κ. Λάμπρος Σκόντζος, θεολόγος, ὁ κ. Θεόδωρος Ἀσπρογέρακας-Γρίβας, δικηγόρος, ὁ κ. Γεώργιος Ξιάρχος καὶ ὁ κ. Γεώργιος Βλαντῆς. Γραμματεῖς: Οἱ πρωτοπρ. Κυριάκος Τσοῦρος καὶ Βασίλειος Γεωργόπουλος.

Στὴν ἐτήσια σύνοδό της τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2001 ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προεδρευόμενη ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο κ. Χριστόδουλο εἰσηγήθηκε τὰ «Μέτρα κατὰ τῆς Νεοειδωλολατρίας» μὲ κύριο εἰσηγητὴ τὸν τότε μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ νῦν Θεσσαλονίκης κ. Ἀνθιμο, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς ἄλλων προτείνει:]

- «Στὸ Δεκανοπέδιο τῆς Ἀττικῆς, ὅπου εἶναι ὠργανωμένη ἡ κοσμοβριθὴς Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ πολὺ ἀνθρώπων Ἱερὴ Μητροπόλις, καθὼς καὶ σὲ ὅλες τὶς μεγάλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἔδρες τῶν Ἱ. Μητροπόλεων, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁργανωθῇ ἐκεῖ εἰδικὴ ὑπηρεσία ἀπὸ ὑπεύθυνον λόγιον κληρικὸν καὶ εἰδικὸν λαϊκὸν συνεργάτην, ὥριμον στὴ μορφὴ τοῦ ἐθελοντισμοῦ καὶ κατὰ προτίμησιν αὐτοῖ οἱ νέοι νὰ εἶναι φιλόλογοι, θεολόγοι καὶ νομικοί...
- » Πρώτῃ ἐνέργειά τους θὰ εἶναι ἡ συγκέντρωση κάθε ἀρχαιολατρικοῦ ἐντύπου, ποὺ κυκλοφορεῖ σὲ κάθε πόλιν. Ἀμεση παρέμβαση τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων ἐκεῖ ὅπου τὰ δεδομένα τῶν φιλοειδωλολατρικῶν δραστηριοτήτων θ' ἀπαιτοῦν ἀμεση παρέμβαση. Ν' ἀναλάβῃ ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία νὰ ἐκδώσῃ σχετικὰ κείμενα τοῦ πατρὸς Γεωργίου Μεταλληνοῦ, τὸ ἔργο τοῦ κ. Β. Ξυδιᾶ "Οἱ Ἕλληνες ξανάρχονται" καὶ τὸ ἔργο τοῦ κ. Στ. Παπαλεξανδρόπουλου "Ὁ Νεο-παγανισμὸς ὡς νέα θρησκεία".»

Β. Ἡ ἐπίσημη ἐπίθεσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

[Ἀκολούθησε ἐπίσημη ἔκδοσις τῆς Ἐπιτροπῆς (βλέπε φωτοτυπία ἐξωφύλλου τῆς στὴν ἐπόμενη σελίδα), ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς:]

- «Οἱ Ἕλληνες νεοπαγανιστὲς ἐπιχειροῦν μὲ καταφανῆ παραποίηση τῆς ἱστορίας νὰ παρουσιάσουν τὴν ἀρχαιοελληνικὴ εἰδωλολατρικὴ θρησκεία ὡς “τὴν πιὸ λαμπρὴ θρησκεία τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ βᾶθρο τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ”...
- » Εἶναι ὅμως γνωστό, πὼς ἡ θρησκεία τῶν προγόνων μας οὐδέποτε ὑπῆρξε σταθερὴ καὶ ἐνιαία γιὰ ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό. *Οἱ Ἕλληνες νεοπαγανιστὲς δὲν ξεκαθαρίζουν, ποιά μορφὴ τῆς “πατρῴας θρησκείας” ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναβιώσουν: τὴν φετιχιστικὴ καὶ τοτεμιστικὴ τῶν Προελλήνων, τὴν χυδαία ἀνθρωπομορφικὴ ὁμηρικὴ καὶ ἡσιόδεια, τὴν αἰρετικὴ καὶ ὀργιαστικὴ ὀρφικὴ, τὴν συγκρητιστικὴ τῶν ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, ἢ ἐκείνη τοῦ νοσηροῦ μυστικιστικοῦ νεοπλατωνισμοῦ τῶν ὑστερορωμαϊκῶν χρόνων;...*
- » Οἱ ἀρχαῖοι “θεοὶ” ἀποδεικνύονται ἀρνητικὰ πρότυπα γιὰ τὴ διαμόρφωσις ἀνθρωπίνων χαρακτήρων. *Φτάνει νὰ ἀναφερθῇ ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης, θεᾶς τῆς πορνείας. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο συγγραφέα Στράβωνα στὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης στὴν Κόρινθο ὑπηρετοῦσαν τὴν “θεὰ” περισσότερες ἀπὸ χίλιες ἱερόδουλες διὰ τῆς πορνείας (Στράβων, 378)! Οἱ νεοπαγανιστὲς στὴν προσπάθειά τους νὰ δικαιολογήσουν αὐτὲς τὶς ἀπαράδεκτες πίστεις ἐπιδιώκουν νὰ τὶς ἐρμηνεύσουν ἀλληγορικὰ. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἀρχαῖοι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους σοφοὺς, πίστευαν κατὰ γράμμα στὶς ἀνήθικες μυθολογικὰς διηγήσεις!..*
- » Ἡ Ἁγία μας Ἐκκλησία, ὡς στοργικὴ μητέρα καὶ πνευματικὴ τροφὸς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους μας, ἀντέταξε ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς βήματα τὸν λόγο τῆς Ἀλήθειας ἀπέναντι στὴν πλάνη τῶν εἰδώλων. *Μεγάλοι Ἀπολογητὲς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνένταξαν περίφημα ἔργα πρὸς ἀντίκρουσι τῆς εἰδωλολατρίας, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύονται ἰδιαίτερος ἐπίκαιρα. Στηριζόμενη σ’ αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία μας, θὰ περιφρουρήσῃ καὶ σήμερον τὰ τέκνα τῆς ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τοῦ νεοπαγανισμοῦ...*
- » Τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ τὸ προστατέψουν οἱ ἀνύπαρκτοι “θεοὶ” τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρικῆς θρησκείας. Τὸ προστατεῦει ὁ Ἀληθινὸς ζωντανὸς Τριαδικὸς Θεός, ὁ Ὅποιος ἀποκαλύφθηκε διὰ τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Λόγου Του, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸ πρόσωπο τοῦ Ὁποίου ἐκπληρώθηκε ἡ παγκόσμια προσδοκία Θεανθρώπου Ἀνθρώπου.»

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ
ΑΝΑΒΙΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ
ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΙΑΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΙΑΣ - ΝΕΟΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΙΑΣ

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ ἐπίσημου φυλλαδίου τοῦ σιν ταχθέντος ἀπὸ τὴν Εἰδικὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν Μελέτης τῆς Ἀρχαιολατρίας-Νεοειδωλολατρίας. Τέτοια φυλλάδια ἔχουν τυπωθῇ κατὰ χιλιάδες καὶ διανέμονται στοὺς ναοὺς ὅλης τῆς χώρας καὶ ὄχι μόνον.

[Τὰ πορίσματα τῆς ΙΓ΄ Πανορθόδοξης Συνδιάσκεψης Ἐντεταλμένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ἱερῶν Μητροπόλεων, ποὺ πραγματοποιήθηκε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀρχιεπισκόπου κ. Χριστόδουλου ἀπὸ 29/10 ἕως 2/11/2001 καὶ στὸ κεφάλαιο «Νεοειδωλολατρία» ἔχουν ὡς ἑξῆς:]

- *«Οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ πάθη καὶ διέπρατταν κάθε εἶδους ἀνομίες καὶ αἰσχροτήτες καὶ ἀπαιτοῦσαν βάρβαρες καὶ ἀπαράδεκτες τελετουργίες, ποὺ ἔφθαναν καὶ σὲ ἀνθρωποθυσίες. Ὅλα αὐτὰ τὰ μελανὰ σημεῖα πρέπει νὰ καταστοῦν γνωστά, ὥστε νὰ αἰσθανθοῦν οἱ Ἕλληνες τὴν πρέπουσα εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀθλιότητες καὶ βαρβαρότητες.»*

Υ. Ὑβρεις τοῦ μητροπολίτη Αὐγουστίνου Καντιώτη

[Ὁ μητροπολίτης Φλωρίνης Αὐγουστίνος Καντιώτης ἐξέδωσε τὸ 1993 βιβλίο ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀρχαίαν Εἰδωλολατρίαν;»:]

- Σελ. 7: *«Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς [...] περιέπεσε καὶ αὐτὴ ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη εἰς φοβερὰν εἰδωλολατρίαν, ἡ ὁποία ἐβύθιζεν ἐπὶ αἰῶνας εἰς σκοτὸς βαθύτατον.»*
- Σελ. 19: *«Ἐν σκοτεινῇ διεπορεύετο ἡ ἀνθρωπότης. Πηκτὸ τὸ σκοτάδι. Μεσάνυχτα εἶχεν ὁ κόσμος. Εἶδωλα παντοῦ. Τρομακτικὴ τις ἄγνοια ἐπεκράτει. Δεισιδαιμονία, εἰδωλολατρία ἐβασίλευον. Τὰ πάντα, καὶ τὰ ὑπαρῶτερα τῶν ζώων καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ἀντικειμένων, ὅλα εἶχον θεοποιηθῆ. Καὶ αὐτὰ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἐθεοποιήθησαν. Ἡ μέθη εἶχε θεὸν τὸν Βάκχον. Ἡ κλοπὴ τὸν Ἑρμῆν. Ἡ ἀκολασία τὴν Ἀφροδίτην. Ἡ μοιχεία τὸν Δία. Ἡ ἀγρία ἐκδίκησις τὸν Ἄρην... Φαντασθῆτε· οἱ θεοὶ προστάται τῆς κακίας, τῆς ἀνηθικότητος.»*
- Σελ. 143: *«Οἱ θεοὶ των, φερόμενοι ὡς διαμένοντες εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἔζων ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου διαφθορᾶς καὶ διέπραττον τοιαῦτα ἐγκλήματα, διὰ τὰ ὁποῖα, ἐὰν σήμερον ἐδικάζοντο, θὰ ἔπρεπε νὰ καταδικασθοῦν εἰς τὰς σκληροτέρας τῶν ποινῶν, ὡς κλέπται, μοιχοί, πόρνοι, παιδοκτόνοι καὶ ἄλλων ἀτίμων καὶ ἀκατονομάστων πράξεων ἔνοχοι.»*
- Σελ. 51-54: *«Ἐκ τινος χωρίου τῆς Θεσσαλίας, ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ χωρίου τῶν Σαγιάδων Καλαμπάκας, ἠκούσθη φωνὴ διαμαρτυρίας. Διότι καὶ μέχρι τοῦ χωρίου τούτου διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυμάτος Ῥαδιοφωνίας τῆς Ἑλλάδος μετεδόθη ἡ εἴδησις, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸν πρῶτον λιμένα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν Πει-*

Σκίτσο ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Μητροπολίτη Αὐγουστίνου Καντιώτη: Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μιλά στοὺς Ἀθηναίους στὸν Ἄρειο Πάγο. Ἀπὸ τὰ καταρρέοντα (:) ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς γύρω ξεπετάγονται δαιμόνια μὲ κέρατα καὶ οὐρά. Ἡ «ἐνοίκησις δαιμονίων» στὰ ἑλληνικὰ ἀγάλματα ἦταν βαθειὰ πεποίθηση τῶν φανατικῶν βανδάλων πρώτων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ «ἔφεραν ἐς ἔδαφος» καὶ κατέστρεφαν τὰ τελειότερα καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου.

ραιᾶ, ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας, τεράστιον ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τοῦ ἀρχαίου θεοῦ τῆς θαλάσσης, τοῦ Ποσειδῶνος. [...]

» Ἀλλ' ἐάν ποτε, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας, ἡ θέλησις τῶν ὀλίγων ἐπικρατήσῃ καὶ τὸ ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τοῦ ψευδοθεοῦ στηθῇ, ἃς εἶναι βέβαιοι οἱ «ἀρμόδιοι», ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ πολλῶν ἡμερῶν ζωὴν. Ὁ εὐσεβὴς λαὸς Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος θὰ ἐξεγερθῇ καὶ τὸ ἄγαλμα θὰ ἀνατιναχθῇ διὰ δυναμίτιδος, ὅπως ἄλλοτε ὑπὸ εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἀνετινάχθησαν ὅλα τὰ ἀγάλματα, καὶ εἰς κοινὴν ἄσβεστον μετεβλήθησαν.»

- Σελ. 28: «Δυστυχῶς ἡ κεφαλὴ τῆς εἰδωλολατρικῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς δὲν εἶναι μόνον εἰς τὴν σημαίαν τῶν Ἑλλήνων ῥοταριανῶν. Καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ Δήμου Ἀθηναίων καὶ ἡ σφραγὶς καὶ τὸ λάβαρον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν φέρουν τὴν εἰκόνα τῆς θεᾶς ταύτης. Μετὰ λύπης δὲ πληροφορούμεθα, ὅτι καὶ τὸ μεταλλικὸν σῆμα, ὅπερ φέρουν ἐπὶ τοῦ στήθους τῶν αἰ ἀδελφαὶ νοσοκόμοι τοῦ ἐν Ἀθήναις Νοσοκομείου τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἔχει ἀνά-

γλυφον τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς. Ποῖος ἄραγε νὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄθλιος, ὅστις ἐπέβαλεν εἰς ὀρθοδόξους παρθένους νὰ φέρουν ὡς διακριτικὸν γνώρισμα τῆς ιδιότητός των ὡς νοσοκόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τὸ εἰδωλολατρικὸν τοῦτο σῆμα; Εἶναι ῥοταριανός; μασόνος; εἰδωλολάτρης; πῶς αἱ ἀδελφαὶ δέχονται νὰ φέρουν ἐπὶ τῆς καρδίας των εἰκόνας, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι ὁμολογίαν των πρέπει νὰ ἀποστρέφονται καὶ νὰ μισοῦν ὡς εἰκόνας τοῦ διαβόλου; Εἴτε εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς εἴτε εἰκόνα τοῦ Ἑωσφόρου φέρουν, ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι. Διότι, ὡς εἶπομεν, “οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια” (Ψαλμ. 95, 5). Ἐὰν ἀμφιβάλλουν, ἅς ἐρωτήσουν καὶ τοὺς πνευματικούς των.»

- Σελ. 18: «Σήματα, κεφαλὴ Διός, ἀγάλματα Ἀθηνᾶς καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον, μικρὰ καὶ ἀσήματα θεωροῦνται καθ’ ἑαυτά. Ὅμως κατὰ τὴν ιδιότητά μας κρίσιν εἶναι σημεῖα τῶν καιρῶν, ἐκδηλωτικὰ βαθυτέρων ῥοπῶν καὶ καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ὑποβόσκουν ἀπὸ πολλῶν ἐθνῶν. Κάτι σάπιο ὑπάρχει εἰς τὸ ἔθνος μας. Εἰδωλολατρία, ὑπάρχουσα εἰς τὰς καρδίας πολλῶν ὡς ὕλισμός, θεωρητικὸς καὶ πρακτικὸς, ὡς μασονισμὸς, βγάξει πλέον ἀπὸ τὸ σπῆλαιόν της τὸ κεφάλι καὶ ἐπικολλᾷ εἰς τὰ στήθη τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος τὰ σήματά της. Ὁ ἀντίχριστος σφραγίζει τὰ μέτωπα, ὁργανώνει τὰς ὁρδὰς του, ὑψώνει τὰ λάβαρα του, οἱ δὲ φύλακες τοῦ λαοῦ μας κοιμῶνται τὸν βαροῦχειον. Πότε θὰ ἐξυπνήσουν;»
- Σελ. 56: «Ἀλλὰ πρὸς τοὺς νέους αὐτοὺς Ἰουλιανούς, τοὺς θαυμαστὰς τοῦ ἀπολλωνείου φωτός, ἅς ἀφήσωμεν ν’ ἀπαντήσῃ ἓνα ἐκ τῶν εὐγενεστερῶν τέκνων τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀοίδιμος Γ. Ἰακωβᾶτος, ὅστις ἐν τῇ βουλῇ τῶν Ἑλλήνων, ἀπαντῶν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον διαρκῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἔλεγον “Ἐὰν θέλωμεν ν’ ἀναπνεύσωμεν τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, ὀφείλομεν ν’ ἀναβῶμεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν”, εἶπεν “Ἡ ἔκφρασις εἶναι ὠραία, ἀλλ’ ἡ ἰδέα εἶνε ψευδής. Ὁ χριστιανὸς δὲν ἔχει χρέος ν’ ἀναβῇ εἰς τὰς Ἀκροπόλεις διὰ νὰ λάβῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν αὔραν τῆς ἐλευθερίας, διότι αὐτὰ εἶναι ἄντικρυς ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον κηρύττει, ὅτι ὁπου πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερία”.»

Τὸ ἰδεολογικὸ πλαίσιο

αθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, κατὰ τεκμήριον φορέας τῆς κατεστημένης, ἐπίσημης ἰδεολογίας, ὁ Νικ. Τωμαδάκης, συγκρίνοντας τὸν πολιτισμὸ τοῦ Βυζαντίου μὲ τὸν Ἑλληνισμό, γράφει (1956) τὰ ἑξῆς :

«Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συνηθίσαντες, ὑπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ συνθήματα, νὰ ἐνώνωμεν τοὺς δύο αὐτοὺς διαφορωτάτους ἀλλήλων κόσμους, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν χριστιανικόν, συγχέομεν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πνεύματος δύο διακρινομένας ἀλλήλων καὶ πολλάκις ἀντιμαχομένας καταστάσεις, ὧν ἑκάστη εἶχε καὶ τὴν ἰδίαν τῆς θεώρησιν. Ἀλλ' οἱ λόγοι τῆς πρακτικῆς ἀνάγκης, ἡ ὁποία ἄλλωστε ὑπῆρξεν ἀνάγκη τῶν αἰώνων, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔτειναν τόσοι σοφοί, ἠθικολόγοι καὶ παιδαγωγοί, δὲν δύνανται νὰ μᾶς παρασύρουν εἰς μίαν ἱστορικὴν σύγχυσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐμποδισθῶμεν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐρμηνείαν τῶν πραγμάτων.

» Ὁ Χριστιανισμὸς ὑπῆρξε πολέμιος κατὰ κύριον λόγον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς ζωῆς καὶ ὡς σκέψεως. Ἔβλεπε εἰς αὐτὸν ἐλευθέραν τὴν ἁμαρτίαν, ὅχι μόνον εἰς τὴν καθ' ἡμέραν πρᾶξιν, ἡ ὁποία κάθε ἄλλο ἦτο παρὰ ἀγνιστικὴ (οἱ Ὀρφικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι τῆς ἀρχαιότητος μυστικοὶ ἠδικοῦντο κατὰ τοῦτο), ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ φιλέρουνον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἤγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ ὅτι διὰ τοὺς Ἑλλήνας ἡ ἀλήθεια δὲν ἦτο σταθερὰ καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἀλλ' εὔρημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τοῦτο δὲν συνεχώρει ὁ Χριστιανισμός. Ἡ μεγαλύτερα διαβολὴ τὴν ὁποίαν ἐνήργησε κατὰ τοῦ κλασικοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ὡς εἰδωλολατρικοῦ. Λατρείαν τῶν εἰδώλων, δι' ἣν κατηγοροῦν τὰ συναξάρια τοὺς μὴ Χριστιανούς συχνότατα, δὲν ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες· ἐν τούτοις τὸ ὄνομα Ἑλλήν ταχύτατα συνέπεσε μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδωλολάτρη, μὴ Χριστιανός, καὶ συχνότατα εἰς τὰ συναξάρια λέγεται περὶ μαρτύρων "πατὴρ δὲν Ἕλληνας, μητὴρ δὲ χριστιανῆς" (καὶ ὅταν πρόκειται περὶ Σύρων μὴ ἑλληνοφώνων!). Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐχθρότητος πρὸς τὸν πνευματικὸν Ἑλληνισμόν διετηρήθη, ἕως ὅτου ἡ νέα θρησκεία κατωχυρώθη, ἐπροστατεύθη ὡς ἐπίσημος κρατικὴ καὶ ἀπέκτησε τὸν ἀδιαπέραστον δογματικὸν κλοιὸν ὡς δακτύλιον προστασίας.»⁽¹⁾

Τὴν ἐχθρότητα λοιπὸν καὶ τὶς διαβολὰς τοῦ Βυζαντίου ἀντιμετώπισε καὶ

---

(1) Νικολάου Β. Τωμαδάκη, «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν», τόμος Α', τεῦχος Α', ἔκδοσις δευτέρα, Ἀθῆναι 1956, σελ. 23-24.

πλήρωσε ἀκριβὰ ὁ Ἑλληνισμὸς «ὥς ζωὴ καὶ ὥς σκέψις». Ἴδου μία εἰκόνα τοῦ ἐξοντωτικοῦ διωγμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐλληνικότητας ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ὅπως τὴν παρουσιάζει ἡ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα:

«Κατατρεγμένο ἀπὸ τὴ νέα θρησκεία (ὅπως ἀναφέρθηκε, κάθε ἐλληνικὸ ταυτίζεται στὸ Βυζάντιο μὲ τὸν κόσμον τῶν εἰδώλων), παρὰ τὶς προσπάθειες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐντάξουν τὶς ἡθοπλαστικὲς τοῦ ἀξίες στὰ χριστιανικὰ πλαίσια, τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀρχαίου Κόσμου θὰ βρῇ τελευταῖο καταφύγιο σὶς φιλοσοφικὲς ὁμάδες – τὰ ὀνόματα τοῦ Συνεσίου, τῆς Ὑπατίας, τοῦ Πρόκλου, τοῦ Δαμασίου ἔρχονται στὸ νοῦ – πού, παρ' ὅλες τὶς ἀντιξοότητες τῶν καιρῶν, ἐξακολουθοῦν νὰ δροῦν καὶ νὰ διδάσκουν μὲ βάση τὴν ἀρχαία σκέψη σὲ πόλεις τῶν ἀπόμακρων ἐπαρχιῶν σὴν Αἴγυπτο, σὴν Κυρηναϊκὴ καί, Βέβαια, σὴν Ἀθήνα, τῆς ὁποίας ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ παραμένει ἀνοικτὴ ὥς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ τελευταίου εἰδωλοδιώκτη Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Δὲν πρέπει πραγματικὰ νὰ λησμονῆται ὅτι τὰ δραστικὰ μέτρα κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας, ἀπὸ τὸν 4ο ὥς τὸν 7ο αἰ., εἶχαν ὥς ἀποτέλεσμα νὰ καταστρέψουν καὶ νὰ ἐξοστρακίσουν κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωση ποὺ δὲν ἦταν ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς ἀξίες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καταστροφὲς ἀρχαίων ναῶν, βίαιοι θάνατοι φιλοσόφων, ὁμαδικοὶ διωγμοὶ πνευματικῶν ἀνθρώπων, καταδίκες γιὰ μαγεία πιστῶν τοῦ ἀρχαίου πανθέου εἶναι φαινόμενα συνηθισμένα· χαρακτηρίζουν κυρίως τὴν περίοδο μετὰ τὴν βασιλεία τοῦ "ἀποστάτη" Ἰουλιανοῦ καὶ κορυφώνονται μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοδοσίου Α', νὰ θέσῃ ἐκτὸς νόμου τὶς ἀρχαῖες λατρεῖες. Ὁ Λιβάνιος, στὸν λόγο "Περὶ ἱερῶν", ποὺ ἀπνύθηκε στὸν αὐτοκράτορα, περιγράφει τὴν ἐκπληξη, τὸ δέος καὶ τὴν πικρίαν τοῦ ἀρχαιομαθημένου κόσμου γιὰ τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβε ὁ Θεοδόσιος. Ὁ ἀρχαιοπρεπὴς ἄνθρωπος ὑποχρεώθηκε νὰ ὑποταχθῇ σὴν τρομοκρατία ποὺ ἐπέβαλε ἡ νέα θρησκεία μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ κράτους: ἔκτοτε "τοὺς ἱερεῖς δεῖ σιγᾶν ἢ τεθνάναι...", θὰ γράψῃ μὲ πίκρα ὁ Λιβάνιος. Τὸ ἔργο τοῦ Θεοδοσίου κατὰ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου συνέχισαν καὶ συμπλήρωσαν οἱ διάδοχοί του καί, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης τῆς Ἐφέσου, ὠλοκλήρωσε τελικὰ ὁ Ἰουστινιανός.»⁽²⁾

Βέβαια «οἱ προσπάθειες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐντάξουν τὶς ἡθοπλαστικὲς ἀξίες τοῦ πνεύματος τοῦ ἀρχαίου κόσμου στὰ χριστιανικὰ πλαίσια», γιὰ τὶς ὁποῖες μιλᾷ ἀόριστα ἡ Ε. Γλυκατζῆ-Αhrweiler, δὲν ἦταν τόσο εὐλικρινεῖς οὔτε ἔτειναν σὴν διάσωση τῆς διωκόμενης ἐλληνικῆς ἀλή-

(2) Ἑλένη Γλυκατζῆ-Αhrweiler (καθηγήτρια τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Α' τοῦ Παρισιοῦ), εἰς «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. Ζ', σελ. 16-17.

θειας· χαρακτηρίζονταν ἀπὸ τὴν δόλια ἐπιδίωξη νὰ πλαστογραφηθῇ μία σκέψη καὶ ἓνας τρόπος ζωῆς ἀνώτερος ἀπὸ τὸν χριστιανικό, ὁ ἑλληνικός, γιὰ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς ἀπὸ πνεύματα ποὺ ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἀσημαντότητα τῶν ἐβραϊκῶν δογμάτων σὲ σύγκριση πρὸς τὴν ἑλληνικὴ σκέψη καὶ τὶς ἑλληνικὲς ἀξίες. Εἰδικώτερος στὸ θέμα αὐτὸ ὁ Ν. Τωμαδάκης παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς:

«Ἄν ὁ Μέγας Βασίλειος συνέγραψε πραγματεῖαν περὶ τοῦ πῶς θὰ ὠφελοῦντο οἱ παῖδες ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι συνεβούλευεν ἐκεῖ ὁ Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας τὴν νεότητα νὰ ἐγκολπωθῇ τὸν στοχασμὸν τῶν κλασικῶν, κάθε ἄλλο. Εἰς βιβλία γέμοντα κακοδοξιῶν καὶ μυθευμάτων εὑρίσκει πολλὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἠθικὴν ἀξίαν καὶ ἡδύναντο νὰ παιδαγωγήσουν καὶ τοὺς Χριστιανόπαιδας, οὐδὲν πλέον. Ὁ Βασίλειος καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι Πατέρες ἐσπούδασαν βεβαίως λαμπρὰ ἑλληνικὰ εἰς ἑλληνικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἡ ἐπήρεια τοῦ ἐβραϊκοῦ πνεύματος ἐπ' αὐτῶν ὑπῆρξε βαθεῖα. Ἀπὸ τὴν κλασικὴν φιλολογίαν χρησιμώτατος ὑπῆρξεν εἰς αὐτοὺς ὁ ὀπλισμὸς τῆς ρητορικῆς, τῆς τέχνης, δι' ἧς θὰ καθίσταντο ἱκανοὶ νὰ ἀναπτύξουν τὴν νέαν θρησκείαν, νὰ πείσουν περὶ τῶν δογμάτων τῆς τοὺς προσπλύτους καί, τὸ κυριώτερον, νὰ ἀσκήσουν εὐεργετικὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας. Χάριν τῆς ρητορικῆς ἐμελέτησαν τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς. Ἐπιπδειότατον δ' ὄργανον εὔρον πρὸς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τῶν τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, προκειμένου νὰ ἐπικοινωνήσουν πρὸς τὴν ἐξηλληνισμένην πλήρως Ἀνατολήν. Ἐπομένως ἡ προσέγγισις πρὸς τὸν Ὅμηρον, τοὺς Τραγικούς, τὸν Πίνδαρον, τὸν Πλάτωνα, τοὺς κατ' ἐξοχὴν ποιητάς, δὲν εἶχε νὰ τοὺς δώσῃ σχεδὸν τίποτε, εἰμὴ μόνον μυθολογούμενα ἀποκρουστικά καὶ ψευδῆ. Τὸ ὠραῖον, τὸ αἰσθητικῶς καλόν, δὲν τοὺς ἐνδιέφερεν, ἐφ' ὅσον ἦτο ἄσχετον πρὸς τὸ ἀληθὲς καὶ συντηρησομένον πρὸς τὸ ἐθνικὸν (ἑλληνικόν)... εἰς τὴν φιλοσοφίαν οἱ Πατέρες κατέφευγον, ἐφ' ὅσον αὕτη ὡς θεραπαινὶς τῆς θεολογίας θὰ ἡδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὴν μεταφυσικὴν τινα θεμελίωσιν, λογικὴν κυρίως, "σχολαστικὴν" ἀποκληθεῖσαν.»⁽³⁾

Κάτω ἀπὸ τὴν βαθεῖα λοιπὸν ἐπήρεια τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πνεύματος οἱ πνευματικοὶ ἡγέτες τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους σκυλεύουν τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ταυτόχρονα συκοφαντοῦν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξευτελίσουν κάθε ἐπιτευγμὰ του σὲ τομεῖς ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν θρησκευτικὴ σύγκρουση μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἑβραϊσμοῦ, ὅπως ἡ Ρητορική, τὰ Μαθηματικά, ἡ Ἱατρικὴ κλπ.

(3) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 25.

«Τί φυσῶσι καὶ βαμβεύουσιν οἱ Ἕλληνες; –γράφει ὁ μεγαλύτερος Βυζαντινὸς ποιητής, ὁ Ρωμανός, τρόφιμος τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς– τί πλανῶνται πρὸς Πλάτωνα; τί Δημοσθένη στέργουσι τὸν ἀσθενῆ; τί Πυθαγόραν θρυλοῦσι τὸν δικαίως φιμωθέντα; τί δὲ μὴ τρέχουσι καὶ σέβουσιν οἷς ἐνεφανίσθη τὸ Πανάγιον Πνεῦμα;»⁽⁴⁾ Καὶ ἄλλος ἐπίσημος καὶ ὀνομαστός πνευματικὸς ἐκπρόσωπος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ὁ Γεώργιος Πισίδης, ποῦ τὸ αὐτοκρατορικὸ-πατριαρχικὸ κατεστημένο τὸν παρέβαλε πρὸς τὸν τραγικὸν Εὐριπίδην(!), δὲν ἀπορρίπτει μόνο τὸν Πλάτωνα κ.λπ.: «Νοσεῖ Γαληνός, ἐκφοβεῖ δὲ τὰς νόσους ὁ Πέτρος ἡμῶν τὰς σαγίννας ὁ πλέκων.»⁽⁵⁾

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σκοταδισμοῦ καὶ τοῦ βαθύτατου φανατισμοῦ, τῆς προλήψεως καὶ τοῦ μίσους κατὰ τῆς ἀλήθειας διέπει τὴ σκέψη τοῦ Βυζαντίου σὲ γενικὲς γραμμές: ἡ Ἱατρικὴ θεωρεῖται κάτι τὸ νοσηρὸ καὶ ἡ ἀρρώστια ἀντιμετωπίζεται δι’ ἐκφοβισμοῦ, τὸν ὁποῖο διενεργεῖ τὸ φάντασμα τοῦ Ἰουδαίου ψαρᾶ τῆς Τιβερίადος.

Ἡ νοοτροπία αὐτὴ διεῖπε τὴν ἰδεολογία τοῦ Κατεστημένου, ποῦ δολοφόνησε τὴν Ἑλληνικὴ Σκέψη, κατέστρεψε τὸν πολιτισμὸ –ὅχι μόνο στὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπόλοιπὴ οἰκουμένη, ὅπου ἐπεκράτησε ἐπίσης δόλια, καὶ βίαια– ὁδηγώντας τὴν Ἱστορία στὴν πιὸ σκοτεινὴ περίοδό της, τὸν χιλιόχρονο ζόφο καὶ τὴν ἀπόλυτὴ πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐρημιὰ τοῦ Μεσαίωνα. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικὴ ἡ ἐκτίμηση τοῦ ἴδιου ἐπίσημου μελετητῆ, ὅτι ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν ὑμνογραφία «ἂν κανεῖς ἀφήρει τὰ βιβλικά πρότυπα καὶ τὰς ἀναφορὰς εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων, θὰ ἐφοβεῖτο μήπως δὲν ἔμενέ τι ἐκτὸς τῆς μουσικῆς!»⁽⁶⁾

Ἡ ἐβραϊολατρία τοῦ Βυζαντίου, τοῦ πνευματικοῦ-χριστιανικοῦ καὶ πολιτικοῦ Βυζαντίου, συνεχίζεται μέχρι τὸ τέλος του καὶ παρατείνεται καὶ μετὰ ἀπ’ αὐτό. Στὸν «Ψαλτήριον» τοῦ Δαβὶδ ποῦ τυπώθηκε τὸ 1494, σαράντα χρόνια μετὰ τὴν Ἄλωση, περιέχονται καὶ οἱ ἀκόλουθοι «Στίχοι εἰς τὸν θεῖον Δαβίδ»: «Σίγησον, Ὁρφεῦ· ρίψον, Ἑρμῆ, τὴν λύραν, τρίπους ὁ Δελφοῖς, δύνον εἰς λήθην ἔτι· Δαβὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος κρούων λύραν τρανοῖ τὰ κρυπὰ τῶν Θεοῦ μυστηρίων, πληθὺν παλαιῶν ἱστορεῖ τεραστίων.»⁽⁷⁾

Καὶ ἡ «ἐλλληνορθοδοξία», τὸ περίφημο ἰδεολογικὸ κατασκεύασμα τοῦ νεώτερου Κατεστημένου, παρουσιάζεται ἀκόμη πιὸ τραγελαφικὴ καὶ αὐθαίρετη, ὅταν ληφθῇ ὑπ’ ὄψιν, ὅτι, ὅταν καθιερώθηκε ἡ ἐπίσημη ἐορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ 843 μ.Χ., πραγματοποιήθηκε φρικτὴ τελετὴ, κατὰ τὴν ὁποία

(4) «Ὑμνος εἰς Πεντηκοστήν», οἶκος ιζ’.

(5) «Εἰς Ἀνάστασιν», στ. 28-29.

(6) Ν. Τωμαδάκης, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 17.

(7) Ἐνθ’ ἀνωτ., σ. 29.

διαβάστηκε τὸ «Συνοδικόν» τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ποὺ περάστηκε μετὰ στὸ «Τριῳδίον» καὶ περιέχει μεταξὺ ἄλλων καὶ τοὺς ἐπτὰ ἀναθεματισμοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἑλληνικότητος.⁽⁸⁾

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ εἰκόνα τοῦ Βυζαντίου στὸν πνευματικὸ τομέα, τὸν τομέα ποὺ καθοριστικὰ σφραγίζει τὴν φύση ἐνὸς πολιτισμοῦ καὶ ἀντικατοπτρίζει τὴν συνάρτησή του πρὸς τὴν ἀλήθεια τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς ὁμαδικῆς συνειδήσεώς του. Οἱ δύο αὐτὲς ἰδέες, οἱ ἑλληνικὲς αὐτὲς ἰδέες, ὅχι μόνον ἀπουσιάζουν ὀλοκληρωτικά, ἀλλὰ ἀναθεματίζονται καὶ ἐπισύρουν τὸ ἀβυσσαλέο μῖσος, τὸν ὀλοκληρωτικὸ πόλεμο. Τὸ Βυζάντιο δολοφόνησε καὶ ἐξάλειψε τὴν ἑλληνικότητα ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἔθαψε τὸν Ἑλληνισμόν σὰν τρόπο ζωῆς, σκέψεως καὶ θεωρήσεως τῆς ἀλήθειας.

* * *

λλὰ δὲν εἶναι μόνο τὸ πνεῦμα, τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα, ποὺ ἐξώσθηκε βίαια καὶ δόλια ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ του κοιτίδα. Ἡ μεσαιωνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στὸν πολιτικό-κοινωνικὸν τομέα δὲν εἶχε κανένα ἑλληνικὸ γνῶρισμα. Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, κύριες ἰδεολογικὲς βάσεις τῆς ἑλληνικῆς ἀντιλήψεως γιὰ τὴν πολιτεία, ἐξοβελίζονται ἀπὸ τὸν ἐξουσιαστικόν, δογματικόν καὶ ἀνελεύθερον σχηματισμὸν ποὺ συγκρότησε τὸ αὐτοκρατορικὸ καὶ θεοκρατικὸ βυζαντινὸ πολίτευμα καὶ ἐξουθένωσε τὸν Ἕλληνα σὰν ὑπεύθυνον, ἰδεολογικὰ αὐτοδύναμον καὶ ἐλεύθερον πολίτην:

«Ὁ ἑλληνομαθημένος ἄνθρωπος μένει μπροστὰ στὸν ριζικὰ θεοκρατικὸν καὶ στὸν καθολικὰ μοναρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτεύματος γεμῆτος ἀμνηχανία καὶ ἐρωτηματικά. Συνηθισμένος νὰ δρᾷ καὶ νὰ ἀντιδρᾷ σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὰς ποὺ εἶχε ὁ ἴδιος ἐπεξεργασθῇ καὶ ποὺ πάντα μπορούσε νὰ ὑποβάλλῃ στὴν ἀντικειμενικὴ κριτικὴ τοῦ λόγου, αἰσθάνεται ξένος στὰ πλαίσια ἐνὸς κράτους, τοῦ ὁποίου οἱ κυβερνῆτες δροῦν ὡς ἐκπρόσωποι ἀρχηγῶν πολιτικῶν (τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος) καὶ θρησκευτικῶν (τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως), οἱ ὅποιοι ἀντιπροσωπεύουν, ὁ καθένας στὴ σφαῖρα του, τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸ Θεόν. Ἀρχὰς ὑποστασιακὰ ἀπροσπέλαστες, ἀπρόσιτες, ἀμετάθετες καὶ ἀμετάκλητες, ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης, σημαίνουν τὴν ὑπάτη ἐξουσία, ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνον, ἐφ' ὅσον βασική τους ἰδιότητα εἶναι ὅτι βρίσκονται, ὅχι μόνον οἱ ἴδιοι ἀλλὰ καὶ τὸ ἅμεσο περιβάλλον τους, πέρα ἀπὸ κάθε ἔλεγχο καὶ κριτικὴν, πέρα ἀπὸ κάθε λογοδοσίαν. Ἡ ἀπρόσκοπτη, ὀργανικὴ συνεργασία τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου, θεμελιώνει τὸ θεοκρα-

(8) Βλ. σ. 38 (οἱ Ἑπτὰ Ἀναθεματισμοὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

τικό, συγκεντρωτικό καὶ μοναρχικὸ Βυζαντινὸ πολίτευμα. Ὡς ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀρχαία “Δημοκρατία” πρὸς τὴν ἀξιοκρατική, ἐλληνιστική “Βασιλεία”, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴ θεοπρόβλητη καὶ θεοστήρικτη παγκόσμια χριστιανικὴ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὴ δημοκρατούμενη δηλαδὴ ἀρχαία πόλη στὴ μοναρχούμενη οἰκουμένη, διαγράφει τὸ μέγεθος τῆς προσπάθειας ποὺ κατέβαλε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς, καὶ πῶς συγκεκριμένα ὁ ἐλληνομαθημένος ἄνθρωπος, γιὰ νὰ προσαρμοσθῇ στὴ νέα Βυζαντινὴ πραγματικότητα.»⁽⁹⁾

Ὁ πλήρης ἐξοβελισμὸς τῶν ἐλληνικῶν ἀξιῶν περὶ δικαιοσύνης, ἐλέγχου, διαλόγου, κριτικῆς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου ἦταν ἀποτέλεσμα, ἐκτὸς τοῦ δογματικοῦ πνεύματος, καὶ τῆς καθαρὰ ρωμαϊκῆς ἐξουσιαστικῆς πολιτικῆς του ἰδεολογίας. Ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς «ἐλληνορθόδοξου θεωρήσεως» τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, ὁ Α. Α. Vasiliev, ἀποδίδει ὁλόκληρο τὸ πλέγμα τοῦ διοικητικοῦ καὶ νομικοῦ καθεστώτος τοῦ Βυζαντίου ἀποκλειστικὰ στὴ ρωμαϊκὴ παράδοση.

«Ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορικὴ ἰδέα –κατὰ τὴν σύγχρονη ἐπιστημονικὴ ἀντίληψη–, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ “Ρωμαϊκοῦ Κράτους” στὰ παλαιὰ του σύνορα, θὰ παραμείνῃ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς Βυζαντινῆς ἰδεολογίας.»⁽¹⁰⁾

«Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μποροῦν νὰ ὀρισθοῦν τώρα οἱ δύο ἀρχές, συχνὰ ἀντιφατικές, ποὺ τροφοδοτοῦν ὅλη τὴν Βυζαντινὴ ἰδεολογία καὶ πολιτική: ἡ διατήρηση τῆς ρωμαϊκῆς κληρονομίας καὶ συνάμα ἡ φροντίδα γιὰ ἐνότητες καὶ συγκρότηση ἐθνικῆς συνειδήσεως, στὰ πλαίσια τῆς πολυεθνικῆς οἰκουμένης, ποὺ ἐξουσίαζε ἡ Ρώμη καὶ κληρονόμησε τὸ Βυζάντιο. Αὐτὲς οἱ δύο, ἀρχές ἀποτελοῦν τὴ σταθερὴ βάση τῆς Βυζαντινῆς προσπάθειας καὶ σ’ αὐτὲς ὀφείλεται ὁ ἰδιαίτερος χαρακτῆρας τῶν θεσμῶν τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὁποῖοι ἐφαρμόζονται σὲ διάφορες πραγματικότητες, γερνοῦν καὶ ἐξαφανίζονται, χωρὶς ποτὲ νὰ καταργοῦνται (...). Μπορεῖ πραγματικὰ νὰ λεχθῇ, χωρὶς νὰ φανῇ παράδοξο, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία γεννήθηκε ἀρκετὰ μετὰ τὴν ἐπίσημη ἡμερομηνία τῆς γεννήσεώς της (τὴ θεμελίωση δηλαδὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 324) καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ παράξενο, ὅτι ὁ Βυζύς ὑποστήριξε, ὅχι βέβαια χωρὶς ὑπερβολή, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία δὲν γεννήθηκε ποτέ, γιὰτὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία πέθανε τὸ 1453 μετὰ τὴν ἄλωση τῆς δεύτερης Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»⁽¹¹⁾

(9) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔνθ’ ἄνωτ., σ. 13.

(10) Α.Α. Vasiliev, «History of Byzantine Empire. – 324-1453.», Wisconsin 1951, κεφ. 2 καὶ 3.

(11) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔνθ’ ἄνωτ., σ. 8.

Ἡ ἴδια ἡ αὐτοκρατορία δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου νὰ φανῇ ὡς ἐλληνική, δὲν ἔχει καμμιά συνείδηση ἐλληνικότητας, ἀλλὰ ἀποδίδει εἰλικρινὰ τὸν ἑαυτό της στὶς ἀληθινὲς ἰδεολογικὲς καὶ ἱστορικὲς ἀφετηρίες της. Αὐτοαποκαλεῖται πάντοτε μέχρι τέλους «Νέα Σιών», «Νέα Ἱερουσαλήμ», «Ρωμαϊκόν» ἢ «Ρωμαίων Κράτος», «Ρωμαϊκή» ἢ «Ρωμαίων Πολιτεία» ἢ «Βασιλεία», «Ρωμανία» καὶ κάποτε ἀπλῶς «Ρώμη», κληροδοτῶντας καὶ τοὺς ἀνάλογους ὅρους «Ρωμιός» καὶ «Ρωμιοσύνη» στὸ σύγχρονο Ἑλληνισμό.⁽¹²⁾ Οὐδέποτε ἡ Πόλη φαντάσθηκε τὸν ἑαυτό της σὰν «Νέα Ἀθήνα» π.χ. ἢ «Νέα Σπάρτη». Οὐδέποτε, μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅπως θὰ δοῦμε, ποὺ τὸ πολιτικοπνευματικὸ Κατεστημένο τοῦ νεοελληνικοῦ κρατιδίου εἰσήγαγε γιὰ ἀνόπτους λόγους μιᾶς ὀλέθριας ἐξουσιαστικῆς σκοπιμότητας τὸν ὅρο «βυζαντινὸς ἑλληνισμός» καὶ τοὺς ἀνάλογους πρὸς αὐτόν, σκέφθηκε κανεὶς, βυζαντινὸς ἢ μή, ὅτι ἡ μεσαιωνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ἐλληνική. Ὁ Ἑλληνισμός, σὰν φυλὴ, σὰν τρόπος σκέψεως καὶ ζωῆς, σὰν ἔθνος, ἂν ἐπεβίωνε –μὲ μοναδικὸ ἴσως, μὴ ἀπαγορευμένο ἐθνικὸ χαρακτηριστικό του τὴ γλῶσσα του–, ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουθενωτικὴ, ἐλληνοκτόνο ἐβραιορωμαϊκὴ ἰδεολογικὴ καὶ πολιτικὴ τυραννία, τὴν βυζαντινὴ τυραννία, τρομοκρατημένος, καταπιεσμένος, ἀναθεματισμένος, κουρσεμένος, ἐκμηδενισμένος, ὑβριζόμενος, χλευαζόμενος, συκοφαντούμενος, σκυλευόμενος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια.⁽¹³⁾

* * *

Ἡ ἔγερση τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ 1821 ἰδεολογικὰ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικότητα, εἴτε σὰν μὴ ἱστορικὴ, «ἄχρονη» καὶ «ἄτοπη» ἀξία καὶ ἰδανικὸ ἐλεύθερων καὶ ἀληθινῶν ἀνθρώπων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ ἐθνικότητας, ποὺ φυσικὰ ἀντιτάσσονται στὴν τυραννία, τὴ σουλτανικὴ τυραννία ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἴτε σὰν ἱστορικὴ ἀνάμνηση τοῦ μεγαλείου τῆς Κλασικῆς Ἑλλάδας μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀνάμνηση ποὺ χαρακτήριζε ἔντονα τοὺς πρωταγωνιστὲς τοῦ Εἰκοσιένα, ἀκόμη καὶ τοὺς πιὸ ἀνώνυμους καὶ ἀπαίδευτους.⁽¹⁴⁾ Πρό, κατὰ καὶ δύο δεκαετίες μετὰ τὸ Εἰκοσιένα ἡ νεοελληνικὴ συνείδηση στρέφεται ἀποκλειστικὰ στὴν πρὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας ἐποχὴ καὶ ἀνακαλύπτει ἐκεῖ τὴς πνευματικὲς ἀφετηρίες της καὶ τὴς ἱστορικὲς της πηγές. Τὸ Βυζάντιο σὰν πρότυπο καὶ σὰν ἱστορία ὅχι μόνο δὲν συνάπτεται καθόλου μὲ τὴν Νέα Ἑλλάδα, ἀλλὰ θεωρεῖ-

(12) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7-8.

(13) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 6. Βλέπε ἐπίσης σχετικὰ στὸ ἄρθρο «Ὁ ὑποβιβασμὸς τῆς Ἑλληνικότητας σὲ Ρωμιοσύνη», στὸ «Δαυλό», τόμος Α', τ. 3, Μάρτιος 1982, σ. 127-133.

(14) Βλ. διεξοδικὰ στὸν «Δαυλό», τόμος Α', τ. 3, Μάρτιος 1982, σ. 128-132.

ται ξένο πρὸς αὐτὴν καὶ περιφρονεῖται βαθιά. Καὶ ξαφνικά, γύρω στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, ἔγινε τὸ περίεργο καὶ ἀπροσδόκητο: τὸ πολιτικοπνευματικὸ Κατεστημένον τῶν Ἀθηνῶν ἐνσωματώνει ὀρμητικὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς δίνει ἰσότιμη θέση μὲ τὴν Κλασικὴ Ἑλλάδα καὶ εἰσάγει τὸν Βυζαντινισμό στὴν νεοελληνικὴ συνείδηση σὰν κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς ἐπίσημης νεοελληνικῆς ἰδεολογίας. Ὡς δοῦμε τὴν παράδοξο αὐτὴ ἀντιεπιστημονικὴ καὶ κατὰ βάθος ἀνθελληνικὴ ἐπιχείρηση, ὅπως τὴν περιγράφει ἡ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα:

«Σὲ ἀκαδημαϊκὸ ἐναρκτήριό του λόγῳ, 21 Ὀκτωβρίου τοῦ 1848, ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος μιλεῖ γιὰ «χάσμα» ἀνάμεσα στὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κόσμον καὶ στὸ νεώτερον: «...γεφυροῦντες», λέει, «τὰ δύο διεστῶτα», ποὺ ἀπέχουν μεταξὺ τους δύο χιλιάδες χρόνια, «καὶ ἀναστρέφοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνὰ μέσον χάσματος». Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἔδρα μπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ ἄλλα τέτοια παραδείγματα: Δ.Σ. Στροῦμπος, καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς μὲ ἰδεολογικὰς τοποθετήσεις κάθε ἄλλο παρὰ ἀκραῖες, Σεπτέμβριον τοῦ 1858, στὸν πρυτανικὸν τοῦ λόγῳ μιλεῖ γιὰ τὶς γνώσεις Φυσικῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεταγενεστέρων καὶ ἀπλῶς μνημονεύει τὸ Βυζάντιον, γιὰ νὰ τονίσῃ «τὴν στάσιν καὶ ὀπισθοδρομήσιν μάλιστα τῶν ἐπιστημῶν» σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια· Μ. Ποτλῆς, καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, μιλεῖ στὸν ἐναρκτήριό του, Νοέμβριον τοῦ 1859, χωρὶς νὰ τὸ φέρῃ ἡ ἀνάγκη τῆς ρύμης, ἀφοῦ τονίσῃ ὅτι τὸ Βυζάντιον δὲν πρόσφερε τίποτε στὴ διερεύνησιν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, προσθέτει, ὅτι «πρᾶγμα ἀπίστευτον, δυστυχῶς ὅμως ἀληθέστατον, οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν ἐπίδοσιν καὶ ἐνέργειαν ἀναφαίνεται καθ' ὅλην τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον. Ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, νοῦς στεῖρος καὶ ἄγονος, μάθησις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀτελής, συνήθως δὲ ἐπιπόλαιος, ἐπὶ πᾶσι δέ, ἔλλειψις κρίσεως, μεθόδου καὶ καλλιτεχνίας εἶναι ὁ ἐν γένει χαρακτήρ τῶν Βυζαντινῶν καθ' ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς Ἐπιστήμης εἰς οὓς ἐπεδόθησαν». Κλείνω τὸν πίνακα περνῶντας πέρα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνισιν τῆς βαυαρικῆς δυναστείας, μὲ πρόσωπον ποὺ ἔχει πιά ἐπιβληθῇ στὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ὁλομέλεια τοῦ καιροῦ του, τὸν Π. Καλλιγᾶ. Νέος εἶχε ἀποδοκιμάσει τὴν βυζαντινὴν τέχνην· τώρα, ὥριμος, τὸ 1868, συζητῶντας σὲ ὑψωμένον τόνον μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Παπαρρηγόπουλον καταδικάζει τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῆς Αὐτοκρατορίας: «δύο τίνα στοιχεῖα πρωτεύουσιν ἐν τῇ βυζαντινῇ κοινωνίᾳ, ἀμφοτέρω ὀλέθρια καὶ καταστρεπτικά, ὅταν μάλιστα βεβαίως συγκρούωνται καὶ παρὰσύρωνται ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν παθῶν, ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ στρατοκρατία»...

» Φυσικὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται γύρω ἀπὸ τὴν λογιόσυνην εἶναι ἀκόμῃ πιὸ ἀνεπιφύλακτοι καὶ πιὸ κατηγορηματικοί. Ὡστόσο τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκαλοῦν, ὅταν τὸ ὄνομά τους δὲν ἔρχεται νὰ δένη μὲ ἓνα ἔργο ποὺ νὰ ἔχη

κάπως επιβιώσει ἢ μὲ μιὰ δράση ἀναγνωρισμένη, καταντάει συχνὰ νὰ παρουσιάζη ἀπρόσωπο, στατιστικὸ θὰ λέγαμε χαρακτῆρα. Μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ μαθαίνουμε ὅτι πολὺ νωρὶς, πρὶν ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες ἡμιεπίσημες ἐκδηλώσεις τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Νερουλοῦ, ὁ Σπ. Βαλέτας θεωρεῖ χρέος του νὰ καταδικάσῃ τὶς ἀδυναμίες, τὶς ὁποῖες ἀνιχνεύει στὸ Βυζάντιο, καὶ νὰ προσγράψῃ σ' αὐτὲς τὴν πώση τῆς Αὐτοκρατορίας: "ὅταν διοικῇ τὸ κράτος ὁ οἰνοχόος, ὁ κλειδοῦχος, ὁ κατακοιμιστής, ὁ ἀρχιτρικλίνος, ὁποῖαν ἄλλην ἔκβασιν τῶν πραγμάτων δύναται τις εὐλόγως νὰ περιμένῃ" (1836). Ἐπίσης ἓνα ὄνομα σὰν τοῦ Ἀνδρέα Ρηγόπουλου κινεῖ τὴν προσοχή μας, ὅταν διαπιστώνουμε ὅτι ὁ ἐμπνευσμένος Πατρινὸς ἡγέτης δὲν ἀσπάσθηκε τὴν ἐνωτικὴ διαχρονικὴ θέσιν ἀναφορικὰ μὲ τὸ Βυζάντιο (1855). Ὁ Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδης μετράει, ὅταν στὴν ἐφημερίδα του, τὴν "Ἀθηνᾶ", ἐξαντλῇ κάθε αὐστηρότητα, προκειμένου νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸ Βυζάντιο: "Εἰγὼ νομίζω", γράφει τὸ 1857 προκειμένου γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, "ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν προωρισμένοι νὰ εὐνουχίσουν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν".»⁽¹⁵⁾

Ἀπ' αὐτὴ τὴν τόσο ἀληθινὴ ἀλλὰ καὶ τόσο ἐλληνοπρεπῇ τοποθέτησιν ἔναντι τοῦ Βυζαντίου τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀρχῶν τῆς νέας ἐποχῆς δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε ὁ μετέπειτα θεμελιωτὴς τοῦ δόγματος τοῦ «Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος. Τὸ 1843 βρίσκει, προκειμένου γιὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδο, ὅτι «τόση ἀμάθεια καὶ τόσα συμφέροντα ἐκίνησαν πολ- λάκις τὸν κάλαμον τοῦ κλήρου τῆς βαρβάρου ἐκείνης ἐποχῆς». Ἐνα χρόνο ἀργότερα θεωρεῖ, ὅτι οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους εἶναι «ἐκκλυσὶς ἡθῶν καὶ ἄσματος πολιτεία». Καὶ ἀμέσως μετὰ, τὸ 1845, διακρίνει ρητὰ καὶ κατηγορηματικὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία: «τὴν μέσσην Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ἀποτελεῖ ἡ μέση Ἑλληνικὴ Ἱστορία: (...), οὐ- σιωδέστατα δὲ διακρίνεται ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν».

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, ὅταν ἡ дуάδα Ὁθωνας-Κωλέττης (προστατευόμε- νος τοῦ δεύτερου ἦταν ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος) εἰσάγουν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1850 τὴν «Μεγάλῃ Ἰδέα» στὴν ἰδεολογία τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ νέο αὐτὸ δόγμα τοῦ Κατεστημένου, ποὺ εἶχε ἤδη συγκροτηθῇ στὴν Ἀθή- να, χρειάζοταν «ἱστορικὴ» καὶ «ἐπιστημονικὴ» ἐδραίωσιν. Στὴν πολιτικὴ αὐ- τὴ ἐπιχείρησιν στρατεύθηκαν οἱ σημαντικώτεροι διανοούμενοι, ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν εὐνοια τῆς Ὁθωνικῆς Αὐλῆς:

«Τὸ 1851 ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος, ποὺ δὲν ἔχει λόγο, οὔτε θέλει, νὰ ἀσχο- ληθῇ μὲ καυτὰ ἐθνικὰ θέματα, γράφει, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶναι

(15) Κωνσταντῖνος Δημαρᾶς, εἰς «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΓ', σ. 475-476.

“μέρος αναπόσπαστον” τῆς Ἑλληνικῆς. Δὲ δίνει τὴν αἴσθηση, ὅτι θέλει νὰ καινοτομήσῃ ἐπιστημονικά. Οἱ βιβλιοκρισίαι τῆς ὁποῖας προκαλεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου του, πρῶτος τόμος μιᾶς τρίτομης μελέτης του γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀνοίγονται, ὡς πρὸς τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, καὶ πρὸς τῆς δυὸ κατευθύνσεις. Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἐπιδοκιμάζει τὴν ἔκδοσις καὶ δίνει μάλιστα στὴ θέσιν μία σαφέστερη ἑξαρσις τῶν ἐθνικῶν στόχων τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ: “ἡ Πόλη”, γράφει, “κρύπτει τὰ ἐρείπια δύο αὐτοκρατοριῶν καὶ τὰ σπέρματα μιᾶς ἄλλης” (...). Ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, σὲ μακρὰ μελέτη του, τὴν ὁποία προτάσσει δημοσιεύοντας τὸ 1852 μιὰ συναγωγὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀφιερώνει στὴ θεώρησιν τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖ, μεγάλη θέσιν στὰ σχετικὰ μὲ τὸ Βυζάντιο: καταλήγει νὰ πῇ, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία “ξενόφρων βασιλεύει ἐπὶ χίλια ἑκατὸν τεσσαράκοντα τρία ἔτη, ἀλλὰ λήγει παντάπασιν ἑλληνική”. Στὸ ἴδιο κείμενό του βρέθηκε ἡ γιὰ τὴν ὥρα παλαιότερη ἔντυπη μνεία τοῦ ὅρου «ἑλληνο-χριστιανικός». Τὸν ἐπόμενο χρόνο, 1853, ὁ Ζαμπέλιος πάντα προβαίνει στὴν ἐπανέκδοσις ἐνὸς γαλλόγλωσσου κειμένου τοῦ Μινωῖδη Μηνᾶ (1822), προκήρυξιν πρὸς τὴ Δύση: στὴ σύντομν εἰσαγωγή, μὲ τὴν ὁποία παρουσιάζει τὸ ἔργο τοῦτο στοὺς καινούργιους ἀναγνῶστες, γαλλικὰ γραμμένα καὶ αὐτὴ, παρατηρεῖ ὅτι “ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία θεωρήθηκε τότε χίμαιρα, ὅπως καὶ τὸ 1853 χαρακτηρίζεται μῦθος ἡ ἰδέα μιᾶς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου”.

» Τὸν ἴδιο χρόνο, Φεβρουάριο, εἶχε βγῆ ἡ μονότομν “Ἱστορία” τοῦ Κ. Παπαρρηγόπουλου, προεικόνισμα τοῦ μεγάλου του ἔργου, ἡ ὁποία καθιερώνει τῆς τρεῖς ἐνόπτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὴν ἱστοριογραφία, ἐντάσσοντας ὀργανικὰ τὴ Βυζαντινὴν Περίοδο στὴν ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Λίγο ἀργότερα, ὅταν δημοσιεύῃ ὁ Στέφανος Κουμανούδης τὸ λόγο του τῆς 20ης Μαΐου, προσθέτει λίγες σημειώσεις· ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἀποδοκιμάζει κάποιους, μὴ κατονομαζόμενους, οἱ ὁποῖοι “νεωστὶ ἐξήνεγκον εἰς τὸ μέσον τὰς ἰδέας των” γιὰ τὴ σημασίαν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας στὴν ἀνέλιξιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ· ἀλλὰ “ἡμεῖς”, ἐπάγεται, “προτιμῶμεν ν’ ἀποφεύγωμεν τὰ παράδοξα ταῦτα καὶ νὰ συντασσώμεθα μετὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς παλαιᾶς τῶν ἱστορικῶν σχολῆς”. Οἱ κάποιοι αὐτοὶ εἶναι ὁ Βυζάντιος, εἶναι ὁ Ζαμπέλιος καὶ εἶναι ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ ὁποῖος αὐτὰ διδάσκει στὸ πανεπιστήμιον ἀπὸ τὸν προηγούμενον χρόνο. Ἡ “Πανδώρα”, τὸ κατ’ ἐξοχὴν περιοδικὸ τῆς ἐποχῆς, τιμᾷ τὸν Παπαρρηγόπουλον γιὰ τὴ γραμμὴν τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ. Μὰ καὶ οἱ ἐφημερίδες ἔχουν καὶ αὐτὲς τὸ λόγο τους νὰ ποῦν σχετικά: κατὰ τὸν “Αἰῶνα” ὁ νέος ἱστοριογράφος ὥραϊο δίνει ράπισμα μέσα στὸ βιβλίον του “εἰς τὴν συμμορίαν ἐκείνην”, ποὺ ἐκφυκτε-

ρίζει "ὅλον ἀνεξαρτήτως τὸν ἐλληνικὸν κληρὸν". ἡ "συμμορία", ἡ "φατρία", ὅπως "πᾶρε ὅτι ὀνομάζεται ἀκόμη": Κουμανούδης, Πάντος, Παπασλιώτης, Θ. Μανούσης, ἄλλοι.

» Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, συνενώνοντας τοὺς Ἕλληνες τοῦ ἐλεύθερου κράτους γύρω ἀπὸ τὸ στέμμα, θὰ ἀποτελέσῃ ἓνα στοιχεῖο ἐνισχυτικὸ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ Βυζαντίου. Πύρινα ἄρθρα τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, τοῦ Παναγιώτη Σούτσου ἐνώνουν σὲ ἓνα σύνθημα τὴν πίστη καὶ τὴν Αὐτοκρατορία καὶ βρίσκουν ἀνταπόκριση στὴ μεγάλη κοινὴ γνώμη. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1854 ἓνας θίασος ἀνεβάζει μελόδραμα, τὸν "Βελισάριο". τὸ βασιλικὸ ζευγάρι παρακολουθεῖ τὴν παράσταση καὶ ξαφνικὰ παρουσιάζεται ἐπάνω στὴ σκηνή, μέσα στὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν ἀκροατῶν, φανερὸς ὑπαινιγμὸς στὴ μέλλουσα αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία τοῦ βασιλιᾶ.»⁽¹⁶⁾

Ἡ ἀντιεπιστημονικὴ καὶ ἀνθελληνικὴ διαστρέβλωση τῆς Ἱστορίας, μὲ τὴν εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὸ Κατεστημένο τῶν Ἀθηνῶν τοῦ βυζαντινισμοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας στὴν νεοελληνικὴ ἰδεολογία καὶ στὴ νεοελληνικὴ συνείδηση, διαστρέβλωση ποὺ τόσον ἀποπροσανατολισμὸ προκάλεσε καὶ προκαλεῖ ἀκόμη στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, εἶχε διαπραχθῇ.

* * *

σο φιλοσοφεῖ κανεὶς πάνω στὴν Ἱστορία, ὅσο ἡ προσωπικὴ βάσανος τοῦ «ἱστορικοῦ γίγνεσθαι» τοῦ ἐπιτρέπει νὰ σπᾶρ τὰ «κλισέ» καὶ τὰ «δεδομένα» τῆς καθιερωμένης Ἱστοριογραφίας καὶ νὰ ἀνάγεται σὲ πιὸ ἐλεύθερους τρόπους θεωρήσεως τῶν γεγονότων, τόσο πληθαίνουν τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ οἱ ἐκπλήξεις γιὰ τὰ ὅσα ἔχουν συμβῇ στὸν Κόσμο μας.

Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐρωτηματικὰ εἶναι, τὸ πῶς στὸ κέντρο τοῦ προαιώνιου ἐλληνικοῦ χώρου (τοῦ χώρου ὅπου γιὰ πρώτη καὶ τελευταία ἴσως φορὰ δημιουργήθηκαν οἱ προϋποθέσεις γιὰ μία ἐλεύθερη καὶ ἀληθινὴ ζωὴ καὶ πορεία τῆς ἀνθρωπότητας, οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐλληνικότητας) κατασκευάσθηκε μιὰ ἐξουσία ρωμαιο-εβραϊκῆς προελεύσεως καὶ ἰδεολογίας, μὲ ἀπόλυτη ἐπιβολὴ γιὰ χίλια χρόνια καὶ πλέον. Οἱ κατεστημένες ἐρμηνεῖες γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ κέντρου δυνάμεως τῆς Ρώμης καὶ τῆς ἐστίας δογματισμοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ στὴν ἀρχαία μεγαρικὴ ἀποικία τοῦ Βοσπόρου καταρρίπτονται ἀφ' ἑαυτῶν, ἡ δὲ ἀντίληψη ὅτι, ὅταν ἰδρύθηκε τὸ Βυζάντιο, ὁ ἐλληνικὸς Κόσμος, ἡ Ἑλληνικότητα ἦταν νεκρή, ἀποτελεῖ τὸ «ἄλλοθι» τῶν δολοφόνων τῆς, δεδομένου ὅτι ὁ φόβος πρὸς αὐτὴν κατέτρυχε τοὺς τελευταίους μέχρι τέλους τῆς κυριαρχίας τους –φόβος ποὺ ἐκφράσθηκε μὲ τόσο μῖσος, βία,

(16) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 474-475.

αἷμα καὶ δόλο ἐναντίον παντὸς ἑλληνικοῦ, ὅπως ἐπισημάναμε ἤδη.

Πραγματικὰ τὸ «παράδοξο» τῆς ἰδρύσεως τοῦ βυζαντινοῦ κατασκευάσματος ἀποτελεῖ ἱστορικὴ ἐπισήμανση, χωρὶς ὅμως νὰ γίνεταί καὶ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐρμηνευθῇ:

«Ἔτσι –σημειώνει ἡ σύγχρονη ἱστορικὴ ἔρευνα– μὲ ἀπόφαση τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ποὺ ἀναγνωρίσθηκε μὲ τὸ χρόνο ὡς ὁ πρῶτος βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ἰδρύθηκε τὸ Βυζάντιο, ποὺ ἀποτελέσσει ἀπὸ τὴ γέννησή του ἓνα ἰδιότυπο ἱστορικὸ φαινόμενο: εἶναι ἡ μόνη αὐτοκρατορία, ποὺ δὲν κτίσθηκε πάντως στὰ ἐρείπια μιᾶς ἄλλης, ἡ μόνη ποὺ ἦλθε στὸν κόσμον προικισμένη μὲ μία κληρονομιά, ἃρα ἡ μόνη ποὺ δὲν εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἄμεσα τὰ προβλήματα τῆς συστάσεως, ἀλλὰ τὰ πιὸ περίπλοκα τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς ἐπιβιώσεως, καὶ γι’ αὐτὸ εἶναι ἡ μόνη αὐτοκρατορία ποὺ ὑπῆρξε κράτος προτοῦ γίνῃ ἔθνος.»⁽¹⁷⁾

Ὁ Ἑλληνικὸς Κόσμος καὶ ἡ Ἑλληνοσύνη τὸ 324 ποὺ ἰδρύθηκε τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ὄχι μόνο δὲν ἔπνεαν τὰ λοίσθια σὰν πνεῦμα καὶ τρόπος ζωῆς, ὅπως προπαγανδίζουν ὅσοι θέλουν νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἱστορικὴ δολοφονία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνεξάντλητη πολιτισμικὴ ρωμαλεότητά του εἶχε καταβάλει πνευματικὰ τὴ Ρώμη, ὅπως εἶναι πασίγνωστο. Καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα ὄχι μόνο δὲν εἶχε χρεωκοπήσει, ἀλλὰ ἦταν ἀκμαϊότατο, ἀκόμη καὶ στὶς μᾶζες τοῦ Ἑλληνιστικοῦ Κόσμου, ποὺ «ζητοῦσαν σοφίαν» καὶ εἶχαν τόσο προαχθῇ πνευματικά, ὥστε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, μιὰ νέα ἀνώτερη θρησκεία, ἡ λατρεία τῶν ἰδεῶν τῆς Ἀλήθειας, τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, μιὰ ἐξαληθευτικὴ καὶ ἐλευθερωτικὴ θρησκεία, εἶχε ἀρχίσει ἤδη νὰ ὑποστασιοποιῆται στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Ἑλληνιστικῆς Περιόδου. Αὐτὲς τὶς προοπτικὲς, τὴν ἐξαλήθευση καὶ τὴν ἐλευθέρωση τῆς ἀνθρωπότητας μέσω τῆς ἑλληνικῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Κόσμου, ἀπέτρεψε ἡ τεχνητὴ, ἡ ἐξουσιαστικὴ κατασκευὴ τοῦ Βυζαντίου: τὸ κλονιζόμενον πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τῆς Ρώμης καὶ τὸ διαλελυμένο, ἀποσυντεθειμένο δογματικὸ πνεῦμα τῆς Σιών, μπροστὰ στὸν κοινὸ κίνδυνον, συμμάχησαν, συνώμωσαν καὶ ἐγκαταλείποντας τὶς κοιτίδες τους, ποὺ ἐξελίσσονταν σὲ τάφους τους, συναντήθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ συνέπραξαν, γιὰ νὰ δουλέψουν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὴν νεκρανάστασή τους μέσω τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος, συνειδητὸς ἢ ἀσύνειδο ὄργανο, ἦταν ἀπλῶς ἡ ἐκτελεστικὴ πρόσοψη τῆς ἐπιχειρήσεως – κάτι ἀνάλογο πρὸς τὸν νεώτερο Λένιν, ποὺ μπόρεσε, γιὰ λόγους φαινομενικὰ ἀνε-

(17) «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔνθ' ἀνωτ., σ. 7.

ξήγητους, νὰ εἶναι ὁ πρῶτος σοβιετικὸς αὐτοκράτορας, ἀλλὰ ὄχι καὶ ὁ τελευταῖος τσάρος μιᾶς αὐτοκρατορίας, ποὺ δὲν κτίσθηκε πάνω στὰ ἐρείπια μιᾶς παλιᾶς, μεταφέροντας ὁμοίως τὴν πρωτεύουσά της ἀπὸ τὴν Πετρούπολη στὴ Μόσχα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν ὁ «πρῶτος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ» μιᾶς αὐτοκρατορίας ποὺ δὲν χτίσθηκε πάνω στὰ ἐρείπια μιᾶς ἄλλης, μεταφέροντας τὴν πρωτεύουσά της ἀπὸ τὴ Ρώμη στὸ Βυζάντιο.

Καὶ τὸ δεύτερο ἐρωτηματικὸ καὶ ἡ ἐκπληξὴ ἐκείνου ποὺ φιλοσοφεῖ στὴν Ἱστορία εἶναι, γιατί τὸ Κατεστημένο τῶν Ἀθηνῶν γύρω στὰ 1850 υἱοθέτησε σὰν ἰδεολογία του –ἰδεολογία πού, ὅπως εἶπαμε, ἰσχύει ἐν πολλοῖς, ἐπίσημα, μέχρι σήμερα– τὴν ἀντίληψη τοῦ Βυζαντινισμοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀπόρροιας δῆθεν τῆς Νέας Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ Βυζάντιο. Ἐκτὸς ὅτι ἡ ἀντίληψη αὕτῃ ἱστορικὰ εἶναι ἀπολύτως φανταστική, ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη τῆς ἀποδοχῆς της εἶναι ἀνύπαρκτη. Ἡ «Μεγάλῃ Ἰδέᾳ», ἡ πολιτικὴ δηλαδὴ πτυχὴ τοῦ Βυζαντινισμοῦ στὴ Νέα Ἑλλάδα, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι θὰ ὑπηρετοῦσε τὴν «γεωγραφικὴ ἔννοια» τῆς Ἑλλάδος, θὰ μπορούσε, ἂν ἤθελαν, νὰ στηριχθῇ ἀπὸ τοὺς ἐμπνευστές της στὸ χῶρο τοῦ κλασικοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ περιελάβαινε ὄχι μόνο τὸν Βυζαντινὸ γεωγραφικὸ στόχο τῆς «Μεγάλῃς Ἰδέας», ἀλλὰ καὶ ἄλλους τόπους πλὴν τῆς Ἰωνίας, τοῦ Πόντου, τῆς Κύπρου κ.λπ.

Καὶ ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ ὁ Βυζαντινισμὸς, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὄχι ἀπλῶς ἀνελληνικοῦ, ἀλλὰ ἀνθελληνικοῦ, ἀνθελληνικώτατου Βυζαντίου στὴν ἱστορικὴ συνείδηση τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ, ἀπέβη ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους λόγους τῆς ἐθνοῖδεολογικῆς μας συγχύσεως, τῆς ἀποτροπῆς κάθε ἑλληνικῆς, πνευματικῆς, ζωῆς στὸν τόπο μας, τῆς ἄρσεως κάθε προϋποθέσεως γιὰ τὴν δημιουργία ἐλευθέρων καὶ ἀληθινῶν ἀνθρώπων, Ἑλλήνων ἀνθρώπων, στὴ Νέα Ἑλλάδα.

(1982)

Δημήτρης Ι. Λάμπρου

